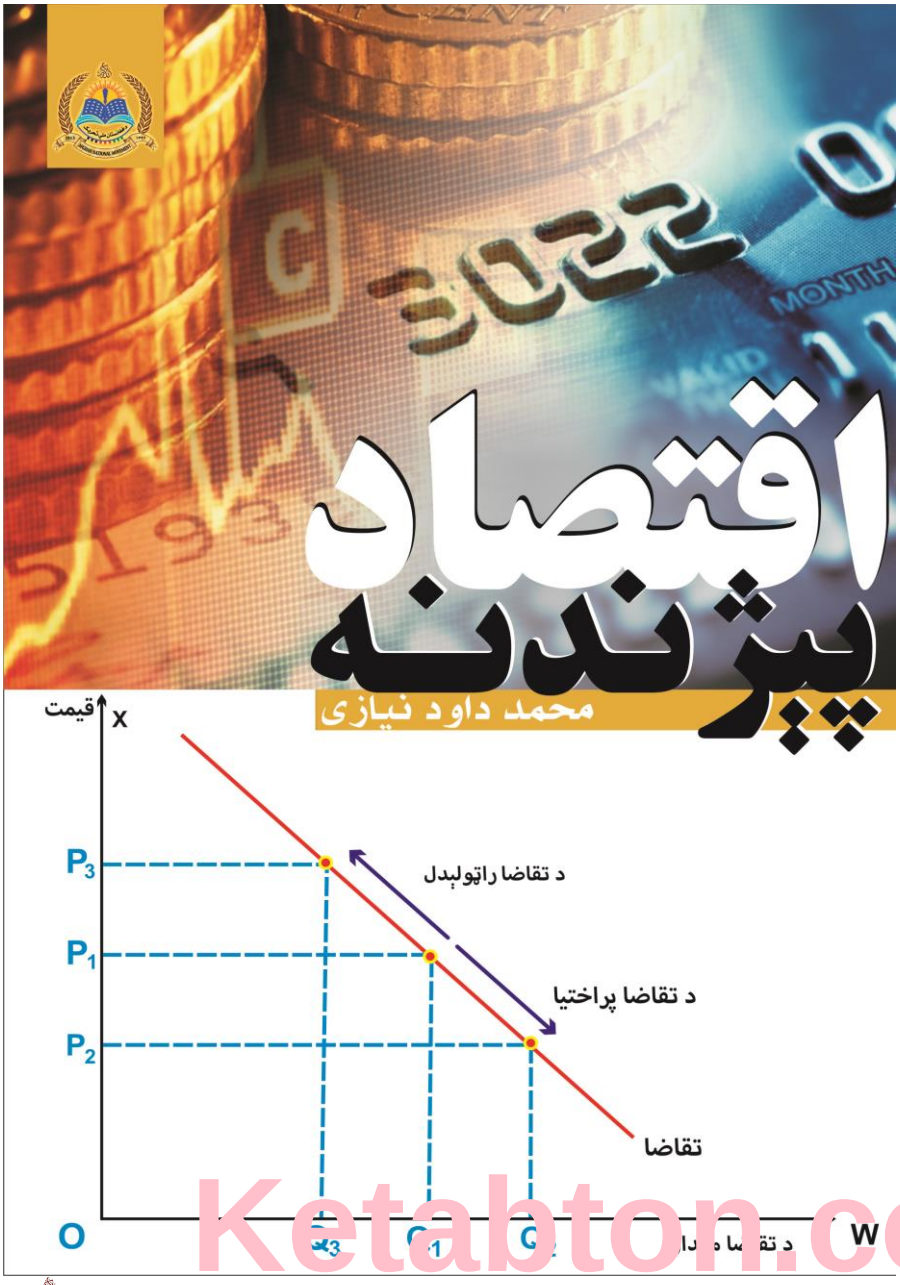

Ketabton.com

ketabton.com - The Digital Library

ډالۍ

د نړۍ دویم لوی مفکر ډاکټر اشرف غني احمدزي ته !

م.د. نیازی

ketabton.com - The Digital Library

د کتاب ځانګړنې:

د کتاب نوم: اقتصاد پېژندنه
لیـــکوال : محمد داود نیازی
بریښلیک: dawood1919@gmail.com
اړیکه: 0093778878349
خپرندوی: د افغانستان ملي تحریک فرهنګي ټانګه
د خپرندوی پرله پسې نومره: (۳)
چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپ وار: لومړی
چاپ نېټه: 2014 / 1393

ketabton.com - The Digital Library

لړليک

سرليک	مخ
سريزه	۱
لومړی څپرکی	۳
بنسټيز مسايل	۳
اقتصاد تعريف	۱۹
د اقتصاد علم لمن	۲۲
اقتصادي قوانين	۴۵
د اقتصاد د علم ګټې	۴۹
نړيوال اقتصادي سيستمونه	۵۰
د بازار اقتصادي نظام	۵۲

ketabton.com - The Digital Library

سوسیالیزم اقتصادي نظام	۶۱
اسلامي اقتصادي نظام	۶۷
دویم څپرکی	۷۳
د شمتنې پیدایښت	۷۳
د تولید عوامل	۷۶
ځمکه	۷۶
کار	۸۰
نفوس	۸۹
پانګه	۹۹
متشبث	۱۰۳
د تولید قوانین	۱۰۶
د حاصل د ډیرښت اویا د لګښت د کمښت قانون	۱۰۷
دحاصل یا د لګښت د استقرار قانون	۱۱۱

ketabton.com - The Digital Library

د حاصل د کمښت یا د لګښت ډیرښت قانون	۱۱۶
تولیدونکو نظریه	۱۲۵
د مصرفونکو نظریه	۱۳۷
درېیم څپرکی	۱۵۳
تقاضا	۱۵۳
عرضه	۱۸۴
څلورم څپرکی	۲۱۳
بازار	۲۱۳
د بازار توازن	۲۲۴

ketabton.com - The Digital Library

سریزه

اقتصاد یو داسې علم دی چې په نړۍ کې انسان ته لارښونه کوي څو خپل موجود وسایل څنګه وکاروي؟ د یوې ټولنې په ټولو مسایلو کې اقتصادي مسایل ډیر مهم او برخلیک ټاکونکي دي ، اقتصاد د ټولنې په ټولو برخو (سیاسي،فرهنګي، ټولنیزه) کې ډیر لوړ اهمیت لري ،د یوې ټولنې خپلواکي او د طبیعي پېښو سره مقاومت په اقتصادي ځواکمنتیا پورې اړه لري ،د اقتصادي مسایلو په اړه ښه پریکړه کولای شي چې ټولنه د پرمختګ لوړو څوکو ته ورسوي. که په نړۍ کې اقتصادي مسایلو شتون نه درلودای نو نړۍ به دومره پرمختګ نه وای کړی همدا اقتصادي مسایل دي چې انسان پرمختګ ته هڅوي ، که په نړۍ کې ټولو مسایلو ته پام وکړو او په اړه یې څېړنه تر سره کړو نو ریښه یې اقتصادي مسایلو پورې رسیږي او د هر پېښې تر شاه اقتصادي مسله شتون لري . که د نړۍ هیوادونو ته ځیر شو هغه هیوادونه چې بډایه دي ، ښې اقتصادي سرچینې لري او خپلې سرچینې یې په ښه توګه کارولي د وګړو د ژوند سطحه یې لوړه ، د ژوند ډیرې اسانتیاوې لري دژوند اړتیاوې یې په ښه توګه پوره کیږي خو هغه هیوادونه چې ښې سرچینې او یا بډایه نه دي وګړي یې ښه ژوند نلري ، د ژوند سطحه یې لوړه نه ده او د ژوند اړتیاوې په ډیره ستونزمنه توګه پوره کوي . چې له بده مرغه زموږ هیواد هم سره ددې چې ښې اقتصادي سرچینې لري خو بیا یې هم وګړي په بیوزلۍ کې ژوند تیروي او ډیری

ketabton.com - The Digital Library

وګړي خپلې ټولې اړتياوې نشي پوره کولای يوازينې لامل يې د هيواد د اقتصادي سرچينو څخه ښه ګټه نه پورته کول دي . لکه څرنګه مو چې ولس بيوزله دی همداسې مو ژبه هم بې وزله ده او د نثري ليکنو له کمښت سره مخ ده .په دې ډول ژبه کې د کتاب ليکل ستونزمن کار دی ځکه په دې ډول ژبه کې هغه الفاظ چې په نورو ژبو کې وي او يا په دې برخه کې ورته کار شوی وي نشته نو له دې کبله په دې ډول ژبو کې د الفاظ او يا د هغه لغاتونه چې دقيقه مانا ورکړي نه وي او پيدا کول يې ستونزمن وي . له کبله زه هم د دې کتاب په ليکو کې له همدې ستونزې سره مخ وم تر يو بريده مې هڅه کړې تر څو ډير معياري او دقيق لغات پيدا کړم . خو د ستونزو سره سره ما هڅه کړې تر څو درنو لوستونکو ته داسې په زړه پورې معلومات برابر کړم تر څو هغوي ته ګټور تمام شي او هغه لوستونکي چې غواړي د اقتصاد د علم په اړه معلومات حاصل کړي ښه ګټه واخلي . د دې کتاب په ليکولو کې مې هڅه کړې چې له کورنيو او بهرنيو ماخذونو ګټه واخلم او يو داسې کتاب برابر کړم تر څو لوستل يې د هر انسان لپاره په زړه پورې وي . په پای کې له ټولو قدرمنو لوستونکو څخه هيله کوم که د د کتاب په کومه برخه کې له ما څخه تيروتنه شوی وي راته ښښنه وکړي او د بيا غبرګيدو د مخنيوي لپاره يې راته په ګوته کړي .د اباد خپلواک ،لوی افغانستان په هيله .

محمد داود نيازی

کابل احمد شاه بابا مينه

ketabton.com - The Digital Library

26/1/1393

ketabton.com - The Digital Library

لومړی څپرکی

بنسټیز مسایل Basics issues

انسان په نړۍ کې له نامحدودو غوښتنو سره رامنځته شوی ، چې دغه غوښتنې له انسان سره تر مرګه پورې مل وي. په پخوانیو زمانو کې دغه غوښتنې ساده او لږې وې مګر د تهذیب او تمدن د پرمختګ سره غوښتنو ډیر والی وموند او په ډولونو کې یې توپیر رامنځته شو ، په بنسټیز ډول انسان د خوراک لپاره خوړو ته ،د پوښاک لپاره جامو ته ،د اوسیدو لپاره کور او د ناروغۍ لپاره درملو ته اړتیا لري . مګر د دې تر څنګ انسان یو شمیر نورو شیانو ته هم اړتیا لري چې د انسان ژوند ورسره اسانیږي دساري په ډول تیلفون(لرغړی)،موټر،بریښنا او نور. دد غو غوښتونو د لاسته راوړولو لپاره انسان تل بیلابیلې کړنې ترسره کوي او شتمني پرې لاسته راوړي مور او تاسو پخپل چاپیریال کې ګورو چې انسان په نړۍ کې په بیلا بیلو کارونو بوخت وي سوداګر سوداګري،کاریګر کار،روغتیا پال روغتیا پالي ،انجنیر انجنیري او نور انسانان پخپلو کارونو بوخت وي څو عواید لاسته راوړي او د خپل عاید سره سم خپلې اړتیاوې پوره کړي.

ketabton.com - The Digital Library

په حقیقت کې د انسان غوښتنې ډیرې او د لاسته راوړلو سرچینې یې کمې دي نو ځکه انسان تل په دې هڅه کې وي چې څنګه خپلې ډیرې غوښتنې د لږو سرچینو په وسیله تر لاسه کړي،دغه غوښتنې دوه ډوله لري :

1. غیر اقتصادي غوښتنې : غیر اقتصادي غوښتنې هغه غوښتنو ته ویل کیږي چې د هغو د لاسته راوړولو لپاره د شتمنۍ لګښت ته اړتیا نه وي یانې دا ډول غوښتنې په وړیا ډول انسان ترلاسه کوي د غیر اقتصادي غوښتنو د پوره کیدو لپاره د شتمنۍ لګښت او هڅو ته اړتیا نه وي . د ساري په ډول د هوا تنفس،د لمر له رڼا ګټه پورته کول،باران او نور. دا چې د اقتصاد د علم اړیکه له اقتصادي غوښتنو سره ده نو له دې کبله مور له غیر اقتصادي غوښتنو له لوستلو ډډه کوو.

2. اقتصادي غوښتنې : ټولې هغه غوښتنې چې انسان یې د شتمنۍ د لګښت په وسیله تر لاسه کوي اقتصادي غوښتنې بلل کیږي. د ساري په ډول د خوراکي توکو د رانیولو لپاره پیسو ته اړتیا ده یا د کورنو د پیرلو لپاره پیسو ته اړتیا ده که مور او تاسو د پورتنیو توکو د رانیولو لپاره شتمنۍ له ځانه سره ونلرو نو مور پرې خپلې پورتنۍ اړتیاوې نه شو پوره کولای . انسان د خپلو غوښتنو د پوره کولو لپاره تل هڅې ترسره کوي، د اقتصاد علم هم له اقتصادي غوښتنو سره اړیکه لري مور او تاسو چې کومې غوښتنې د شتمنۍ د لګښت له لارې تر لاسه کوو اقتصادي غوښتنې بلل کیږي. د اقتصاد د علم پوهانو د انسان اقتصادي غوښتنې په درې برخو ویشلې دي :

ketabton.com - The Digital Library

- اړتياوې: هغه غوښتنو ته ويل کيږي چې د انسان په ژوند کې بنسټيز اهميت لري يا انسان پرته له هغو څخه خپل ژوند ته دوام نه شي ورکولای .د ساري په ډول خوراک،اوبه،لباس،د اوسيدو ځای،درمل او ...

- اسانتياوې: هغه غوښتنې چې د انسان په ژوند کې اسانتياوې رامنځته کوي او په ترلاسه کولو سره يې د انسان ژوند اسانيږي، انسان پرې ډاډ او سکون ترلاسه کوي ، د انسان ژوند ورسره هوسا کيږي د ساري په ډول تيلفون (لرغږی) ،د ليږد وسايل،بريښنا ،تلويزيون او...

- تجملي توکي: په تجملي توکو کې ټول هغه وسايل شامل دي چې د انسان په ژوند کې د عيش عشرت لپاره کارول کيږي دا ډول وسايل زموږ په غوښتنو پورې هيڅ اړه نلري،ځکه د دا ډول وسايلو په ترلاسه کولو سره د انسان په ورځيتوب کې کوم توپير نه راځي او که ترلاسه يې نکړي نو بيا هم کوم توپير نلري. دا ډول وسايل زموږ ژوند زړه راښکونکی او رنګينوي، په حقيقي ژوند کې هيڅ ډول ارزښت نلري يوازې د شان او شوکت لپاره وي د ساري په ډول د لوکس(عصري)موټر درلودل يا د مانيو جوړول او نور.

ډيری خلک تجملي وسايلو ته جواز ورکوي او دا دليل راوړي چې د دې ډول وسايلو کارول د انسان په ورځيتا کې ډير والی راولي ، د دا ډول وسايلو د لاسته راوړلو لپاره ډيرې ورځيتا ته اړتيا ده.

ketabton.com - The Digital Library

د غوښتنو پورتني ډولونه ثابت نه دي بلکې نسبي حيثيت لري ځکه ډير داسې توکي شته چې د يو انسان لپاره اړتيا خو بل ته اسانتيا او کيدای شي ددريم لپاره تجملي وي .

د اقتصادي غوښتنو ځانګړتياوې

- نامحدودې غوښتنې : انسان د خپلو غوښتنو د پوره کولو لپاره تل په هڅه کې وي څو خپلې غوښتنې پوره کړي خو کله چې د انسان يوه غوښتنه پوره شي سمدستي بله رامنځته کيږي. دا سلسله د انسان د ژوند تر پايه ادامه لري او هيڅکله هم د انسان ټولې غوښتنې نه پوره کيږي نو ځکه ټولې اقتصادي غوښتنې نامحدودې دي.

- د غوښتنو تکرار : د انسان ډيرې اقتصادي غوښتنې داسې وي چې تل تکراريږي، کله چې يو ځل پوره شي له لږ وخت وروسته بيا رامنځته کيږي لکه ،کله چې انسان تږی شي د اوبو په څکلو سره د تندې غوښتنه له منځه ځي خو له لږ وخت وروسته انسان بياځلې تږی کيږي .همدارنګه د سهار له ډوډۍ وروسته بيا په غرمه کې د ډوډۍ خوړل او نور .

- په متبادلو لارو د غوښتنو پوره کيدا : مونږ يوه غوښتنه د بيلا بيلو وسايلو په مرسته پوره کولای شو يانې د يوې غوښتنې د پورکيدو لپاره له بيلا بيلو وسايلو کار اخيستلی شو. د مثال په توګه د لوږې په وخت کې د ډوډۍ يا د وريجو په وسيله د لوږې لرې کول .

ketabton.com - The Digital Library

- د غوښتنو په اهميت کې تـوپير : د انسـان ځينـي غوښـتنې مهمـې او ځينې لږې مهمې وي چې د پـوره کيدو په وخت لـومړی مهمـې غوښـتنې او پـه دويم قدم کې لږې مهمې غوښتنې پوره کـوي د بيلګې پـه توګـه د ډوډۍ اړتيـا نسبت څادر ته ډيره ده د لايق زده کوونکی لپاره د ښه کتاب رانيـول نسـبت د فلم له ليدو څخه مهم دي.

- د غوښتنو ترلتيا: د انسانانو ځينې غوښتنې يو له بل سره ترلې دي يو د بل د پوره کيدو لپاره اړينې وي د ساري پـه ډول د ليـک ليکلو لپـاره د کاغذ او قلم اړتيا يا د موټر لپار د تيلو اړتيا او نور.

- د اړتياوو تر منځ سيالۍ : د انسان غوښتنې نامحدوده دي خو له انسان سره د غوښتنو د پوره کيدو لپاره وسايل کم دي. د انسان لپـاره د ټولـو غوښـتنو پوره کيدا ناممکنه ده نو له دې کبله د انسان د غوښتنو تر منځ سيالۍ روانـه وي کومه غوښتنه چې ډيره مهمه وي هغه لـومړۍ او نـورې غوښـتنې يـو پـه بـل پسې وخت په وخت پوره کوي.

- موسمي غوښتنې : د انسان ډيرې غوښتنې موسمي وي چې د موسم لـه بدليدو سره بدليږي د ساري په ډول د ګرمۍ په موسم کې د يخ اړتيـا يـا د يخنـۍ په موسم کې ګرمو جامو ته اړتيا.

- دغوښتنو په اهميت کې تبديلي : د انسان غوښتنې د تل لپاره يو شان نه وي د وخت په تيريد سره په کې تغير راځي که په يو وخت کې يـو شـی انسـان تـه

ketabton.com - The Digital Library

ډير اهميت ولري مګر د وخت په تيريدو سره د هغه شي په اهميت کې د انسان لپاره تغير راځي د ساری په ډول د ناروغۍ په وخت کې د ښو غذاګانو خوړل مګر کله چې انسان رغيږي نو بيا ورته د ډيرو ښو غذا ګانو خوړل مهم نه دي نسبت د ناروغۍ په وخت کې.

- د پوهې له کبله د غوښتنو ډير والی : د پوهې په ډير والي سره د انسان په غوښتنو کې زياتوالی راځي زمونږ ځينې غوښتنې هغه وخت را پيدا کيږي، کله چې مونږ د يو توکي په اړه پوهه ترلاسه کړو او په دې پوه شو چې دغه توکی زمونږ کومه غوښتنه پوره کولای شي د اقتصادي پرمختګ او ساينسي نوښتونو سره د انسانانو په غوښتنو کې هم زياتوالی راځي .که د نړۍ د هيوادنو د وګړو ترمنځ غوښتنو ته نظر واچوو نو وبه ګورو چې کوم هيوادونه پرمختللي دي د هغوي غوښتنې هم ډيرې دي ،په نړۍ کې د تيلفون ،موبايل ،کمپيوټر او نورو وسايلو په رامنځته کيدو سره د انسانانو په غوښتنو کې نور ډيروالی هم راغلو.

موخه **End** : ټولې هغه غوښتنې او اړتياوې چې انسان يې پوره کول غواړي موخې ګڼل کيږي،که يو انسان خوراک ،لباس او د اوسيدو د ځای اړتياوې پوره کوي نو دا ټولې د دې انسان موخې دي ، د بيلا بيلو موخو د لاسته راوړلو لپاره بيلابيل وسايل په کار اچول کيږي هر څومره چې يوه موخه لويه وي په هماغه اندازه يې د لاسته راوړلو لپاره له لويو وسايلو کار اخيستل کيږي،د انسان په ژوند کې موخې توپير لري خو په ټوليز ډول په نړۍ کې يو انسان دوه ډوله موخې لري: اقتصادي او غيراقتصادي .اقتصادي موخې هغو موخو ته ويل

ketabton.com - The Digital Library

کیږي چې انسان يې د شتمنۍ د لګښت په وسيله تر لاسه کوي د ساري په ډول خوراک ،لباس او نور.غير اقتصادي موخې هغو موخو ته ويل کيږي چې د شتمنۍ له لګښت څخه پرته نه شي تر لاسه کيدای د ساري په ډول د هوا تنفس،باران اوبه او نورې. اقتصادي موخې لاندې ځانګړتياوې لري:

1. نامحدودې : اقتصادي موخې نامحدودې دي کله چې يوه پوره شي بله رامنځته کيږي همداسې ادامه لري .

2. د موخو په اهميت کې توپير : د انسانانو موخې يو له بل سره توپير د انسانانو ځينې موخې ډيرې مهمې دي او ځينې يې لږې مهمې چې انسان لومړی مهمه موخه پوره کوي په دويم قدم کې هغه موخې پوره کوي چې لږ اهميت ولري د مثال په توګه له يو انسان سره سل افغانۍ شته او نومورې شخص دوه موخې لري: چکر وهل او د ډوډۍ خوړل ، دې انسان ته لومړۍ مهمه موخه د ډوډۍ خوړل دي او دويمه موخه يې چکر وهل دي .

3. د موخو په اهميت کې تغير : د وخت په تيريدو سره د انسان په ځينو موخو کې تغير رامنځته کيږي ځکه په يو وخت کې يوه موخه ډير مهمه وي خو لږ وخت وروسته بيا د موخې په اهميت کې توپير رامنځته کيږي. لکه د ژمي په موسم کې تودو جامو ته ډيره اړتيا وي خو کله چې موسم بدل شي بيا دومره اړتيا نه لري .

ketabton.com - The Digital Library

4. د موخو د پوره کیدو په وخت کې توپیر : د انسان ځینې داسې موخې وي چې هغه باید ډیر ژر پوره شي مورِ ورته انتظار نه شو کولی لکه د ډوډۍ خوړل ،اوبه څښل خو ځینې داسې موخې چې ډیر وخت ته اړتیا لري لکه ډاکتریدل،انجنیر کیدل او نور .

5. موخې د وسیلې په توګه : بعضې وخت یوه موخه د بلې موخې د ترلاسه کولو لپاره وسیله ګرځي د ساري په توګه یو انسان غواړي پوهه ترلاسه کړي چې دا یې لومړی موخه وي خو کله چې عالم شي بیا له خپل علم څخه ګټه اخلي او پیسې لاسته راوړي چې علم د پیسو دلاسته راوړلو موخه ګرځي.

توکي Goods : ټول هغه شیان چې د انسان د غوښتنو د پوره کیدو قابلیت ولري توکي بلل کیږي. لکه هوا ،ډوډۍ،کتاب دا ټول د انسان اړتیاوې پوره کوي چې توکي بلل کیږي .انسان چې کوم توکي د خپلو غوښتنو د پوره کیدو لپاره کاروي ځینې یې په وړیا توګه ترلاسه کوي او ځینې داسې توکي دي چې د شتمنۍ او یا د کار په وسیله ترلاسه کیږي نو ځکه مو توکي په دوو برخو ویشلي دي :

غیراقتصادي توکي Non-economic goods: غیر اقتصادي توکي هغه توکو ته ویل کیږي چې انسان یې په وړیا توګه ترلاسه کوي، داسې توکي انسان نه شي پیدا کولی د ساري په ډول لکه باران ، رڼا او نور . مورِ په اقتصاد کې له دا ډول توکو سره سرو کار نه لرو ځکه چې مورِ یې په وړیا توګه ترلاسه کوو غیر اقتصادي توکي لاندې ځانګړتیاوې لري :

ketabton.com - The Digital Library

a) افاده : په غیراقتصاد توکو کې افادیت شتون لري او د انسانانو د اړتیاوو د پوره کیدو وړتیا لري.

b) طبعي ډالۍ : غیراقتصادي توکي طبعي ډالۍ ده د انسان زحمت په کې دخیل نه دی د ساري په توګه د تنفس لپاره هوا ،د لمر رڼا او نور چې څښتن تعالی انسانانو ته ورکړي دي.

c) په ډیر مقدار : د غیراقتصادي توکو درېیمه ځانګړتیا دا ده چې په ډیر مقدار شتون لري انسان چې هر څومره وغواړي کارولی شي لکه د لمر رڼا ،هوا .

d) ملکیت : غیراقتصادي توکي د چا ملکیت نه دی هر څوک ترې ګټه پورته کولای شي.

e) اخیستل او خرڅول : غیراقتصادي توکي انسانان په وړیا توګه ترلاسه کوي اخیستل او خرڅول کیږي نه .

اقتصادي توکي Economic goods: هغه توکي چې د شتمنۍ او یا د کار په وسیله یې انسان ترلاسه کوي اقتصادي توکي بلل کیږي. چې لاندې دوه ډولونه لري :

- مصرفي توکي consumer goods: هغه توکي چې انسان یې په مخامخ ډول کاروي او په دې کې داسې توکي هم وي چې له لږ کارونې وروسته

ketabton.com - The Digital Library

له منځه ځي او ځينې داسې توکي وي چې د ډېر وخت لپاره کارول کېږي لکه : موټر،کور . ټول هغه توکي چې انسانان يې د کارونې په موخه پيري مصرفي توکي بلل کېږي. مصرفي توکي د انسانانو اړتياوې پوره کوي د نورو توکو په پيدا کيدو کې ونډه نه لري .

- پانګيز توکي capital goods: پانګيز توکي هغه توکو ته ويل کېږي چې انسان يې په مخامخ ډول نشي کارولی د نورو توکو په توليد او يا د عايد په تر لاسه کولو کې کارول کېږي.په مطلق ډول مورِ نه شو ويلای چې يو توکی تل مصرفي او يا پانګيز وي ځکه ځينې توکي دواړه کيدای شي لکه يو شخص يو کور د استوګنې لپاره جوړوي چې مصرفي شو خو بل شخص کور د کرايې لپاره جوړوي د ده لپاره پانګيز توکي دي په پانګيز توکو کې لاندې درې ډوله توکي دخيل وي:

- اومه مواد : اومه مواد هغه موادو ته ويل کېږي چې په کمپنيو کې د توکو د توليد لپاره کارول کېږي لکه لرګي،غنم،وړی او نور.
- نيم کاره مواد : هغه موادو ته ويل کېږي چې تر کار لاندې وي.
- بشپړ توکي : بشپړ توکي هغه توکو ته ويل کېږي چې په هر لحاظ تيار وي او د نورو توکو د کارونې لپاره تړې کار اخيستل کېږي لکه ماشين الات،کور ،موټر ....

ketabton.com - The Digital Library

مصرفي او پانګيز توکي يو له بل سره اړيکه لري مصرفي توکو ته چې کله تقاضا ډيره شي ورسره پانګيز توکو ته هم تقاضا ډيريږي کله چې دواړو ته تقاضا لوړيږي ورسره په هيواد کې کار پيدا کيږي او هيواد ورسره د اقتصادي پرمختګ پر لور ځي ، دا خبره د يادونې وړ ده چې د مصرفي او پانګيزو توکو ويش قاطع نه دی ځکه کله يو توکی په يو وخت کې مصرفي وي خو کله بيا پانګيز شي.

د اقتصادي توکو ځانګړتياوې : اقتصادي توکي لاندې ځانګړتياوې لري :

- افاديت : د يو توکي هغه قابليت چې د انسان د يوې غوښتنې د پوره کيدو وسيله ګرځي افاديت ګڼل کيږي . لکه اوبه د تندې دخړوبه کولو ،ډوډۍ د لوږې د لرې کولو ،قلم د ليکلو قابليت لري.اقتصادي توکي افاديت لري او که افاديت ونه لري بيايې څوک نه اخلي.

- کم پيدا : له کم پيدا څخه موخه دا نه وي چې هغه توکي کم وي ليکن د اړتيا په نسبت کم وي لکه افغانستان هر کال څو مليونه ټنه غنم توليدوي خو بيا هم کم وي ځکه افغانان نسبت هاغه غنمو ته چې توليدوي يې ډيرو ته اړتيا لري.

- د ليږد وړ : په اقتصادي توکو کې د ليږد ځانګړتيا هم شامله ده له ليږد څخه موخه د يو توکي ليږد له يوه ځايه بل ځای ته يا له يو شخص څخه بل شخص ته ده.

ketabton.com - The Digital Library

- طبعي ډالۍ نه وي : اقتصادي توکي په طبعي لحاظ شتون نه لري بلکې انسان يې جوړ او تياروي. لکه موټر ،کور .

- ملکيت : اقتصادي توکي د ملکيت ځانګړتيا لري يانې په چا پورې ترلي وي نو له دې کبله يې اخيستل او خرڅول تر سره کيږي.

اقتصادي او غيراقتصادي توکي يو له بل سره توپير لري: اقتصادي توکي دطبعيت ډالۍ نه ده خو غيراقتصادي توکي دي ،اقتصادي توکي کم پيدا دي غيراقتصادی کم پيدا نه دي ،اقتصادي توکي ملکيت لري او غيراقتصادي مالک نه لري.

وسايل **Means**: هر هغه توکی يا چوپړ چې دانسان غوښتنه يا موخه پوره کړي وسيله ګڼل کيږي.د ساري په ډول که کور جوړول غواړې نو سمينټو ،شګې ،انجنير ته اړتيا ده چې دا ټول وسايل ګڼل کيږي او يا کله چې رخت تياريږي اومه مواد ، ماشين الاتو او کارګرانو اړتيا ده چې دا ټول د رخت د تيارولو وسايل دي د وسايلو ځانګړتياوې په لاندې ډول دي :

- محدود : د انسان غوښتنې او اړتياوې نامحدودې دي خو له انسان سره وسايل محدود دي تر څو خپلې اړتياوې او غوښتنې پرې پوره کړي کله چې د انسانانو د غوښتنو د پوره کيدو لپاره وسايل کم وي نو اقتصاد پوهان وسايل محدود نيسي ځکه د غوښتنو د پوره کيدو وسايل او چوپړتياوې کمې نه دي بلکې د ټولو انسانانو په نسبت کمې دي .ځکه په نړۍ کې غنم په مليارډونو ټنه

ketabton.com - The Digital Library

تولیدیږي خو چې د انسانانو اړتیاوې نه شي پوره کولای بیا هم موږ وایو چې د غنمو تولید محدود دی د وسایلو د کمښت په وجه انسانان خپلې اړتیاوې ټاکي او فکر پرې کوي چې کومې لومړی او کومې په دویم قدم کې پوره کړي.

- متبادل کارول : د وسایلو دویم ښه والی د هغو متبادل کارول دي یانې د څو موخو لپاره کارول کیږي د ساري په توګه له تاسره سل افغانۍ دي هر ډول چې وغواړې کارولای ىې شي کتاب پرې اخیستلی شې،چکر پرې وهلی شې او نور .همداسې د ځمکې په یوه برخه ته جوار ،غنم ،شولې هر څه چې وغواړې کرلی شی، دا خبره د یادونې وړ ده چې یو وسیله په یو وخت کې د یوې موخې د ترلاسه کولو لپاره کارول کیږي.

عواید income: په ټولیز ډول عواید هغه څه ته وایي چې انسان یې ترلاسه کوي خو په اقتصاد کې عواید هغه څه ته ویل کیږي چې دکار په بدله کې تر لاسه کیږي لکه د مزدور مزدوري او یا د مامور تنخوا په عاید کې لاندې ټکي دخیل دي :

د کار بدله : عاید باید د کار په بدله کې لاسته راغلی وي له کار پرته ترلاسه کول په عاید کې شامل نه دي.

ټاکلی وخت : په عاید کې وخت مشخص وي لکه کلنی ،میاشتنی او نور که له عاید سره وخت ذکر نه شي بیا هیڅ مانا نه لري.

ketabton.com - The Digital Library

غیرقانوني لاسته راوړنې : په غیرقانوني لارو لاسته راغلې بدله په عاید کې نه راځي لکه د غلا پیسې،رشوت او نور.

خیرات : خوار او غریبو ته د خیرات ورکول د هغوی په عاید کې نه راځي .

عاید لاندې دوه ښې لري :

شخصي عاید : شخصي عاید هغه عاید ته ویل کیږي چې یو شخص یې په یو ځانګړي وخت کې ترلاسه کوي لکه د مامور میاشتنۍ تنخوا .

ملي عواید : د یو کال په جریان کې په یو هیواد کې د توکو او چوپړتیاوو څخه لاسته راغلي مقدار ته ملي عاید ویل کیږي:

کرنیزو توکو عواید+صنعتي توکو عواید+کانونو عواید+ چوپړتیاو عواید = ملي عاید

پروفیسور ارونګ فشر ملي عاید داسې تعریف کړی : په یو هیواد کې د یو کال په جریان کې د توکو او چوپړتیاوو مجموعې ته ویل کیږي چې د هیواد وګړي یې پیدا کوي.

د عاید ډولونه : عاید لاندې ډولونه لري:

- ناخالص عاید : ناخالص عاید هغه عاید ته ویل کیږي چې یو شخص او یا کومې کاروباري اداړې تر لاسه کړی وي چې په دې کې یې ګټه او لګښت

ketabton.com - The Digital Library

دواړه دخيل وي د ساري په توګه کله چې يو ميز په پينځوس افغانۍ خرڅول کيږي نو دغه پنځوس افغانۍ ناخالص عايد دی.

- خالص عايد : کله چې له ناخالص عايد لګښت لرې شي دې ته خالص عايد ويل کيږي د ساري په توګه که ميز ديرش افغانۍ تمام شوی وي او ته يې په پنځوس پلورې نو شل افغانۍ ستا خالص عايد دی . خالص عايد = ناخالص عايد - لګښتونه

- خالص ملي عايد : کله چې له ملي عايد لګښتونه لرې کړې خالص ملي عايد ترلاسه کيږي.

د عايد اهميت : د يو هيواد لپاره عوايد لاندې ګټې رسوي :

♣ د ژوند سطحه : د يو هيواد د وګړو د ژوند سطحه سړي سر عايد پورې تړاو لري (که په هيواد کې ټول عوايد په نفوسو وويشو نو سړي سر عايد په لاس راځي)

کله چې د يو هيواد د وګړو سړي سر عايد لوړ وي نو د هغه هيواد د وګړو د ژوند سطحه لوړه وي.

♣ اقتصادي پرمختګ : د يو هيواد اقتصادي پرمختګ په عوايدو پورې تړلی دی ،د عوايدو په ډير والي سره د سپما سلنه ډيريږي ،په هيواد کې پانګونه ډيريږي ،په هيواد کې نوې کمپنۍ رامنځته کيږي ،توليدات ډيريږي او هيواد ورسره د اقتصادي پرمختګ په لور ځي.

ketabton.com - The Digital Library

سپما Saving: د عايد هغه برخه چې له ورځنيو لګښتونه باقي پاتې کيږي سپما ګڼل کيږي.د ساري په توګه که د يو مامور د مياشتې لس زره افغانۍ تنخوا وي خو دی په مياشت کې اته زره افغانۍ په لګښت رسوي دوه زره افغانۍ ورسره باقي پاتې کيږي چې دې ته سپما وايي د سپما عناصر په لاندې ډول دي :

د سپما ځواک : د سپما ځواک څخه موخه د سپما دکولو همت او حوصله ده . د سپما د ځواک عايد پورې تړوا لري که په يو هيواد کې د خلکو عواید ډير وي نو د هغوی د سپما ځواک هم لوړ وي اوکه د خلکو عايد کم او دوی يوازې خپلې اړتياوې پرې پوره کوي نو بيا يې د سپما ځواک کم وي،همدارنګه د سپما له مالیې سره هم تړاو لري ،ځکه که په هيواد کې د مالیې اندازه لوړه وي نو د خلکو د سپما ځواک هم ټيټ وي او که مالیه کمه وي د خلکو د سپما ځواک هم لوړ وي ،که د يو شخص عواید له لګښتونو څخه ډير وي د دې شخص د د سپما ځواک لوړ وي او که عواید يې کم وي نو بيا سپما نه شي کولای ،که يو هيواد بنه بانکي سيستم ولري نو د هيواد دوګړو د عوايدو يوه برخه بانک ته ورکول کيږي بانک دغه پيسې په صنعت او کرنې لګوي ورسره د خلکو عواید لوړيږي سپما هم ډيريږي همدرانګه که کوم هيواد ډير کانونه ولري هلته هم د خلکو د سپما ځواک لوړ وي .

د سپما اراده : د سپما له ارادې څخه موخه د سپما د کولو هڅه او غوښتنه ده خلک د راتلونکي لپاره تر څو له ځينو افاتو سره مقابله وکړي د سپما اراده کوي

ketabton.com - The Digital Library

،د خپلو ماشومانو د روزنې په موخه د سپما اراده کوي ،که په کوم هیواد کې د مالیې کچه ټیټه وي هلته د سپما اراده ډیره وي ،که په هیواد کې کرنیز،صنعتي او سوداګري برخې پرمختګ کوي خلک د ګټې د تر لاسه کولو په موخه د سپما اراده کوي، ځینې خلک د سپما عادت لري او تل د سپما اراده کوي ،کاروباري خلک د ګټې اخیستې په موخه سپما کوي کله چې د ګټې ښه موقه راشي بیا یې لګوي ،که په هیواد کې امن او سیاسي استحکام شتون ولري خلک د سپما اراده کوي .

د سپما اقتصادي اهمیت :د یو هیواد اقتصادي پرمختګ په پانګونې پورې تړاو لري او پانګونه تر ډیره بریده په سپما پورې تړلې ده که په هیواد کې د سپما سلنه لوړه وي نو هیواد په اقتصادي لحاظ پیاوړی وي او که د سپما سلنه کمه وي هیواد په اقتصادي لحاظ ضعیف وي د خلکو د ژوند سطحه ټیټه وي نو که څوک غواړي چې پرمختګ وکړي باید د سپما اندازه لوړه کړي .

د سپما د زیاتوالي لپاره باید لاندې کارونه تر سره شي :

- د مالیې په انداز کې باید کمښت راشي
- په هیواد کې د امن راوستل
- په هیواد کې سیاسي ثبات
- د وګړو د عوایدو د ډیر والي لپاره کړنې ترسره کول
- په هیواد کې د مالي ادارو جوړول

ketabton.com - The Digital Library

- په هیواد کې د پانګونې ډیرښت
- د خلکو د ژوند دسطحې لوړوالی

د اقتصاد تعریف Definition of economics

کله چې انسان نړۍ ته سترګې غړولې ورسره غوښتنې هم رامنځته شوې چې دغه غوښتنې په لومړي وخت کې ډیرې ساده وې. د ژوند په لومړیو وختونو کې د انسانانو ژوند په ځان بسیا وو، خلکو د ښکار له لارې خپلې اړتیاوې پوره کولې لیکن د وخت په تیریدو سره د انسان په غوښتنو کې توپیر راغلو، انسان په دې لټه کې شو څو د ځان لپاره اسانتیاوې برابرې کړي ،هماغه وو چې د اقتصادعلم رامنځته کیدو ته اړتیا پیښه شوه.تقریبا د ټولو علومو په هکله که څیړنه وکړو نو ریښه ېې یونان ته رسیږي ځکه یونان دنړۍ پر مخ لومړی ځای وو چې هلته انسانانو د طبیعت له مخ څخه پرونی پورته کړو، د انسان د پیدایښت او ژرنګوالي په هکله خلکو نظریات ورکړل، په ځمکه کې د روحانیت او مادیت اصول تر غور لاندې ونیول.د اکومونې کلمې جوړښت هم د یوناني کلمې ایکونومس څخه اخیستل شوی چې مانا ېې د کورنۍ اداره یا د کور تنظیم او تدبیر دی.ګزنفون څلورسوه څلور څلویښت کاله د مخه ترمیلاده د اکونومیکس (د کور تدبیر) په نوم کتاب ولیکه ګزنفون د سقراط شاګرد و.ګزنفون د خپل عصر لوی تاریخ لیکونکی او په یونان کې د سردارانو له ډلې څخه و ،د ګزنفون په کتاب کې د کورنۍ اقتصاد ، تدبیر، په طبیعي زیرمو د دولت کنټرول او په

ketabton.com - The Digital Library

خصوصي ملکيت باندې څېړنه شوې ده،ګزنفون د خپلو اقتصادي نظرياتو اساس کرنه ګرځولې اوکرنه بې د اقتصادي شتمنۍ د ډېر والي سبب ګڼلې چې د دولت او عامو خلکو څخه يې هيله لرله څو کرنې ته اهميت ورکړي همدارنګه ګزنفون له دولت څخه غوښتل چې دولت بايد خلک بېړۍ چلونې او ليږد راليږد ته پاملرنه وکړي نوموړي دغه هنر هم د شتمنۍ د ډېر والي عامل ګڼلو ،له بلې خوا ګزنفون د پيسو په هلکه ويل چې دولت بايد دسپينوزرو کانونه په کار واچوي او سپين زر راوباسي ، چې داقتصاد له نظره د اهميت وړ ديد ګزنفون دا غوښتنه ددې لپاره وه چې د سپينو زرو سکې او پيسې ډېرې شي، دولت بايد طبيعي زيرمې په خپل واک کې راولي او دخصوصي سکتور له لاسه بې وباسي او د لومړي ځل لپاره يې د ونډيزو شرکتونو نظريه هم ورکړه،کزنفون عقيده لرله چې بايد ښارونه لوی او غټ وي او ډېر خلک يو ځای سره ژوند وکړي،څو د کار ويش چې د اقتصادي فعاليتونو د پرمختګ لپاره لوی عامل بلل کيږي منځ ته راشي ځکه هر څومره چې ښار لوی وي اړتياوې هم ډېريږي او د کار وېش د اړتياوو پر اساس په خپله منځ ته رازي ګزنفون د مالیې دورکړې او ازادې سوداګرۍ پلوی و او شتمني بې داسې راپېژنده: د ګزنفون په عقيده شتمني د اموالو د ډېروالي نسبت دهغه اړتياو ته يانې هر څه چې له اړتياو ډېر شي هغه شتمني ده.

اکنامکس(economics) د پولټيکل اکانوي(political Economy) مخفف دی چې له دريو يوناني الفاظو (Polis) ،(Oika) او (Nama) مجموعه ده چې Polis) مانا ښار ،رياست او يا منظمه ډله ،دOika مانا کور واله او Nama قانون

ketabton.com - The Digital Library

مانا لري دا په دې مانا چې يو کور واله ځنګه توليدي چوپړتياوې ترسره کړي عوايد په لاس راوړي او په مقابل کې توکي او چوپړتياوې وپيري تر څو خپلې اړتياوې پرې پوره کړي چې له دې وروسته پولټيکل اکانومي د هيواد داقتصادي کړنو لپار وکارول شو او موخه يې له هغو قوانينو او اصولو څخه وه چې يو هيواد يې نافذوي. د اقتصاد پخوانيو پوهانو داسې فکر کاوو :څرنګه چې يوه کورنۍ د اړتياو پر بنسټ خپل عوايد او لګښت تنظيموي همدارنګه کټ مټ د يو هيواد حکومت هم د هيواد په داخل کې دعوايدو او لګښتونو حساب کتاب کوي چې همدې حساب کتاب ته يې پوليټکل اکانومي ويله. خو د وخت په تيريدو سره دغه لفظ په اکانومي او بيا په اکنامکس واوښتو.د يو علم د تعريف اړتيا هغه وخت پيښيږي کله چې هغه علم د پرمختګ په حال کې وي د يو علم د تعريف څخه جوتيږي چې هغه علم له کومو موضوعاتو بحث کوي د علم د مطالعې دايره رامالوي.د اقتصاد د علم په اړه بيلا بيل تعريفات وړاندې شوي او هر پوه دا علم له خپله نظره تعريف کړی.ايدم سمټ .مالتس،ريکاردو او جې ايس مل اقتصاد د شتمنۍ علم بللي.الفرډمارشل ،پيګو او کلاک اقتصاد خير نيګنې علم بولي . د اقتصاد علم هر پوه له خپله نظره تعريف کړی چې مورږ يې په لاندې درې برخو ويشو :

ketabton.com - The Digital Library

اقتصاد د شتمنۍ علم دی

Economics is science of wealth

- ادم سمټ : په پخوانیو زمانو کې د اقتصاد د علم پوهانو اقتصاد د شتمنۍ علم ګانه، له ګزنفون څخه وروسته اسکاټلینډي عالم ادم سمټ د اقتصاد د علم په اړه یو کتاب د ملتونو شتمنۍ په نامه ولیکه د دغه کتاب له کبله ډیری پوهان ادم سمټ د اقتصاد پلار ګڼي په دې کتاب کې د هیوادنو په وسایلو او نوعیت بحث شوی ،کتاب په لاندې څلورو برخو ویشل شوی:

- د شتمنۍ لګښت : په دې برخه کې د شتمنۍ د لګښت د اصولو په اړه بحث شوی.

- د شتمنۍ پیدا کول : په دې برخه کې دا څیړل شوي چې توکي او چوپړتیاوې په کومو اصولو پیدا کیږي.

- شتمنۍ تبادله : په دې برخه کې د توکو او چوپړتیاوو د تبادلې اصول بیان شوي.

- شتمنۍ ویش : په دې برخه کې دا ښول شوي چې پیدا شوي توکي او چوپړتیاوې د پیدا کوونکو ترمنځ څنګه وویشو.

ketabton.com - The Digital Library

له دې کتاب څخه جوتيږي چې ادم سمټ اقتصاد د شتمنۍ علم ګانه او ويل يې چې اقتصاد هغه علم دی چې انسان څنګه شتمنۍ لاسته راوړي او څنګه يې په لګښت ورسوي.

- اين ډبليو سينير : د ادم سمټ د کتاب څخه پنځوس کاله وروسته يو بل انګليس عالم اين ډبليو سينير د ادم سمټ نظر تائيد او اقتصاد يې داسې تعريف کړو: اقتصاد يو داسې علم دی چې د شتمنۍ نوعيت ،شتمنۍ لاسته راوړل او د شتمنۍ له ويش څخه بحث کوي.

- جي .ايس .مل :د نوولسمې زيږديزې پيړۍ مشهور عالم او فيلسوف جي .ايس.مل اقتصاد ته داسې يو تعريف وړاندې کړی: اقتصاد يو داسې علم دی چې د شتمنۍ نوعيت او د هغو ټولو قوانينو مطالعه ده چې د شتمنۍ په پيدا کيدو او د شتمنۍ په ويش اغيزه لري.

- فرانس واکر : امريکايي اقتصاد پوه فرانس واکر **1883**ز کې اقتصاد داسې تعريف کړو: اقتصاد يو داسې علم دی چې له شتمنۍ سره اړيکه لري.

- پروفيسور ايلي : پروفيسور ايلي هم په اقتصاد پوهانو کې راځي او د اقتصاد د علم په اړه وايي : اقتصاد هغه علم ته ويل کيږي چې هغه اصول او ضوابط تر غور لاندې نيسي کوم چې د شتمنۍ د لاسته راوړلو او د هغې د ليږد له کړنو سره سروکار لري .

ketabton.com - The Digital Library

- چیپ مین :چیپ مین هم د ادم سمټ همنظری دی او هغه هم اقتصاد د شتمنۍ علم بولي.

مالتس او ریکارډو هم اقتصاد د شتمنۍ علم ګانۍ او دوی داسې فکر کاوو چې ټولې انساني کړنې ځکه رامنځته کیږي چې انسان غواړي شتمنۍ تر لاسه کړي او د انسان دغه غوښتنه د نوموړي اقتصادي ژوند مخ ته وړي.

له پورتنیو تعریفونو څخه جوتیږي چې په لومړیو وختوکې داقتصاد د علم پوهانو اقتصاد د شتمنۍ علم ګانۍ او د انسانانو د ټولو کړنو محرک یې شتمنۍ ګڼله.

ادم سمټ او د هغه پیروان (این ډبلیو سینیر، جي .ایس .مل، فرانس واکر، پروفیسور ایلي، چیپ مین، مالتس او ریکارډو دوی ټولو ته کلاسیک اقتصاد پوهان ویل کیږي او د هغوی له خوا چې کوم تعریفونه وړاندې شوي دي دکلاسیکو تعریفونو په نامه یادیږي.

د کلاسیکو پوهانو د تعریفونو ښه والی

ادم سمت او د هغه پیروانو د اقتصاد علم د شتمنۍ علم ګڼلی او دا علم یې په ډیرو ساده الفاظو سره تعریف کړی دی . له بلې خوا له دې حقیقت څخه هیڅ څوک سترګې نه شي پټولای چې د هیواد د وګړو د ټولو اقتصادي کړنو محور د شتمنۍ لاسته راوړل دي. نو ځکه کلاسیکو اقتصاد پوهانو د اقتصاد علم د شتمنۍ علم ګڼلی اود انسانانو د اقتصادي کړنو اصلي انځورګري یې کړې ده

ketabton.com - The Digital Library

ځکه چې انسان تل خپلې اقتصادي کړنې د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره کاروي د دوی د تعریف په اساس د شتمنۍ ټول اړخونه د شتمنۍ لاسته راوړل،شتمنۍ تبادله،شتمنۍ ویش او د شتمنۍ لګښت د اقتصاد علم تر څېړنې لاندې نیسي چې ورسره د اقتصاد د علم اهمیت لاپسې ډیریږي.

نیوکه

د کلاسیکو اقتصاد پوهانو په تعریف یو شمیر برطانیوي پوهانو چې رسکن او کارلایل یې د یادونې وړ دي نیوکه کړې او هغوی ادعا لري چې ادم سمټ او د هغه پیروانو د اقتصاد علم بدنام کړی ځکه هغوی اقتصاد یوازې د شتمنۍ علم ګڼلی چې ددې له کبله خلک بې لارې، پیسه پاله او ځان پاله کیږي ، هغوی د اقتصاد د علم یادول او ښول د وخت ضایعه بللې او دا علم یې دومره له نفرته ډک کړی چې یوازې د خوړلو علم یې ګڼلی او دا یې یو شیطاني علم بللی.

د نیوکې ځواب

د هغې زمانې د پوهانو رسکن او کارلایل په دې تعریفو نیوکه ناسمه پوهه ده ځکه د دې پوهانو په نظر له شتمنۍ څخه موخه پیسې ، سره او سپین زر،ځمکه او نور دي نو ځکه دوی د اقتصاد علم د ډوډۍ علم ګانې او انسان شتمنۍ پاله او ځان پاله ګڼلی.که د ادم سمټ او د هغه د پیروانو تعریف ته نظر واچوو ډیر د نیوکې وړ نه دی. نو ځکه ډیرې ستونزې د شتمنۍ په اړه د ناسمې پوهې له کبله رامنځته شوي. لیکن ادم سمت او د هغه دپیروانو له شتمنۍ څخه موخه له

ketabton.com - The Digital Library

کمیابه توکو څخه عبارت دي چې انسانان يې د خپلو غوښتنو د پوره کيدا لپاره کاروي.مګر يوه خبره د يادونې وړ ده چې شتمنۍ د غوښتنو د لاسته راوړلو لپاره يوه وسيله ده شتمنۍ په خپله موخه نه ده. د اقتصاد د علم موضوع د انسان ژوند دی د شتمنۍ مطالعه تر هغه وخته مورِ کوو تر کومه چې د انسان په ژوند اغيز لري ،د اقتصاد د علم زده کوونکی د اقتصاد علم داسې مطالعه کوي لکه څرنګه چې يو روغتيا پال ناروغي مطالعه کوي کله چې ډاکتر ناروغي مطالعه کوي ددې خبرې مانا دا نه ده چې ډاکتر له ناروغۍ سره مينه لري مګر هغه ددې لپاره ناروغي مطالعه کوي څو د انسان ژوند وژغوري په همدې ډول کله چې مورِ وايو اقتصاد د شتمنۍ علم دی نو دا په دې مانا چې اقتصاد انسان شتمنۍ پالۍ ته نه دعوتوي. بلکې د دې لپاره چې شتمنۍ له غلط او نامساوي ويش څخه وساتي شتمنۍ په خپله ښه او بده نه ده بلکې د هغې کارول په انسان پورې اړه لري.که په ښو کارونو کې يې لګوي رحمت او که په بدو کارو يې لګوي د عذاب لامل ګرځي نو له دې کبله د ا ډول نيوکې بې بنسټه دي.

ketabton.com - The Digital Library

اقتصاد د مادي هوساینې علم دی

Economics is a science of material welfare

1-داکترالفرد مارشال :ادم سمت او د هغه پیروانو چې کوم تعریف د اقتصاد د علم لپاره تر سره کړی وو له یوه اړخه محدود او ګمرا کوونکی وو ځکه هغوی شتمنۍ ته مرکزي بڼه ورکړې وه نو له دې کبله د اقتصاد علم لپاره د یوداسې تعریف کول پکار وو چې د خلکو ناسمه پوهنه د اقتصاد د علم په اړه لرې کړي د دې اړتیا د لرې کولو لپاره په نولسمه میلادي پیړۍ کې ډاکتر الفردمارشال په خپل کتاب د اقتصاد د علم د اصولو په نامه دغه ناسمه پوهنه لرې او د کارلایل او رسکن نیوکو ته یې د پای ټکی کیښود. الفردمارشال اقتصاد علم داسې تعریف کړو: اقتصاد یو داسې علم دی چې د انسان ورځنی ژوند تر څیړنې لاندې نیسي او ددې امر تحقیق کوي چې انسان څنګه شتمنۍ لاسته راوړي او څنګه یې په لګښت ورسوي دا علم د انسان د انفرادي او ټولنیز ژوند هغه برخه تر مطالعې لاندې نیسي چې انسان د خوشاله ژوند ، مادي اړتیاوې ترلاسه کړي نو د اقتصاد علم له یوې خوا دشتمنۍ مطالعه له بلې خوا تر ټولو مهم د انسان د ژوند یو اړخه مطالعه کوي.د الفرد مارشال له تعریف وروسته ټولې نیوکې له منځه لاړې الفرد مارشال د اقتصاد د علم په اړه ټولې ناسمې پوهې لمنځه یوړې او د اقتصاد علم یې په ډیره ښه بڼه توضیح کړو د ډاکتر الفرد مار شال په تعریف کې لاندې نقاط شامل دي:

ketabton.com - The Digital Library

I. د شتمنۍ مطالعه : په اقتصاد کې یوازې دا نه مطالعه کیږي چې شتمنۍ څنګه لاسته راوړو بلکې دا هم مطالعه کیږي چې شتمنۍ څنګه په لګښت ورسوو.

II. د ورځني ژوند مطالعه : له ورځني ژوند څخه موخه ټول هغه کارونه دي چې څنګه شتمني لاسته راځي او څنګه په لګښت رسیږي او په ټولنه کې کوم کارونه تر سره کیږي چې خلک ورته په بد نظر نه ګوري او ددې برعکس هغه کارونه چې ټولنه ورته په ښه نظر نه ګوري لکه رشوت،غلا او نور چې دا په اقتصاد کې نه راځي او دا کارونه په ورځني ژوند پورې تړلي هم نه دي.

III. د روغ انسان مطالعه : په اقتصاد کې د هغه شخص کړنې مطالعه کیږي چې روغ اوسي د لیونې ،ملنګ ،ساده کړنې په اقتصاد کې نه مطالعه کیږي ځکه د دوی کارونه له ورځني ژوند څخه بیل دي.

IV. مادي اړتیاوې : مارشال په خپل تعریف کې دا هم واضح کړي چې اقتصاد د انسان هغه کړنې مطالعه کوي چې مادي توکي رامنځته کوي او کومې کړنې چې مادي توکي نه رامنځته کوي په اقتصاد کې نه شمیرل کیږي لکه کروندګر کرنه کوي مادي توکي پیدا کوي خو ددې برعکس استاد ،څارنوال کړنې ځکه په اقتصاد کې نه راځي چې دوی مادي شی نه پیدا کوي.

V. خوشاله ژوند : په اقتصاد کې هغه مادي توکي مطالعه کیږي کوم چې انسان ته مادي خوشالي ورکوي او هغه مادي توکي چې انسان ته خوشالي نه

ketabton.com - The Digital Library

ورکوي په اقتصاد کې نه راځي. لکه د شرابو څښل ،چرس او نور ځکه دا انسان ته مادي خوشالي نه ور په برخه کوي نو ځکه يې اقتصاد نه مطالعه کوي.

VI. د شتمنۍ لګښت او پيدايښت : مارشل په خپل تعريف کې ويلي انسان د خپلو غوښتنو د پوره کيدا لپاره چې په کومو اصولو عمل کوي شتمنۍ ترلاسه کوي ، په لګښت يې رسوي ، پرمختګ او خوشالي تر لاسه کړي.

VII. انساني اړخ ته اهميت : تيرو اقتصاد پوهانو اصلي موخه شتمنۍ ګڼله خو مارشال اصلي اړخ انسان وباله او د انسان دلچسپي له شتمنۍ سره ، ځکه چې د انسان د خوشالۍ وسيله ګرځي.

له ډاکتر الفرد مارشال وروسته يوشمير نورو پوهانو هم د اقتصاد علم د مادي هوساينې علم ګانه چې په لاندې ډول ترې يادونه کوو:

2-پروفيسور کينن :اقتصاد د هغو ټولو وسايلو وضاحت کوي چې د انسان د بريالیتوب او بهبود سبب ګرځي.

3- پيګو : اقتصاد د مادي خوشالۍ مطالعه ده چې انسان يې مخامخ يا د پيسو په وسيله تر لاسه کوي.

الفرد مارشال او د هغه پيروان د نيو کلاسيک اقتصاد پوهانو په نامه يادېږي او د هغوی لخوا وړاندې شوي تعريفونه هم د نيو کلاسيک تعريفونو په نامه يادېږي.

ketabton.com - The Digital Library

د نیو کلاسیکو د تعریف ښه والی

داکتر الفرد مارشال د اقتصاد علم ته د بریالتوب او بهبود علم نوم ورکړو د ټول نیوکو مخه یې ونیوله. د اقتصاد علم ته یې یوه نوې بڼه ورکړه،داقتصاد علم یې د ورځنۍ ژوند د مطالعې علم وګانه نو ځکه ډیرو خلکو د اقتصاد د علم له مطالعې سره مینه پیدا کړه ، اقتصاد علم انسان ته لومړی اهمیت ورکوي په دویمه درجه شتمنۍ ته ،نو له دې کبله د پخوانیو اقتصاد پوهانو نیوکې چې د اقتصاد د علم په تعریف وې پخپله لمنځه لاړې مارشال هغه شتمنۍ پالو ته دا واضح کړه چې اقتصاد علم مور ته د شتمنۍ پالنې سبق نه رابنیي بلکې شتمنۍ یوازې د انسانو د غوښتنو د پوره کیدو یوه وسیله ده او بالاخره مارشال وویل :اقتصاد د انسان هغه کړنې تر مطالعې لاندې نیسي چې یو انسان یې د خوشاله ژوند د تیرولو لپاره تر سره کوي.

د تعریف نیمګړتیاوې

تر ډیره وخته د مارشال له خوا وړاندې شوی تعریف ټولو ته دمنلو وړ وو خو په کال **1934**ز کې د لندن سکول اف اکنامکس پرفیسور رابنز په خپل کتاب د(اقتصاد د علم نوعیت او اهمیت) د مارشال په تعریف کې یو شمیر نیمګړتیاوې راپه ګوته کړې : د پرفیسور رابنز په وینا د انسان بریالیتوب او بهبود یوازې په مادي وسایلو اتکا نلري بلکې غیرمادي وسایل هم د انسان لپاره خوشالي ورکولای شي. د ساري په ډول ګروندګر ،مزدور تر څنګ د ډاکټرۍ ،استادۍ او نور هم د انسان لپاره د انسان د خوشالی او بهبود سبب ګرځي.د مارشال د

ketabton.com - The Digital Library

تعريف پر اساس په اقتصاد کې د انسان هغه کړنې شاملې دي چې د انسان مادي اړتياوې پوره کوي خو ددې برعکس هغه کړنې چې زموږ مادي اړتياوې نشي پوره کولای د اقتصاد په دايره کې نه راځي.چې د اقتصاد د علم د لوستلو دايره يې محدوده کړې وه.همدرانګه مارشال بريالیتوب او بهبود په ښه توګه نه دی توضیح کړی .کیدای شي چې یو شی د یو انسان لپاره خوشالي راوړي خو بل ته خفګان د مثال په توګه د شرابو څښل د یو کس لپاره د خوشالی او بل ته د خفګان باعث ګرځي په اقتصاد کې د شتمنۍ لاسته راوړلو څخه موخه یوازې هغه عاید چې مصرفونکی پرې خپلې مادي او غیرمادي اړتياوې پوره کوي. د مارشال د نظریې پر اساس مادي اړتياوې (خوراک،لباس،مکان) په دغو چې کوم لګښت راځي د اقتصاد په دايره کې راځي مګر په غیرمادي اړتياوو(فلم،چکر،سفر) چې کوم لګښت راځي دا د اقتصاد له علم څخه بیرون دي دا په داسې حال کې ده چې په اقتصاد کې ټولې مادي او غیرمادي اړتياوې چې لګښت پرې راځي په اقتصاد علم کې دخیلي دي .مارشال په خپل تعريف کې وايي د بد عمله انسان کړنې نه راځي لکه غل،ډاکو او نور خو دا په داسې حال کې ده چې هغه انسان هم لږ وسایل او ډیرې غوښتنې لري،د مارشال تعريف د انسان هغه کړنې تر مطالعې لاندې نیسي چې د انسان د خوشالۍ باعث یا د انسان په خوشالو کې لاس لري مګر داسې کړنې چې مادي خوشالي انسان ته نه ورکوي نه مطالعه کوي. خو که په یو هیواد کې جنګ راځي یا زلزله نو د هیواد په اقتصاد اغیزه لري نو ځکه په اقتصاد کې مطالعه کیږي.

ketabton.com - The Digital Library

په محدود وسایلو د نامحدودې غوښتنې پوره کول

د لندن سکول اف اکنامکس مشهور استاد رابنز په کال 1934ز کې په خپل کتاب د اقتصاد د علم نوعیت او اهمیت کې په پرمختګ او بهبود نیوکه وکړه او خپله رایه یې داسې اظهار کړه: د اقتصاد علم لپاره داسې یو تعریف وړاندې کړو ، اقتصاد علم ته یې د علم درجه ورکړې په همدې اساس نومورې اقتصاد داسې تعریف کړو: اقتصاد یو داسې علم دی چې انسان خپلې نامحدودې غوښتنې په خپلو محدودو وسایلو پوره کړي او وسایل په بیلابیلو لارو وکاروي. د پروفیسور رابنز په تعریف کې مهم ټکي :

- نامحدودې غوښتنې : د انسان غوښتنې نامحدودې دي او د وخت په تیریدو سره په کې ډیروالی راځي ، انسان تل په هڅه کې وي تر څو خپلې غوښتنې پوره کړي کله چې یوه غوښتنه پوره شي بله رامنځته کیږي همداسې ادامه لري نو له دې کبله مورِ نه شو ویلای چې د انسان غوښتنې پوره شوي.

- د غوښتنو په اهمیت کې توپیر: د انسان ټولې غوښتنې یو شان نه وي ځینې ډیرې اوځینې لږې مهمې وي د خوارک ،لباس،د اوسیدو ځای ډیر مهم او غالی ،تیلفون او نور لږې مهمې دي چې د وسایلو د کمښت له وجې مورِ لومړی مهمې او په دویم قدم کې لږې مهمې غوښتنې پوره کوو.

- محدود وسایل : په نړۍ کې وسایل محدود نه دي لیکن د اړتیاوو په نسبت کم دي یو هوښیار سړی خپل وسایل داسې کاروي چې خپلې ډیرې

ketabton.com - The Digital Library

اړتياوې پرې پوره کړي.د محدود وسايلو برعکس نامحدود وسايل هغه وسايل دي چې د انسان له غوښتنو څخه ډير وي او دهغو دلاسته راوړولو لپاره قميت نه ادا کوي. لکه هوا ،باران د سمندر اوبه د پروفيسور رابنز په وينا د اقتصاد علم له دا ډول وسايلو سره اړيکه نه لري ځکه انسان هغه په وړيا ډول تر لاسه کوي.

- د محدود وسايلو متبادل کارول : د رابنز په وينا وسايل د بيلابيلو غوښتنو د پوره کيدو لپاره کارول کيدای شي. د ساري په ډول د ځمکې يوه ټوټه کيدای شي غنم پرې وکرل شي يا پرې کور جوړ کړو او يا يې هم د هټۍ لپاره وکارو او دا امکان نه لري چې دا ټول په يو وخت کې وشي او که کيدای شوای نو بيا به ستونزه نه وه .

اقتصادي مسايل څنګه پيدا کيږي د پروفيسور رابنز له نظره اقتصادي مسايل د لاندې اړتياوو په اساس پيدا کيږي:

- د انسان غوښتنې نامحدودې دي: که چيرته داسې فکر وکړو چې د انسان غوښتنې يوازې يو څو دي نو د هغې له پوره کيدو وروسته هغه اړ نه وو چې خپلو غوښتنو ته ترتيب ورکړي نو په دې وخت کې نه د ټاکلو کومه موضوع او نه هم کوم اقتصادي مسله.

- د غوښتنو په اهميت کې توپير : که چيرته د انسان ټولې غوښتنې يوشان وای نو بيا زمونږ په ذهن کې د برترۍ عنصر لمنځه ځي او مونږ هيڅ ډول انتخاب نه شو کولای ځکه ټولې غوښتنې به يوشان وای او انتخاب هغه وخت

ketabton.com - The Digital Library

کيږي چې د غوښتنو په اهميت کې تر ټولو موجود وي نو ځکه چې د انسان غوښتنې ټولې غوښتنې يو شان وای نو بيا به اقتصادي مسايلو شتون نه درلود.

- محدود وسايل: د وسايلو کمښت په دې مانا نه دی چې وسايل شتون نه لري دا په دې مانا ده چې د اړتياوو په نسبت کم دي يو هوښيار انسان خپل وسايل داسې کاروي چې ډير افاديت لاسته راوړي او خپلې ډيرې غوښتنې پرې پوره کړي.

- محدود وسايلو متبادل کارول: که د انسان په لاس کې وسايل يوازې د يو کار لپاره کارول کيدل نو بيا هيڅ اقتصادي مسله نه پيدا کيده. د ساري په ډول که ځمکې يوازې غنم کول نوبيا د بل فصل د کرلو هيڅ خبره نه وای او اقتصادي مسله به هم نه وای.

د رابنز د تعريف ښه والی

د پرفيسور رابنز تعريف لاندې ښه والی لرلو:

1. ټولیز: د پرفيسور رابنز تعريف ټوليز او په ټولو پخوانيو تعريفونو ېې برتري لرله، ټول هغه مسايل يې وڅېړل چې کومه اقتصادي مسله ده او کومه نه ،په اقتصاد کې انسان نا محدودې غوښتنې د محدودو او متبادلو وسايلو په وسيله پوره کوي او په دې اړه موږ هيڅ خبره نه کوو چې غوښتنې انسان خوشالوي او که نه. د ساري په ډول که چرسو او افيون ته په بازار کې تقاضا وي نو اقتصاد يې مطالعه کوي ولو که هغه هر څومره ضررناکه وي همدرانګه که

ketabton.com - The Digital Library

کوم شی مفت وي او ډير ګټور هم وي خو بيا يې هم اقتصاد نه مطالعه کوي .لکه د سمندر اوبه نو د رابنز له تعريفه د اقتصاد د علم حدود وټاکل شول چې په اقتصاد کې کوم شيان مطالعه کيږي.

2. حقيقت :همدرانګه رابنز د اقتصاد علم ته حقيقي بڼه ورکړه او هغه حقايق يې په کې راوستل چې مورږ يې په ورځني ژوند کې ګورو.

3. ناپېيلی :پروفيسور د اقتصاد علم ناپېيلی وګانه اقتصاد علم يې نه په ښو او نه په بدو پسې وتاړه بلکه هغه يې يو خپلواک علم وګانه هغه وويل په اقتصاد کې انسان خپلې کړنې په خپله خوښه تر سره کوي د کړنو په ټاکلو کې خپلواک دی،په اقتصاد کې هغه کړنې شاملې دي چې انسان څنګه خپلې نامحدودې غوښتنې په متبادلو محدودو وسايلو پوره کړي.

4. پراخه دايره: ده په اقتصاد کې ټول هغه مسايل شامل کړل چې دوسايلو د کمښت په وجه رامنځته شوي که د انسان لپاره ګټور وي او که نه.

5. عام فهمه : د رابنز تعريف نه يوازې دا چې عام فهمه دی د هر لوستي انسان د ذهني معيار مطابق هم دی رابنز د اقتصاد علم په ځانګړې بڼه رامخته کړو.

د رابنز د تعريف نيمګړتياوې

رابنز چې کله د اقتصاد علم لپاره تعريف وړاندې کړو نو هغه دا دعوه هم وکړه چې دده لخوا وړاندې شوی تعريف له ټولو تعريفو څخه غوره دی ليکن د څو

ketabton.com - The Digital Library

اقتصاد پوهانو له خوا چې پروفیسور هکس او فریز یې د یادونې وړ دي د رابنیز په تعریف کې لاندې نیمګړتیاوې په ګوته کړې :

- د اقتصاد علم له انساني پرمختګ سره بې اړیکې نشي پاتې کیدای پروفیسور رابنز اقتصاد یوازې علم الحقیقت وبالله د اپه دې مانا چې د ځینو واقعاتو اوحقایقو د رامنځته کیدو وسایل څه شی دي که د اقتصاد د علم دنده یوازې د حقایقو رابر سیره کول وي او د انسان د ژوند د ښه والي په اړه له مسایلو سره اړیکه نلري نو بیا د اقتصاد د علم مطالعه څه ګټه لري. دساري په توګه کې په یو هیواد کې د خوړو کمښت راځي اقتصاد پوه به یوازې خلکو ته وایي چې د خوړو کمښت دی او د کمښت سبب به یې خلکو ته وایي د کمښت د مخنیوي لپاره به یې هیڅ رنګه اقدام نه تر سره کوي.که د اقتصاد علم د انسان د ژوند په ښه والي کې انسان ته لارښونه نه کوله نو بیا یادول یې څه ګټه لري .پروفیسور ایلي د پروفیسور رابنز د تعریف د لویو نیمګړتیاوو په مقابل کې وایي : د اقتصاد علم د علم الحقیقت څخه لږ څه ډیر دی او د هغه مطالعه یوازې تر فکر او ذهن پورې محدوده نه ده بلکې له انسان سره همدردي هم د اقتصاد د علم یو دنده ده. همدرانګه پروفیسور پیګو هم د پروفیسور رابنز د تعریف په اړه وایي : د اقتصاد علم له فلسفې سره نه بلکې د طب له علم سره ورته دی د کوم موخه چې د زخم خرابول نه بلکې جوړول دي.

ketabton.com - The Digital Library

- بې مانا تعريف : په ځينو وختو کې د رابنز تعريف بيلکل بې مانا ثابتيږي د ساري په ډول له يو شخص سره څلور ګړۍ وخت دی او د هغه غوښتنې په دې ډول دي:

  - د خپل ملګري ليدل،
  - د اقتصاد د علم لوستل
  - د فلم کتل

1) د دې شخص مخ ته موخې د خپل ملګري سره کتل،د اقتصاد د علم مطالعه او د فلم کتل دي.

2) ځينې موخې ډيرې مهمې او ځينې لږې مهمې دي

3) له دغه شخص سره وسايل (څلور ګړۍ) محدود دي

4) دغه شخص چې څنګه وغواړي دغه وسايل کارولی شي.

د پروفيسور رابنز د نظريې مطابق ټول شرايط موجود دي خو بيا هم کومه اقتصادي مسله نه ده پيدا ځکه اقتصادي مسله هغه وخت پيدا کيږي چې کله چې شتمنۍ په يوه مسله کې دخيله شي.

- نا اړينه پراختيا : پروفيسور رابنز د اقتصاد علم مطالعې ته غيراړينه پراختيا ورکړه ډاکتر مارشال او د هغه ملګرو داسې عقيده لرله چې په اقتصاد

ketabton.com - The Digital Library

کې هغه کړنې شاملې دي چې مادي بريالیتوب باعث ګرځي او هغه کړنې چې د مادې بريالیتوب باعث نه ګرځي په اقتصاد کې نه راځي د مثال په توګه په اقتصاد کې د موسیقۍ چوپړتیاوو نه شمیرل لیکن رابنز د اقتصاد علم هغه چې خلک څنګه په محدود وسایلو نامحدودې غوښتنې پوره کړي د اقتصاد علم له مادي بريالیتوب او غیرمادي بريالیتوب،اخلاقي او غیرې اخلاقي له ټولو ناپېیلی دی.چې ددې نظریې مطابق چور ،غلا ،ډاکه دا ټول په اقتصاد علم کې شامل دي ځکه دوی هم د کمو وسایلو په وسیله د نامحدود غوښتنو پوره کول غواړي نو له همدې کبله رابنز د اقتصاد د علم موضوع ته نا اړینه پراختیا ورکړې ده.

- د اقتصاد علم له طبیعي علومو څخه ببل دی : پروفیسور رابنز د اقتصاد علم د فزیک او کیمیا په څیر حتمي او قطعي کړی وو لیکن اقتصاد یو ټولنیز علم دی چې قوانین یې حتمي او قطعي نه دي د ساري په ډول که د نړۍ په هرکونج کې تیږه پورته واچوو بیرته ځمکې ته رالویږي او د اقتصاد علم د انسان په غوښتنو پورې اړه لري چې هر وخت په کې تغیر راځي مورد هیڅ انسان د کړنو په اړه حتمي پریکړه نه شو کولای نو له دې کبله د اقتصاد علم د فزیک او کیمیا په څیر ګڼل اشتباه وه.

- اقتصاد علم غیر ناپېیلی نه دی : رابنز د داقتصاد د علم د غوښتنو او موخو ترمنځ غیر جانبداره وګاڼه اود اقتصاد د علم په اړه وویل چې د اقتصاد علم دانسان د غوښتنو په ښه والي او بد والي په اړه نه لري چې دا یې د اقتصاد

ketabton.com - The Digital Library

له علم سره لويه جفا کړيده ځکه د اقتصاد علم تل د انسان د بريالیتوب او پرمختګ لپاره کار کوي نو هيڅ اقتصاد پوه د هغو کړنو طرفداري نه کوي چې د انسان د ښګڼې لپاره نه وي. پروفيسور تهامس موضوع څيړلې او ليکي چې : د يوې موضوع په اړه معلومات ترلاسه کول د يو اقتصاد پوه کار نه دی بلکې د موضوع په اړه د مثبتې يا منفي رايې ورکول د اقتصاد پوه دنده ده نو له دې څخه څرګنديږي چې د يوې موضوع تر خبريدو وروسته د هغې د اصلاح لپاره اقدام د اقتصاد پوه دنده ده او اقتصاد پوه لپاره د داسې اقداماتو اجازه نه شته چې د انسان د ژوند په ښه والي کې مرسته نه کوي نو ځکه مورږ ويلی شو چې اقتصاد يو غيرجانبداره علم نه دی.

- ناواضح : د رابنز په تعريف کې د غوښتنو او وسايلو ترمنځ توپير واضح نه دي ځکه کله يو شی زمورږ غوښتنه وي اوکله بل د غوښتنې د پوره کيدو وسيله دساري په ډول کله چې مورږ غواړو کور جوړ کړو نو د کور د جوړه لو لپاره شګه ،سيمت،خټګر او نور د وسايلو په توګه کارول کيږي کله چې کور جوړ شي نو هغه په کرايه ورکوو چې کرايه زمورږ موخه او کور يې وسيله ده.

- انساني وسايل محدود نه دي : رابنز په خپل تعريف کې وړاندې کړي چې هر ډول وسايل محدود دي خو کله چې مورږ پرمختللو او پرمختيايي هيوادنو ته وګورو نو ډير خلک بيکاره دي نو معلومه به شي چې انساني وسايل ډير دي .

ketabton.com - The Digital Library

- د وسایلو ډیر والی : د پروفیسور رابنز په وینا چې د انسان سره وسایل محدود دي او هغه متبادل کارولی شي خو اضافه والی په کې نه راځي لیکن اوسمهال ټول پرمختللې او پرمختیایي هیوادونو نه د خپلو وسایلو لپاره اقتصادي پلانونه جوړوي په وسایلو کې زیاتوالی راځي او د خلکو د ژوند سطحه لوړوي.

د پورتنیو ټولو نیمګړتیاوو باوجود د پروفیسور رابنز تعریف تر ټولو واضح او جامع وو چې د اقتصاد په علم کې ډیر پراخوالی راغلو او ډیر اهمیت یې پیدا کړو.

لارد جي ایم کینز : کینز د رابنز په تعریف نیوکه کوي وایي چې د رابنز په کتاب کې د روزګار او بیکارۍ په اړه هیڅ بحث نه دی شوی چې په اوسني وخت کې ډیر مهم مسایل دي.

کینز په خپل کتاب (روزګار،سود او د پیسو ټولیز نظریات) کې د اقتصاد علم داسې تعریف کړی : اقتصاد یو داسې علم دی چې مونږ په محدودو وسایلو کار پیدا کړو او د ملي عواید د ډیروالي لپاره یې وکاروو.

د اقتصاد د علم لمن Scope of Economics

دیو علم له لمن یا پراختیا څخه موخه دا ده چې دا علم په خپله لمن کې کوم مضامین رانغاړي په دغه علم کې کوم مسایل دخیل دي له کومه ځایه پیل کیږي او په کوم ځای پای ته رسیږي د اقتصاد د علم په لمن کې مونږ د اقتصاد د علم

ketabton.com - The Digital Library

حدود ټاکو او دا پریکړه کوو چې په اقتصاد کې کوم مسایل تر مطالعې لاندې نیول کیږي او کوم نه نیول کیږي د اقتصاد د علم د لمن د ټاکلو لپاره باید مورِ لاندې څلورو پوښتنو ته ځواب ووایو :

1. د اقتصاد د علم موضوع : د اقتصاد د علم له موضوع څخه موخه دا ده چې په دې علم کې کوم مسایل څیړل کیږي هر علم ځانته موضوع لري او په هغې څیړنه ترسره کوي د ساري په ډول د بیولوژي علم موضوع د ژوندیو موجوداتو څیړل دي، همداسې د اقتصاد علم هغه کړنې تر څیړنې لاندې نیسي چې انسان نامحدوده غوښتنې په محدودو وسایلو پوره کوي په نړۍ کې انسان په یوه نه یو کار بوخت دی څوک هټیوالي ،څوک ترکاڼي کوي ،څوک روغتیاپالي ... چې انسان دغه ټولې کړنې د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره ترسره کوي ځکه چې د شتمنۍ په وسیله انسان خپلې غوښتنې پوره کولای شي.

2. د انسان مطالعه د فرد یا د ټولنې په توګه ؟ : اقتصاد د یو ځانګړي شخص ژوند تر مطالعې لاندې نه نیسي چې هغه څنګه په خپلو محدودو وسایلو نامحدودې غوښتنې پوره کوي بلکې په یوه ټولنه کې د ټولو اوسیدونکو اقتصادي مسایل تر څیړنې لاندې نیسي او ګوري چې یو قوم څنګه خپلې اړتیاوې په نامحدوده وسایلو پوره کوي له کومو طریقو کار اخلي ..که د اقتصاد علم د یو فرد ژوند تر مطالعې لاندې ونیسي نو بیا د اقتصادي قوانینو جوړول ستونزمن کیږي د بیلګې په توګه که یو سوداګر د یو توکي قیمت د

ketabton.com - The Digital Library

ټيټوالي سره سره بيا هم دا توکی بازار ته عرضه کوي نو مونږ بيا د اقتصاد د علم قوانين نه شو عملي کولی.

3. اقتصاد علم دی که هنر ؟ : له دې وړاندې چې مونږ دا پريکړه وکړو چې اقتصاد علم دی او که هنر مونږ بايد د علم او هنر ترمنځ په توپير وپوهيږو.

علم : د يو شي پيژندلو ته علم وايي پوهانو علم داسې تعريف کړی : هغه معلومات چې په حقيقت ولاړ وي او په طبيعيت کې شتون ولري علم بلل کيږي د مثال په ډول که اوبه په علمي لحاظ وڅيړو نو معلومه به شي چې اوبه له دوه برخې هايدروجن يوه برخه اکسيجن څخه جوړې شوي دي چې دا يو حقيقت دی او په هر ځای کې دا ثابتيږي که د نړۍ په هر کونج کې پرې عمليه تر سره شي همدا يوه پايله لري.

هنر : د علم په وسيله د حقايقو عملي کولو ته هنر وايي. دساري په ډول د طب په کتابو کې چې کوم شی ليکل شوی وي علم دی خو کله چې ډاکتر دغه علم په عمل کې ترسره کوي او د يو چا درملنه کوي هنر دی همدارنګه جی ايم کينز د هنر په اړه وايي : هنر د ټاکل شوې موخې د ترلاسه کولو لپاره د اصولو او تدابيرو عملي کولو ته وايي . اوس راځو دې ته چې اقتصاد علم دی او که هنر ؟ لومړی غواړم په دې برخه بحث وکړم چې ايا اقتصاد علم دی ؟

ايا اقتصاد علم دی ؟ : اقتصاد علم دی د لاندې حقايقو په وسيله مونږ کولی شو چې ووايو اقتصاد علم دی :

ketabton.com - The Digital Library

- د اقتصاد د علم اړيکه له انسان سره ده چې د طبيعت يوه برخه ده په اقتصاد کې مورد انسان هغه کړنې تر څيړنې لاندې نيسو چې د انسان نامحدوده غوښتنې د محدودو وسايلو د پوره کولو لپاره ترسره کوي.

- د انسانانو د کړنو د مطالعې لپاره اړتيا ده چې حقايق راټول ،ترتيب او دانسانانو ټولې کړنې (شتمنۍ لګښت،شتمنۍ ويش،شتمنۍ پيدايښت،شتمنۍ تبادله) د ځانګړو اصولو په وسيله تر سره کيږي.

- په اقتصاد کې مورد حالات او واقعات ناپېيلي څيړو.

- د اقتصاد په اړه چې کوم قوانين جوړيږي هغه ټول حقايق روښانوي د ساري په ډول د شتمنۍ د لاسته راوړلو قوانين، د شتمنۍ د ويش قانون او نور.

ايا اقتصاد هنر دی ؟ : کله چې مورد اقتصاد د علم په مرسته د حالات او واقعات ناپېيلي مطالعه کوو او د اقتصادي ستونزو سببونه مالومو او کله چې د دغو ستونزو د حل لپاره عملي اقدامات ترسره کيږي بيا نو اقتصاد د علم تر څنګ هنر هم دی.

له پورتنيو څرګندونو څخه رامالوميږي چې اقتصاد هم علم دی او هم هنر.

4. د اقتصاد د علم اړيکه له نورو ټولنيزو علومو سره : له ټولنيزو علوم څخه موخه هغه علوم دي چې د انسان ټولنيز ژوند مطالعه کوي د ساري په توګه سياسي علوم،تاريخ،اخلاق او نور .

ketabton.com - The Digital Library

- اقتصاد او سیاست : اقتصاد او سیاست یو له بل سره ډیرې پخوانۍ او نه شلیدونکي اړیکې لري د سیاست علم داسې قوانین جوړوي چې د هیواد دنظام په چلولو کې مرسته کوي لیکن اقتصاد د انسانانو کړنې د اقتصاد له نظره څیړي. د یو هیواد اقتصادي کړنې د هیواد په سیاست ډیره اغیزه لري که په یو هیواد کې امن وي ،سکون وي سیاسي پایښت وي نو د هیواد وګړي کار کوي ،کاروبارو تر سره کوي ورسره په هیواد کې تولیدات ډیریږي ،د خلکو د ژوند سطحه لوړیږي او هیواد ورسره د اقتصادي پرمختګ په لور ځي لکه څرنګه چې سیاست د یو هیواد په اقتصاد اغیزه کوي همداسې اقتصاد هم د یو هیواد په سیاست اغیزه کوي د حکومت طرز د یو هیواد په اقتصادي حالت پورې تړلی وي کله چې یو هیواد سیاسي قوانین جوړوي نو په هیواد کې د پانګونې ، د بیکارۍ،کرنیزو ،صنعت او نورو اقتصادي مسایلو په نظر کې نیول کیږي د یو هیواد اقتصادي پرمختګ لپاره سیاسي اقدامات ترسره کیږي نو له دې کبله اقتصاد او سیاست سره ډیرې نژدې اړیکې لري .

- اقتصاد او اخلاق : په اقتصاد کې د انسان هغه کړنې شاملې دي چې انسان څنګه شتمنۍ لاسته راوړي خپلې نامحدوده غوښتنې څنګه پوره کړي دغیرقانوني لارو لاسته راغلې شتمنۍ په اقتصاد کې نه راځي .له پورتنیو څرګندونو څخه رامالومیږي چې اقتصاد او اخلاق پخپلو کې مهمه اړیکه لري .

- اقتصاد او تاریخ : اقتصاد او تاریخ هم ډیرې لرغونې اړیکې لري یو اقتصاد پوه د تاریخ تر مطالعې وروسته دا معلومولی شي چې په تیرو وختو

ketabton.com - The Digital Library

کې د اقتصادي ناورينونو ،د پيسو پرسوب،بې کاري او د نورو اقتصادي ستونزو د رامنځته کيدو سببونه څه ول .همداسې د تاريخ مطالعه يو اقتصاد پوه ته د ډيرو مسايلو په اړه معلومات ورکوي څو په راتلونکې کې ښه پريکړه وکړي.

اقتصاد له سياست ، تاريخ او اخلاقو څخه علاوه له نوروعلومو سره هم اړيکې لري.

ketabton.com - The Digital Library

اقتصادي قوانين

د داسې اصولو جوړول چې د کړنو د اجرا په وخت کې په پام کې نيول کيږي قانون بلل کيږي په ټولو علومو کې طبيعي دي او که ټولنيز هر يو خپل قوانين لري .اقتصادي قوانين د انسان لپاره د هغه طزالعمل متعلق معلومات تهيه کوي چې اړيکه د اړتياوو د ډيرښت او د وسايلو د کمښت سره وي د ساري په توګه که د يو توکي قيمت ټيټ شي نو خلک هغه ډير اخلي او کله چې يې قيمت لوړ شي نو په کم مقدار يې اخلي چې دا يو اقتصادي قانون دی .

د اقتصادي قوانينو ځانګړتياوې : اقتصادي قوانين لاندې ځانګړتياوې لري :

- مفروضات : کله چې مورږ داقتصادي قوانينو په اړه خبرې کوو مورږ تل يو څو خبرې فرضوو چې د قانون مفروضات ورته ويل کيږي که په دغو مفروضاتو کې تبديلي راشي نو اقتصادي قوانين سم نه ثابتيږي د ساري په توګه د تقاضا قانون وايي : که نور عوامل ثابت وي نو د قيمت له کمښت سره تقاضا ډيريږي او که قيمت لوړ شي تقاضا کميږي . له پورتني مثال څخه څرګنديږي چې د تقاضا قانون هغه وخت سم دی کله چې نور عوامل ثابت وي دغو عواملو ته مفروضات وايي چې په لاندې ډول دي :

♣ د مصرفونکو په عوايدو کې تغير نه وي راغلی.

ketabton.com - The Digital Library

- د مصرفونکو په خوښه ، عادت او سينګار کې بدلون نه وي راغلی .
- د متبادلو توکو په قيمتونو کې تغير نه وي .
- د مصرفونکو په شمير کې بدلون نه وي .

• اختيار : اقتصادي قوانين اختياري دي که د چا خوښه وي عمل پرې کولای شي او که د چا خوښه نه يې پرې کوي .

• خوښمن : د اقتصادي قوانينو عملي کول په زور نه دي بلکې دا خوښمن کار دی د هر چا خوښه ده که څوک يې مخالفت کوي او که عمل پرې کوي .

• په حقيقت ولاړ : اقتصادي قوانين په حقيقت ولاړ وي په هر ځای او هر وخت سم وي د ساري په توګه : سپما=عايد-لګښت له دې څخه موخه دا ده چې سپما هغه وخت رامنځته کيږي کله چې زمونږ عوايد ډير وي نسبت لګښت ته چې دا قانون په هر ځای کې او هر وخت سم دی.

• ټولنيز : د اقتصادي قوانينو بڼه ټوليزه وي ،مقداري بڼه نه لري د نورو اقتصادي پيښو له تجزيې کار اخلي طبيعي علوم مقداري اندازه بيانوي د ساري په توګه دوه برخې هايدروجن يوه برخه اکسيجن په هر ځای کې اوبه جوړوي ليکن په اقتصاد کې مونږ داسې نه شو ويلی چې که د يو توکي قيمت له لسو افغانيو څخه شلو ته پورته شي نو تقاضا يې نيميږي په اقتصاد کې هر څه په ټوليز ډول څيړل کيږي اقتصادي قوانين د يوې ځانګړې ډلې استازولي نه کوي بلکې يوې ټولې د روښانه اکثريت استازولي کوي.

ketabton.com - The Digital Library

- معيار : د نورو ټولنيزو علومو په نسبت اقتصادي قوانين ډير معياري وي ځکه اقتصادي حرکتونه او غوښتنې موږ د پيسو په وسيله روښانولی شو خو نور ټولنيز علوم په پيسو نه شو.

- بشري کړنو مطالعه : په اقتصادي قوانينو کې موږ يوازې بشري کړنې تر مطالعې لاندې نيسو.

- د اقتصادي قوانينو جوړښت : اقتصادي قوانين جوړيږي نه بلکې د انساني ارتجاعيت په وسيله په خپله جوړيږي . د ساري په توګه که د يو توکي قيمت ټيټ وي خلک يې ډير اخلي خو کله چې قيمت لوړيږي نو خلک يې په کم مقدار اخلي چې دغه قانون د خلکو د ارتجاعيت په اساس جوړيږي او د تقاضا قانون دی.

په اقتصادي او نورو قوانينو کې توپير

په اقتصادي او سياسي قوانينو کې توپير : سياسي قوانينو څخه موخه هغه قوانين چې د حکومت له خوا عملي کيږي چې دا قوانين د حکم په ځير کارول کيږي چې مراعتول يې په ټولو وګړو حتمي دي او که څوک يې عملي نه کړي نه نو سزا هم ورکول کيږي ،که حکومت وغواړي سياسي قوانين لمنځه وړلی شي خو اقتصادي قوانين په خپله جوړيږي او که چا عملي نه کړل سزا پرې نشته او که څوک وغواړي دغه قوانين لمنځه نه شي وړلی.

ketabton.com - The Digital Library

په اقتصادي او اخلاقي قوانينو کې توپير : د اخلاقي قوانينو موخه د ټولنې اصلاح کول وي چې خپلواکه بڼه لري اخلاقي قوانين د مذهب او ټولنې د دود په وسيله جوړ شوی وي چې دا قوانين دا پريکړه کوي چې دا کار وکړه دا مه کړه د ساري په توګه د مور او پلار درناوی کول ،په اخلاقي قوانينو عمل کول په ټولنه عزت پيدا کول او که عمل پرې ونه کړو نو عزت مو کميږي اخلاقي قوانين په يوې سيمې پورې تړلي وي خو اقتصادي قوانين په خپله جوړيږي که عملي يې نه کړي نو په خپله به ځانته زيان رسيږي اقتصادي قوانين نړيوال وي .

اقتصادي او طبيعي قوانين : طبيعي قوانين د طبيعي علومو(کيميا ،فزيک) قوانين وي دا قوانين د وسايلو او پايلو ترمنځ په خپلواک ډول يو ځای شوي او رامنځته شوي دي چې په هر ځای او هر وخت قايم وي د ساري په توګه د فزيک يو قانون دی که د نړۍ په هر ځای کې يو توکی پورته واچوې بيرته ځمکې ته رالويږي چې دې قانون ته د ثقل قانون ويل کيږي طبيعي قوانين قاطع وي د طبيعي قوانينو اړيکه غير ژوندیو سره وي خو اقتصادي قوانين قاطع نه دي په خپله جوړيږي له انسانانو سره اړيکه لري.

ketabton.com - The Digital Library

د اقتصاد د علم ګټې

اقتصاد یو ټولنیز علم دی چې د انسان په پرمختګ کې له انسان سره مرسته کوي د اقتصاد د اهمیت په اړه مالتس وایي : اقتصاد یوازنی علم دی چې ټول خلک پرې خبر او معلومات لري او په اقتصادي پرمختګ کې مرسته کوي . ووټن د اقتصاد د علم په اړه وایي تر هغه پورې یو انسان متمدن نه شي کیدای تر څو چې د اقتصاد د علم په اړه معلومات ونه لري همدارنګه پروفیسور پیګو وایي : د اقتصاد د علم زده کړه د علم په توګه نه بلکې د اقتصادي ستونزو د حل لپاره باید زده شي ،هنري لیکي د یو انسان لپاره د اقتصاد د علم زده کړه د هر انسان اړتیا او اخلاقي مسوولیت دی د اقتصاد علم زده کړه د انسان ذهن ته پراختیا ورکوي ،په اوسني وخت کې څوک د اقتصاد د علم په اړه پوهه ونلري نو هغه ته لوستی انسان نه شو ویلی ،د کارګرو د حقوقو دفاع،پانګوالو ته د ښې ګټې برابرول،د صنعتکارانو،کروندګرو لپاره د بازار د پیدا کیدو د کاروبار د ډولونو او د کاروباري موقو پیدا کول ،د لګښتونو لپاره لارښوونه،د شتمنۍ عادلانه ویش ، دانسان د ژوند د سطحې لوړوالی او نور د اقتصاد علم ګټې دي.

ketabton.com - The Digital Library

نړيوال اقتصادي سيستمونه

International economic systems

په اقتصاد کې د انسان هغه کړنې تر مطالعې لاندې نيول کيږي چې د محدودو وسايلو په مرسته د نامحدودو غوښتونو د پوره کولو لپاره تر سره کيږي چون دغه کړنې انسان په ټولنه کې ترسره کوي نو له دې کبله يې يو له بل سره اړيکې پيدا کيږي د کړې بڼه اختياروي چې اقتصادي نظام ورته وايي يو نومیالي اقتصاد پوه اقتصادي نظام داسې تعريف کړی دی :اقتصادي نظام هغه اداري رانغاړي چې د يو هيواد وګړي يې د دې لپاره رامنځته کوي چې خپل محدود وسايل داسې وکاروي تر څو خپلې نامحدودې غوښتنې پرې پوره کړي د يو هيواد اقتصادي نظام دا پريکړه کوي چې د خلکو لاندې پوښتنو ته څنګه ځواب ووايي :

1. څه شی پيدا کړي؟ : د يو هيواد اقتصادي نظام لومړی په دې بحث کوي چې د هيواد وګړي څه شي ته اړتيا لري چې د توليد وسايل پرې وکارول شي او د خلکو د اړتيا وړ توکي توليد کړي.

2. څنګه يې توليد کړي ؟ :په اقتصاد کې دويمه پوښتنه دا چې څنګه يې توليد کړو له څنګه يې توليد کړو څخه موخه دا چې د توليد عوامل په څومره

ketabton.com - The Digital Library

مقدار سره یو ځای کړو څو د تولید لګښت کم او تولید ډیر کړو دا هغه وخت ترسره کیږي د تولید عوامل په ښه توګه وکارول شي.

3. د چا لپاره تولید ؟ درېیمه پوښتنه دا چې تولید دکومو خلکو لپاره تر سره کړي چې دهغوی اړتیاوې پرې پوره شي

4. وسایل څنګه وویشي ؟ په هیوادونو کې شته وسایل څنګه وویشل شي ایا دغه وسایل له خلکو سره وي او که له حکومت سره او که په ګډه وي څلورمه پوښتنه د همدې لپاره ترسره کیږي چې د پورتنیو پوښتنو د حل لپاره بیلا بیلې لارې کارول شي چې اقتصادي نظامونه ورته وایي او په لاندې ډول ترې یادونه کوو.

ketabton.com - The Digital Library

د بازار اقتصادي نظام

Market Economy

د بازار اقتصادي نظام هغه اقتصادي سيستم دی چې په هغو کې د پريکړو د نيولو او معاملو د اجرا په وخت کې د توليد پر وسايلود خصوصي ملکيت مخکوالی په نظر کې نيول کيږي. د ملي اقتصاد په کچه د اقتصادي معاملو او پروسو پلان او انسجام په متمرکزه سراسري بڼه نه وي هر اقتصادي واحد ځانګړی پلان او د کړنو تدبيرونه په بازار کې د موجودو سيالیواو د خرڅلاو د قيمتونو پر بنسټ جوړوي. د ځانګړو اقتصادي واحدونو پلانونه چې هر يو بيل بيل د بازار د نرخونو سره په تړاو کې وي جوړيږي او د ټول ملي اقتصاد په کچه د همدې ځانګړو پلانونو يوځايي پيوندواو ارزونه د ملي اقتصاد د پلان او وړاندې ليد لپاره په کاريږي پانګوال نظام د خصوصي ملکيت د تقدس پر بنسټ ولاړ دی او د بازار اقتصاد د آزادو سيالیو له لارې د انسانانو د اړتياوو د پوره کولو په ميکانيزم دريدلي دي يا په بل عبارت، د توليد پر وسايلو خصوصي ملکيت دبازاردآزادوسيالیو له لارې د ټولنې د اړتياوو له پوره کولو سره ټينګ تړلي دي او د ډيرو پوهانو په نظر ، يو يې له بله ، د تصور او عملي کارونې وړ نه دي.

ketabton.com - The Digital Library

د بازار د اقتصادي نظام بڼې

د بازار اقتصاد يو لرغونی تاريخي اقتصادي نظام دی چې د بشري ټولنې د تاريخي تکامل سره سم يې وده موندلې او د ملي ټولنو له اړتياوو اود نړيوالو شرايطو له غوښتنو سره سم يې بدلون موندلی دی د تاريخ په اوږدو او په تيره بيا د شلمې پيړۍ په بهير کې د بازار د اقتصادي نظام نوي ډولونه رامنځته شوي، چې ځينې غوره بيلګې يې د آزاد بازار (لبرال مارکيټ)، ټولنيزبازار (سوسيال مارکيټ)، د چاپيريال ساتنې ټولنيزبازار (سوسيال ايکالوژيک مارکيټ) يادولای شو.

آزاد بازار:

د بازار اقتصادي نظام بيلابيلې بڼې لري يو له هغو بڼو څخه د آزاد بازار (لبرالمارکيټ) اقتصادي بڼه ده چې په هغو کې توليد او لګښت په آزاده توګه د بازار د لارې اداره کيږي دولت په مستقيمه توګه په بازار کې مداخله نه کوي او يوازې د غيرمستقيمې لارې د بازار په پروسو کې لاس وهلی شي د ساري په توګه، دولت کولای شي چې ځينې دولتي محصولات بازار ته وړاندې کړي، په سيالیو کې برخه واخلي او يانوي قوانين جوړ او عملي کړي په آزاد بازار کې هر څوک خپلې شخصي ګټې لټوي او د هغو د ترلاسه کولو لپاره توليد کوي، خدمتونه وړاندې کوي، په اقتصادي معاملو کې برخه اخلي او له دې لارې په آګاهانه او يا نا آګاهانه بڼه د غوندې ټولنې دژوندد سطحې په لوړولو کې رول ادا کوي داحتمي نه ده چې يو څوک د ټولنې ته د خدمت په عالي درک او

ketabton.com - The Digital Library

احساس په اقتصادي پروسو کې مسوولانه ونډه واخلي، بلکې يوازې د شخصي ګټو د تر لاسه کولو په هدف اقتصادي کار يې په آخري پايله کې د ټولنې د ژوندانه د ښه والي او هيواد او هيوادوالو ته د خدمتونو خواته کشوي.

د آزاد بازار په اقتصادي سيستم کې د قراردادونو آزادي يو له غوره ځانګړنو څخه دهدولت د کار او د نورو اقتصادي معاملو په ټړونونو کې لاس وهنه نه کوي. هر څوک د شخصي تشبث، د کار او شغل د انتخاب آزادي لري او کولای شي پخپله آزاده اراده دهغوپه اړه تصميم ونيسي او د آزادو قراردادونو له لارې د قانون په چوکاټ کې له نورو سره سيالیو ته داخل شي د آزاد بازار بله ټاکونکې ننبه د مصرف او مصرفوونکو آزادي ده همدا شان د شغل او مسلک آزادي هم د آزاد بازار له غوره بيلګو څخه ده دا ټول بياد توليد پروسايلو د خصوصي مالکيت پر بنسټ ولاړ دي.

د توليداتو او خدمتونو قيمتونه د هغو څښتنان پخپله خوښه په خپلواکه توګه ټاکي او دا په بازار کې د عرضې او تقاضا د انډول له لارې پخپله تنظيميږي. په آزاده توګه ټاکل شوي قيمتونه بيا پخپله د بازار بيلانس ساتي او د ځينو محصولاتو د اړتيا څخه د زيات توليد (اضافه توليد) مخه نيسي.

د ازاد بازار په اقتصادي نظم کې بازارته د هر چا مخه خلاصه ده هر توليدوونکی کولای شي خپل مال په آزاده توګه وړاندې کړي او هر مصرفوونکی هم کولای شي په آزاده توګه د خپلې اړتيا وړ شيان پخپله خوښه انتخاب او مصرف کړي بازار ته آزاده لاس رسي ددې سبب کيږي چې هر

ketabton.com - The Digital Library

تولیدوونکی هاند وکړي، تر څو د مصرفونکو د مینې او ذوق سره برابر تولید وړاندې کړي، نوي نظرونه رامنځته شي، ورځ په ورځ د ټاکلي شي نوي موډلونه اودنویو خدمتونو ډولونه تولیداو رواج شي.

د تولید پر وسایلو د خصوصي ملکیت،ازادې سیالۍ او ازاده سیالۍ چې د اقتصادي لیبرالیزم اساسي ستنې دي چې د ادم سمیت په نظر د ټولنې د ژوند د سطحې د لوړوالي لپاره لومړني شرطونه دي .

. ټولنیز ژوندانه په عمل کې هم دا وښوده چې اقتصادي لبرالیزم د اقتصاد صنعتي کېدواو د پیداوارنو ظرفیت او تنوع ته چټکتیاورکړه چې په پایله کې یې پانګوال نظام زغرده وده وکړه داپروسه بیادټولنیزو پراخه پرګنوله بیوزلۍسره هم ملګري ده اوپه پایله کې یې دبډایانواوبیوزلانو ترمنځ واټن ورځ تر بلې زیاتیږي.

سره له دې چې د اقتصادي لبرالیزم طرفداران په اروپا او امریکا کې ټول په بنسټیزه توګه د اقتصاد د ځواک له پاره کارکوي، خو تر منځ یې ټاکلي توپیرونه هم شته په اوسني وخت کې د لبرالیزم نظریه د سیاست د ډګر په ځیر په اقتصادي برخه کې هم له هغه پخوانۍ جاذبې څخه لویدلې او د پام وړ پلویان نه لري.

په ډیرو بحثونو کې داسې هم اوریدل کیږي چې د آزاد بازار اقتصاد د افغانستان په اساسي قانون کې د افغانستان لپاره د اقتصادي سیستم په حیث

ketabton.com - The Digital Library

منل شوي دي دا خبره سمه نه ده د افغانستان په اوسني اساسي قانون کې د آزاد بازار اقتصاد نه، بلکې یوازې د بازار اقتصادي سیستم د هیواد د ملي اقتصاد لـــه پـــاره منـــل شـــوی او د هغـــو د بنو(اشـــکالو) د انتخـــاب لـــه پاره لارهآزادهپریښودلشوې ده.

ټولنیز بازار (سوسیال مارکېټ):

د ټـولنیز بـازار اقتصـادي سیسـتم چـې د بـازار د اقتصـاد ځـانګړې بڼـه ده، دپانګوالی درژیم دسیالیوپربنسټ دولت ته داواک اودنده ورکـوي چې په اقتصادي موضـوعګانوکې سیاسي-ټولنیز اصلاحات تر لاس لاندې ونیسي، ټولنیز عدالت او سیاسي ثبات ته لومړیتوب ورکړي او د ټولنیزو مساواتو په لار کې ګام واخلي.

د دویمې نړیوالې جګړې وروسته د ټولنیز بازار اقتصادي سیستم مطرح شو او د هغـو د پراختیـا او پـر مختـګ پـه لارکـې ګامونـه واخیسـتل شـول. پـه پانګوالاقتصادي نظام کې د ټولنیزو مسئلو د ښېګڼې او د بیوزلو او محرومو طبقو او قشرونو په ګټه د دولت لاسوهنې ته ځکه اړتیاده چې پخپل سر او آزادې پـانګوالی لخوا ډیر ځله د هیـواد محرومـان او ټولنیزي اړینې چارې لـه پامـه غورځول کیږي او پایله یې دټولنیزیووالی او سیاسي ثبات د لمنځه تلو سبب کیږي. د پانګوال اقتصاد همدا خپل سرې ودې د شلمې پیړۍ په لومړۍ نیمایي کـې د لـومړۍ او دویمـې نړیـوالې جګړې پـه رامنځتـه کیـدو کـې د پـام وړ رول ولوباوه الفرید مولر ارمک او اوډویګ ایر هارډله نظره د ټولنیز بـازار ښـیګنې

ketabton.com - The Digital Library

داده چې د آزاد بازار مثبتې خواوې ساتي، د اقتصادي ځواکمنتیا او د تولیداتو او خدماتو د تنوع له بهیره ننګه کوي، خو په عین وخت کې د هغو دمنفي اړخونو او بدواغیزومخنیوي کوي، په ټولنیز ژوندانه کې د ګټې د ترلاسه کولو په خاطر د آزاد بازار د رقابتونو د ورانوونکي اغیزې مخه نیسي او دځومحدودوکسانوپه لاس کې داقتصادي ځواک دانحصاراوتمرکزدماتولوله پاره دټولنې په ګټه مناسب اوقانوني تدبیرونه نیسي . او په عین حال کې د ملي یووالي، ټولنیز مصئونیت، امنیت، سولې او عدالت د تأمین او تحکیم په لار کې هم پوره ګامونه ترلاس لاندې ونیول شي.

په ټولنیز بازار کې د دولت ځای او رول د آزاد بازار څخه فرق لري دلته دولت دآزادبازارپه څیر په اقتصادي چارو کې پاسیف رول نه لري، بلکې په فعاله توګه په اقتصادي معاملاتو کې برخه اخلي او په هغه ځای کې چې اقتصادي پروسې د ټولنیزو، سیاسي چارو دموازنې د لمنځه تلو سبب کیږي، فعال دفاعي او اصلاحي تدبیرونه نیسي. په دې حال کې د دولت غوره ټولیز سیاسي هدفونه او تدبیرونه د کار په بازار کې، د شتمنیو د جوړولو په سیاست کې، د کورونو د جوړولو او توزیع په سیاست کې، د ښوونې او روزنې په چارو کې د عایداتو پورته کیدو او معاشاتو په اندازه او ویش کې مداخله او داسې نور ترلاس لاندې نیول کیدای شي. هدفدادی چې اقتصادي پرمختګ او د مادي نعمتونو پریماني د ملت د عامو وګړو ترمنځ د کشمکش سبب نه شي، بلکې د آزادې سیالۍ په پایله کې د رامنځته شوي پرمختللي اقتصادي ځواک په واسطه ټولنیزعدالت،پیوستون اوپرمختګ تضمین کړي دټولنیز اقتصادي

ketabton.com - The Digital Library

مارکېټ نظام داسې شرایط رامنځته کولای شي چې دملي اقتصاد پرمختګ دټولنیزعدالت،پیوستون اوترقی سره ټینګ تړاو ولري،نه داسې چې دبې امنۍ،ټولنیز ناورین او سیاسي بې ثباتۍ سبب وګرځي. د ټولنیز بازار کله کله د سوسیالیزم او پانګوالي نظامونوترمنځ دربیمه اقتصادي لار هم نومول شوې ده، خو ډیر پوهان د داسې اصطلاح استعمال سم نه بولي په نړۍ کې د سوسیال بازار غوره نمونه د آلمان اقتصادي نظام دی چې د ملي اقتصاد د پر مختګ سره یوځای د افرادو ټولنیز مصئونیت هم تضمینوي په سوسیال بازار کې دولت مکلفیت لري چې بیوزلو ، زړو ، معیوبو ، بیکارو او نورو ټولنیزو مرستو ته اړوکسانواودهغواولادونوته دژوندلومړنۍ اړتیاوې د ټولنې په منځګړې کچه ورسوي هر څوک حق لري چې مناسب خوراک او څښاک، د سمو جامو د اغوستلو او د معیاري کور د اوسیدلو امکانات ولري. په هیوادکې دهراوسیدونکیروغتیا د دولت لخوابیمه ده هرڅوک حق لري چې ددولت له بودجې اوټولنیزو فنډونوڅخه ورته د زده کړې او ښوونې او روزنې شرایط برابر شي. دکوچنیانودزدهکړیاو تحصیل امکانات د هغوی د میندو او پلرونود ټولنیز موقف او شتمنۍ تابع نه وي دولت مکلف دی چې د قانون له مخې د هر چا استعداد ته د ودې مخه خلاصه او تري بشپړه ننګه وکړي په دې توګه د سوسیال مارکېټ په نظام کې د کور، کالي، ډوډۍ، صحت او سواد ستونزو ته د حل د لارو موندل د دولت له مکلفیتونو څخه شمیرل کیږي .

دچاپیریال ساتنې ټولنیز بازار

ketabton.com - The Digital Library

د وخت په تيربدو سره د بشري ټولنې د پاينبت لپاره د چاپيريال اهميت زياتيږي او د هغو د سالم ساتلو دنده د انسانانو په وړاندې ورځ په ورځ غوره کيږي. ډيرې اقتصادي کړنې د انسانانو د ژوند په چاپيريال منفي اغيزه کوي له همدې کبله د بازار د اقتصادي نظام د ټولنيز بازار تر څنګ د شلمې پيړۍ په آخرو کې د دچاپيريال ساتنې ټولنيز بازار تيوري هم رامنځته شوه او وده يې وکړه ددې نظريې او عملي اقتصادي نظام هدف دادی چې د اقتصاد (ايکانومي) او د ژوند د چاپيريال (ايکالوژي) تر منځ بيلانس وساتل شي.

د شلمې پيړۍ تر دويمې نيمايي پورې دا نظريه چليده چې طبيعي ذخيرې پريمانه او ډيرې دي. دژوندد چاپيريال له طبيعي زيرموځخه وړيا ګټه اخيستل کبده د شلمې پيړۍ په دويمه نيمايي او په تيره بيا د اوومې لسيزې وروسته دې نظريې زور واخيست چې د ژوند چاپيريال پخپله زيات ارزښت لري او بايد د توليد له داسې ميتودونو او د اقتصادي کړنو له داسې سيستمونو څخه کار واخيستل شي چې د انسانانو د ژوند پر چاپيريال يې ناوړه اغيزې کمې وي. دلته بايد اقتصادي ګټې اوچاپيريال ته د زيان رسيدو ترمنځ سنجش وشي او خالصه اقتصادي ګټه بايد د ژوند د چاپيريال د تاوان له لارې لاسته رانه وړل شي که په سوسيال بازار کې د ټولنيز او سياسي مصئونيت او ثبات موضوع په نظر کې نيول کبده، په سوسيال ـ ايکالوژيک مارکېټ کې د هغو تر څنګ د ژوند د چاپيريال ساتنه هم په پام کې نيول کيږي. په دې اقتصادي نظام کې د اقتصادي ګټو د ترلاسه کولو له پاره د ژوند د چاپيريال خرابولو ته اجازه نهورکولکيږي.

ketabton.com - The Digital Library

د اقتصادي کړنو او له هغې لارې د مادي ګټو د ترلاسه کولو په لار کې د ژوند د چاپېريال د خرابې د مخنيوي په خاطر ټاکلي معيارونه او ميتودونه کاريږي. د نمونې په توګه ويلای شو چې د توليدي ـ اقتصادي فعاليت په پايله کې د کاربن ډای اکسايد د توليد د اندازې پر معيار د چاپېريال مالیه ټاکل کيږي هر څوک او هر اقتصادي ، توليدي کامپلکسچې ډيرکاربنډای اکسايد توليدوي، د ډيرې مالیې پر ورکولو مکلف وي يا هر څوک چې ډيره انرژي مصرفوي په هماغه اندازه دچاپېريال مالیه ايښودل کيږي داسې ډيرنورميتودونه هم شته چې په اقتصادي فعاليتونوکې دچاپېريال د تخريب په مخنيوي اوکمښت کې مثبت رول لوبولای شي.

دچاپېريال ساتنې ټولنيز بازارکې دولت د چاپېريال د ساتنې له پاره په بازار او اقتصادي معاملو کې فعاله مداخله کوي او هر څوک د ګټې د ترلاسه کولو په خاطر د چاپېريال په تخريب کې آزادې لاسوهنې ته نه پرېږدي دلته دا هم په نظر کې نيول کيږي چې په توليدي ـ اقتصادي پروسه کې څومره انرژي مصرفيږي او په چاپېريال يې اغيزه څومره ده؟

د چاپېريال د ساتنې د مؤسسو لخوا داسې هڅې روانې دي چې د ژوند د چاپېريال د قيمت د معلومولو او د بازار په معاملو کې داخلولو له پاره د هغو د سنجش په خاطر څرګندکمي مقياسونه رامنځته کړي، چې تر ټاکلې اندازې پکې بريالي هم دي دا نظريه ورځ تر بلې غښتلې کيږي چې د ژوند او فعاليت چاپېريال بايد چاته د وړيا ځيزونو په حيث د اقتصادي فعاليتونو لپاره په

ketabton.com - The Digital Library

اختيار کې ورنه کړل شي دا د دولت د عمومي شتمنۍ په حيث وګڼل شي او پر استعمال يې قيود وضعه او قيمت پرې کيښودل شي. د بلې خوا د توليد په پروسه او نورو اقتصادي معاملو کې د انرژۍ مصرف تر کنترول لاندې ونيول شي او د برق، تيلو، ګازو او نورو انرژۍ باندې مالياتو جګه شي.دايکالوژيک ـ تولنيز بازار په نظام کې هدف دا هم دی چې د راتلونکو نسلونو لپاره د ژوند طبيعي چاپيريال سالم وساتل شي

ketabton.com - The Digital Library

د سوسیالیزم اقتصادي نظام

د سوشیالیزم کلمه د نړۍ په هر ګوټ کې کارول کیږي او تل په سیاسي ،اقتصادي او پوهنیزو بحثو کې پر خبرې کیږي.سوشیالیزم د مفهوم او مانا له مخې تقریبا دوه زره څلورسوه اته دیرش کاله وړاندې موجود و.خو دلفظ او کلمې له مخې د نولسمې پیړۍ محصول دی او دنولسمې پیړۍ په سر کې رامنځته شوی چې په اقتصادي کتابونو کې ددغې کلمې د حقیقي پیدا کوونکي تر منځ اختلاف شتون لري په ځینو کتابونو کې د سوشیالیزم د کلمې پیدا کوونکی رابرټ اوون ښودل شوی مګر د فرانسې نومیالي عالم پیر لرو په خپل کتاب کې (ګرودو سامار) داسې ذکر کړی چې د سوشیالیزم کلمه لومړی ما استعمال کړې.

د سوشیالیزم تعریف : ډیرې سیاسي او اقتصادي ټولنې خپلې طریقې سوشیالستي بولي مګر په نظریاتو او کړنو کې یو له بل سره توپیرشتون لري د ساري په ډول انارشستانځانونه سوشیالستان بولي خو د خپلو نظریاتو له مخې په فردیت را څرخي د فرد په اصلاح کې د ټولنې اصلاح وینې حکومت او دیکتاتوري نه خوښوي همدارنګه کمونستان او مارکسستان هم د سوشیالیزم نارې وهي مګر هغوی وایي چې د ټولنې اصلاح د فرد اصلاح ده چې دحکومت او دیکتاوري طرفدار دي د پورتنیو توپیرنو له کبله د سوشیالیزم تعریفول هم

ketabton.com - The Digital Library

ستونزمن کار دی خو بیا هم کولای شو په لاندې ډول يې تعريف کړو: سوشيالیزم د هغه ښوونځي او طريقې څخه عبارت دی چې عقيده لري چې د پانګوال نظام د مالکيت او کار ډول ظالمانه دی بايد د ټولنې له لوړې ورته تغير ورکړل شی. همدارنګه سوشيالستان وايي د ټولنيزو مسايلو د حل لپاره بايد په ټولنيز ډول اقدام وشي او د ثروت سرچينې بايد د ملت په لاس کې ورکړل شيد توليد وسايل د دولت او يا ټولنيزو اتحاديو او کوپراتيفونو په ملکيت کې ورکول کيږي. په داسې نظام کې شخصي ملکيتونو ته اجازه ورکول کيږي، خو د خصوصي ملکيتونو شته والی د دولتي قانون له مخې منعه وي.

له شخصي مالکيت څخه موخه پرهغه شتمنيو د شخص تصاحب دی چې د هغه د شخصي او کورنيو اړتياوو د پوره کولو لپاره تړې کار اخيستل کيږي، خو د نورو د کار د ګټې د خپلولو او استثمار لپاره نه شي کارول کيدای د ساري په توګه، د اوسيدلو کور، جامې، بايسکل، موټر، هغه اندازه ځمکه چې يو شخص او د هغه د کورنۍ غړی پخپله پکې کار وکړي او همدا ډول نور ټول هغه څه چې يو څوک يې د خپل شخصي او کورني ژوند لپاره کاروي.

ددې په وړاندې خصوصي مالکيت د توليد پر وسايلو دافرادو له هغه ډول تصاحب څخه عبارت دی چې د افرادو د شخصي او کورنيو اړتياوو څخه زيات وي او د هغو په واسطه د نورو هغو کارګرانو او مسلکي کسانو د کار څخه ګټه اخيستل کيږي چې د همداسې وسايلو د نشتوالي له کبله په خپله په مستقل ډول په توليدي او خدماتي فعاليتونو کې برخه نه شي اخيستلای د توليدي

ketabton.com - The Digital Library

وسایلو څخه بې برخې کارګران او ماهران د خپل ژوند د اړتیاوو د لاسته راوړو او په خپله تحصیلي څانګه کې د کار د موندلو لپاره دې ته اړ وي چې د کوم بل پانګوال سره چې د مناسبو تولیدي وسایلو څښتن دی، کار وکړي په پایله کې د خپل کار او لاس د محصولاتو ګټه په لږه او یا ډیره اندازه د هغو د کار ورکوونکي پانګوال لاس ته ورځي.

ددې لپاره چې د شخصي او خصوصي مالکیت تر منځ موضوع ښه څرګنده شی دلته به د یوې ټوټې ځمکې مثال راوړو:

که یو څوک شخصي ځمکه ولري، په هغه کې پخپله دی او د هغه د کورنۍ غړي کار او تولید وکړي او پیداوار یې هم د خپل کور د اړتیاوو لپاره ولګوي، نو د ځمکې ټوټه د هغه شخصي ملکیت دی او په سوشیالیزم کې یې د ساتلو او کالې کولو حق لري خو که چیرې یو څوک په ځمکه کې پخپله کار نه کوي، خپله ټوټه ځمکه چاته په اجاره، کرایه او یا ده کروندګر ته په کروندګرۍ ورکړي وي، نو دا ځمکه د هغه په خصوصي مالکیت اوړي او په سوشیالیزم کې یې د ملکیت او د هغو په وسیله د بل چا د کار او زیار د ګټې د خپلولو حق نه لري.

ketabton.com - The Digital Library

سوشیالیزم ته د رسیدو مراحل

- نیوکه :د سوشیالیزم ښوونځي اصولاً د ټولنې پر موجوده انتظامونو نیوکې کوي دوی په ټولنه کې د طبقاتو د له منځه وړلو لپاره کار کوي چې دلته دوه ډوله اقدام غواړي یو ډله وایي چې ډیر ژر باید بدلون راشي بله ډله وایي چې لومړی باید سیاسي ،اقتصادي ،ټولنیز او کلتوري څیړنه وشي بیا بدلون راشي.
- هیله: سوشیلستان هیله لري چې د راتلونکي زمانې خلک به کوښښ وکړي چې د تولید اوسنی نظام چې سم نه دی بیرته کړي او دهغه پر ځای یو داسې نظام ټینګ کړي چې د مساوات پر پایو ولاړ وي.
- عمل: په ټولنه کې سوشیالستي نظام ته د رسیدو لپاره د سوشیلستانو تر منځ اختلاف موجو دی یو ډله بې د عمومي انقلاب طرفدار دي چې په هغو کې المانی کارل مراکس او ملګري یې د دې نظرې ملاتړي دیکارل مارکس یوازې داسې نه وایي چې انقلاب دې وشي بلکې هغه عقیده لري چې دا ډول انقلاب کیدونکی او راتلونکی دی.هغه د پانګوال نظام څخه مخالف و او په ټوله نړۍ کې کارګرو ته همدا یوه خبره کوله د نړۍ کارګرو یو له بل سره متحد شئ کارل مارکس او دهغه ملګرو سوشیالیزم ته د رسیدو لپاره د کارګرو انقلاب او د یو څه وخت لپاره د هغوی دیکتاتوري غواړي،پانګوال نظام ټولنه په دوه طبقو ویشید مارکس په عقیده تاریخ د طبقاتو ترمنځ د کشمکشو او اړودوړ

ketabton.com - The Digital Library

څخه عبارت دی نه دملتونو د جنګ څخه تاریخي پیښې د اقتصادي قدرت او زور لاندې پیدا شوي.

د کارل مارکس دا نظریه په عملي ډګر کې په اوسنۍ روسیه کې د ناکامۍ سره مخ شوه د مارکس ، انګلز او لینن سوشیالستي مفکوره د نړۍ په نورو هېوادنو کې هم خپل ارزښت له لاسه ورکړو:

د سوشیالیزم بنسټیز اصول:

۱. ټولنیز ملکیت: په سوشیالیزم کې خصوصي ملکیت شتون نه لري د تولید ټول وسایل(ځمکه،کار،پانګه،مدیریت) د حکومت به لاس کې وي.

۲. خصوصي کاروبار وجود نه لري:په سوشیالیزم کې خصوصي کاروبار وجود نه لري ټول خلک له حکومت سره کار کوي او د دولت نوکران وي.

۳. د شتمنۍ مساوي ویش: په سوشیالیزم کې ټول کاروبار د حکومت په کې وي له کاروبار څخه چې کومه ګټه تر لاسه کیږي د حکومت خزانې ته ځي او په ټولنیزو کارونو ېې لګوي.

۴. کاروبار:په سویشالیزم کې ټولو خلکو ته کار د حکومت له خوا ورکول کیږي.

۵. د پلانونو جوړول:په سوشیالیزم کې یوه اداره وجود لري چې د حکومت لپاره ټول اقتصادي پلانونه جوړوي چې تر ډیره بریده په دې پلانونو کې د دولت سیاسي مرامونه په پام کې نیول کیږي.

ketabton.com - The Digital Library

۲. فکري اتحاد: په سوشیالیزم کې ټول خلک یو نظر لري د سوشیالیزم لپاره کار کوي او د کپټلیزم خلاف وي.

د سوشیالیزم او کمونیزم تر منځ توپیر:

کمونیزم اوسوشلیزم عموماً دواړه یودبل پرځای استعمالیږي ځکه دغه دواړه مکتبونه دکپیټلزم خلاف دي ددغو دوو مکتبونو ترمنځ ډېرورته والی او هم ډېرتوپیر وجودلري خوپه توپیر پوهیدل یې ځکه ستونزمن دي چې مختلفو ټولنو (هیوادونو) د دواړو اقتصادي مکتبونو ګټې شمېر ډولونه عملي کړي او دا دواړه مکتبونه یې دتعصب ،یوارخیزه قضاوت په رنا کي اودخپلې خوښې سره سم تعریف ، ورته اوسره ببل کړی دی. لیبرالان غواړي چې پریکړې دټولوافرادوسره شریکې شي البته دافرادو په ترجیح کې مګر محافظه کاران غواړي او وایي چې پریکړې باید دځومحدودو نفرو تر منځ سره شریکې شي البته دیوه فرد په ترجیح.

سوشلیزم عموماً اقتصادي نظام یاښونځي ته راجع کیږي خو کمونیزم بیا هم پر اقتصادي او هم پرسیاسي ښوونځي دلالت کوي. دکمونیزم له مخې دخدماتواواجناسوتوزیع دافرادو اړتیاوو پراساس رامنځ ته کیږي خو سوشالیزم بیا استدلال کوي چې د خدماتواو اجناسوتوزیع دافرادو دهلوځلوپر بسنټ رامنځ ته کیږي.

په کمونیستي اقتصاد کي دکپیټلیزم لپاره ځای نه شته خو سوشالیزم بیا وایي، ځرنګه چې ثروت دخلګوترمنځ توزیع کیږي نو کېدای شي د کپټلیزم ځینې

ketabton.com - The Digital Library

اړخونه په سوشیلیستي اقتصاد کي ځای ولري سوشیالیزم هغه ښوونځی دی چي وایي کارګره طبقه باید منابع په ټولیزه اوډیموکراتیکه توګه ترلاسه کړي چي وکولای شي دټولني داکثریت دبهبود لپاره اجناس تولید کړي. کمونیزم هغه ښوونځي ته وایي چي په ټولنه کي باید نه دطبقې استحصالوونکي، استحصالېدونکي اونه تېری کوونکي اوتېری کېدونکي باید وجود و لري.

ketabton.com - The Digital Library

اسلامي اقتصادي نظام

اسلام يوازې د مذهبي رسوماتو دين نه دی بلکې د انسان د ژوند يو مکمل قانون دی ،د مسلمانانو د ژوند هر څانګه مطالعه کوي ،اسلام مسلمانانو ته په اقتصادي برخه کې هم لارښوونه او رهبري کوي اسلام چې په اقتصادي برخه کې مسلمان ته کوم اصول وړاندې کړي په عملي کولو به يې انسان تل خوشاله او له سکون څخه ډک ژوند تيروي دا نور اقتصادي نظامونه انسان ته يوازې ددې نړۍ ارټياوو په پوره کيدوباندې تاکيد کوي خو اسلامي اقتصادي نظام ددې نړۍ تر څنګ د اخرت د بريالیتوب لپاره هم کار کوي اسلامي اقتصادي نظام په هغه ځای کې پلی کيږي چې خلک مسلمانان وي . اسلامي اقتصادي نظام په هغو ادارو او اشخاصو مشتمل دي چې د خدايي احکامو لاندې جوړ وي تر څو د اسلامي هيوادنو خلک محدود وسايل څنګه وکاروي تر څو هغه غوښتنې چې اسلام ورته اجازه ورکړې پوره کړي د اسلامي اقتصادي نظام اصولو سرچينې قران الکريم،نبوي سنت او اجتهادي سرچينه. اسلامي اقتصاد تر دوهم نړيوال جنګ پورې همداسي د نورو علومو سره ګډ پاتې شو ، په دغه دوران کې زيات اسلامي هيوادونه د دوهم نړيوال جنګ څخه وروسته آزاد شول په دغه وخت کې اسلامي هيوادونه د خپلو ويجاړو سستمونو ترڅنګ د اقتصادي سيستم جوړولو او بيا پر پښو درولو په هڅه کې شول ځکه دغه سستمونه د نړيوال جنګ او د کفارو د حملو په وجه له منځه وړل شوي وو ، څرنګه چه په هغه وخت کې نور اقتصادي سيستمونه په سود ولاړ وو ، او سود د اسلام له نظره ناروا دی

ketabton.com - The Digital Library

«د اسلامي اقتصاد او نورو اقتصادي سيستمونو ترمينځ ډېر توپيرونه شته او يواځې سود نه دی» نو ځکه دوی دا اړتيا وليده چه خپل اقتصادي سيستم د اسلام د اصولو او قوانينو په چوکاټ کې جوړکړي.

په هر صورت لکه څرنګه مو چه وړاندې ذکر وکړ چه انفرادي هلې ځلې په دې بريالۍ نه شوې چه اسلامي اقتصاد ديوه مستقل علم په ډول نړيوالو ته ور وپيژني ، نو د جمعي هلو ځلو اړتيا پيداشوه تر څو پورې چې په کال ۱۹۷۶ د فبروري په مياشت کې په اسلامي اقتصاد باندې لومړنی نړيوال کانفرانس په مکه مکرمه کې جوړ شو او په دې وسيله اسلامي اقتصاد ديوه مستقل علم په ډول دنيا ته معرفي شواو دغې داسلامي اقتصاد په مشهورتيا او پدې لاره کې دکار کولو لپاره لاره برابره کړهددغه کنفرانس په جوړولو کې ډاکتر محمد نجات الله صديقي، ډاکتر محمد عمر او پروفيسر خورشيد احمد فعال رول ولو بولوپه دغه کنفرانس يا سمينار کې د ډاکتر محمد نجات الله صديقي لخوا دپخوانيو اسلامي علماوو د اقتصادي نظرياتو په باب يوه مقاله يا رساله وړاندې شوه، دغې مقالې په اسلامي اقتصاد باندې د بحث کولو تهداب کښښود.

. په قران شريف کې د اقتصاد کلمه د اعتدال په مانا ذکر شوې د لقمان په مبارک ايت کې راغلې (په خپل تګ کې ميانه رو اوسه).حضرت محمد (ص) په خپل مبارک حديث کې د اقتصاد د کلمې په اړه ويلي دي : ((که څوک په ژوند کې

ketabton.com - The Digital Library

میانه رو او معتدل وي څښتن تعالی به د هغه روزي زیاته کړي او که څوک اسراف وکړي نو څښتن تعالی به هغه محروم کړي.))

د اقتصاد کلمه په عربي ژبه کې هم د اعتدال او میانه روی مانا لري او په اسلام کې د افراط او تفریظ په مقابل کې کارول شوې ده .

د څښتن تعالی د قوانینو په حدودو کې د فکر ،طبیعت ،شتمنی او کار د کارونې په وجه د فرد او ټولنې د اړتیاوو د لرې کولو ،هوسایني او ګټورتوب په موخه د کړنو تر سره کولو ته اقتصاد وایي.د څښتن تعالی د لارښونې له مخې د هغو قوانینو او اصولو څخه عبارت دی چې د هغو په کار اچولو او مراعتولو په صورت کې تولید او شتمنی ډیریږي ،د کار او تعاون له مخې د ټولنې افرادو ته په عادلانه ډول رسیږي لکه څرنګه چې په ځمکه او اسمان کې د ټولو موجوداتو مالک څښتن تعالی دی او پیدا کوونکی هم همدا دی او حقیقي مالک یې هم څښتن تعالی دی .اسلامي اقتصادي نظام د نړۍ د نورو اقتصادي سیستمونو د کړنو نظریاتو سره د مبدا او ماهیت له نظره توپیر لري .د اسلامي اقتصاد د ظوابطو او قوانینو سرچینه الهي احکام دي .

د اسلام په ټولو اقتصادي کړنو او تشبثاتو کې عدل،انصاف،حق ،پیزوینه او اخلاق داخل دي .

د اسلامي اقتصادي نظام ځانګړتیاوې

ketabton.com - The Digital Library

د اسلامي اقتصادي نظام بنسټيزې ځانګړتياوې په لاندې ډول دي :

1) د ژوند د لومړنيو اړتياوو پوره کول : اسلامي اقتصادي نظام انسان پرمختګ ته بنسټيز اهميت ورکوي ،په ټولنه کې ټولو افرادو ته د ژوند د لومړنيو اړتياوو په پوره کولو زور ورکوی .د انسان بنسټيزې اړتياوې خوراک،لباس،اوسيدل،ښوونه او روزنه ،روغتيايي اسانتياوې دي.

2) خصوصي ملکيت : په حقيقت کې د هر څه مالک څښتن تعالی دی کوم توکي چې د انسان په ملکيت کې وي د امانت بڼه لري ،انسان هغه د څښتن تعالی او د رسول (ص) په طريقې د کارولو پابند دی تر څو د څښتن تعالی د خوښې وړ وګرځي او انسان د نړۍ او اخرت د بريالیتوب سبب ګرځي ،اسلام خصوصي ملکيت ته اجازه ورکوي مګر دا ملکيت ازاد او خود مختاره نه دی .

3) د جايداد کارول : د جايداد په کارونې اسلام چې کوم بنديزونه لګولي په لاندې ډول دي :

- اسلام د جايداد د بې ځايه کارونې څخه منع کړې
- په اسلامي اقتصادي نظام کې هيڅوک جايداد د ټولنې په خلاف نه شي کارولای
- په ټولنه کې د بې وزله او اړمنو خلکو د ده پر جايداد حق لري
- که څوک پور ته په ربښتيا اړتيا ولري بايد انکار ونه کړي
- له زکات پرته هم بايد له بې وزلو سره مرسته وکړي

ketabton.com - The Digital Library

4) د توکو او چوپړتياوو کارول : په اسلامي اقتصادي نظام کې د ډيرو توکو او چوپړتياوو په کارونې بنديز دی لکه شرابو ،پوډر،چرس ،د مړو حيواناتو غوښه .همدارنګه د عيش عشرت د توکو کارول هم اسلام نه خوښوي . په اسلام کې د ټولنې هر فرد دټولنې په چوپړ مکلف دی ،اسلام د څو نفرو پرځای ټولې ټولنې په خوشالۍ زور اچوي .

5) د حکومت دندې : په يوې اسلامي ټولنې کې د حکومت دندې په لاندې ډول دي :

- د خلکو لپاره د اسلامي اصولو پر اساس د ژوند برابرول او د اړتيا په وخت کې له سختۍ کار اخيستل
- ټولو خلکو ته د ژوند د اسانتياوو برابرول
- په بازار کې د ښه چاپيريال جوړول او د چلبازانو او غلو مخه نيول
- د اقتصادي پرمختګ او پانګونې لپاره اقدامات تر سره کول
- د شتمنۍ د نااندول ويش مخه نيول

6) غيرسودي نظام : په اسلامي اقتصادي نظام کې سود منع دی چې ورسره د ظالمانو مخه نيول کيږي او ټولنه له طبقو ساتل کيږي شمتنۍ له يو څو لاسونو څخه ټولنې ته ورکول کيږي او د ټولنې په خير کارول کيږي.

7) د کار اهميت :اسلام کاريګر د پانګوال رحم ته نه پريږدي بلکې د هغوی د حقوقو مکمله ساتنه کوي اسلام کار ته ډير اهميت ورکوي او هغه روزي چې د

ketabton.com - The Digital Library

کار په وسیله تر لاسه شوې وي ډیره یې بهتره ګڼي او د اسې حکم کوي چې کاریګر ته د هغه اجوره د خولو له اوچیدو مخکې باید ورکړل شي .

8) د زکات ورکړه : په اسلامي ټولنې کې په هر عاقل،بالغ مسلمان چې د زکات شرایط ولري زکات ورکول فرض دي او د اسلامي اقتصادي نظام مهمه ځانګړتیا ده .

9) دشتمنۍ د راټولونې ممانعت : اسلام د جایزو لارو څخه راغلې شتمنۍ د ټولونې اجازه نه ده ورکړې ځکه خوځښت یې دریږي او دا شتمنۍ دځو نفرو لاسو ته ورځي ،ټولنه غیراخلاقي کیږي نو ځکه اسلام د شتمنۍ ټولول نه خوښوي .

10) د وراثت قانون : په اسلام کې د شتمنۍ ویش د وارثت د قانون پر اساس تر سره کیږي له کوم شخص سره چې شتمنۍ له خپلو اړتیاوو څخه ډیرې وي پاتې برخه د وارثینو تر منځ وویشل شي نو وارثت د قانون پر اساس شتمنۍ په خپله دوران پیدا کوي .

11) دکسب خپلواکي : په اسلام کې د حلال رزق د ګټلو لپاره چې هر ډول کسب ټاکي خپلواکي لري .

12) د مساوات نه شتون : په اسلامي اقتصادي نظام کې شتمنۍ مساوي نه ویشل کیږي او په اسلامي اقتصادي نظام کې هیڅ وخت دا نه دي ذکر چې د ټولو انسانانو د ژوند سهولتونه باید مساوي وي . په اسلامي اقتصادي نظام کې هر فرد په ټولنه کې برابره درجه لري .زکات،عشر او د وارثت په وسیله په ټولنه کې شتمنۍ په منصفانه ډول ویشل کیږي .

ketabton.com - The Digital Library

دویم څپرکی

د شتمنۍ پیدایښت

په ټولیز ډول د شتمنۍ پیدایښت د نوو توکو رامنځته کولو ته وایي خو مور دلته تیروتنه کوو ځکه ماده د مادې د قانون له مخې مور نه شو پیدا کولی او نه یې لمنځه وړلی شو د شتمنۍ د پیدایښت څخه زمور موخه د مادې پیدا کول نه بلکې د هغې په افادیت کې د ډیریښت راوستل دي نو معلومه شوه چې د اقتصاد په علم کې د شتمنۍ پیدایښت څخه موخه د یو توکي د ارزښت ډیر والی دی د ساري په ډول کله چې مور لرګي په ځنګل کې پرې کړو په ارزښت کې یې ډیر والی راځي خو کله چې ترې فرنیچر جوړ کړو ارزښت یې لاپسې ډیریږي د لاندې درې طریقو په وسیله د یو توکي افادیت لوړیږي او د شتمنۍ د پیدایښت سبب ګرځي :

I. د توکو بڼه بدلول : د توکو بڼې ته په تغیر ورکولو سره د هغه افادیت لوړیږي د مثال په ډول له کاغذ څخه د کتابونو جوړول.

II. د توکو د ځای بدلول : د توکو د ډیر پیداکیدو له ځای څخه هغه ځای ته د توکي لیږدول چې په کمه اندازه پیدا کیږي او توکو ورسره ارزښتمن کیږي د ساري په ډول د لرګیو په ځنګل کې د لرګیو ارزښت ټیټ وي خو کله چې ښار ته راوړل کیږي نو د لرګیو ارزښت هم ورسره ډیریږي .

ketabton.com - The Digital Library

III. د توکو د وخت بدلول : کله چې توکي هغه وخت ته وساتل شي چې تقاضا ورته ډيره وي ارزښت يې لوړيږي د ساري په ډول لکه د ژمي په موسم کې د اوبلونو ګازو يا د سون د توکو د قيمت لوړوالی .

د شتمنۍ د پيدايښت لاړې چارې : د شتمنۍ د پيدايښت لپاره بايد لاندې هڅې تر سره شي :

1. له ځمکې،سيندونو ،سمندرونو څخه د هغو توکو ترلاسه کول چې په کې شتون لري د ساري په ډول په سيندونو يا سمندرونو کې د کبانو نيول .
2. له ځمکې ،هوا او اوبو څخه د هغو شيانو ترلاسه کول چې دوی نه وي پيدا کړي د بيلګې په توګه له اوبو څخه د بريښنا جوړول.
3. د صنعت په وسيله له اومو موادو څخه د مصنوعاتو جوړول د ساري په ډول له مالوچو رخت جوړول .
4. د توکو ليږد له يو ځای څخه بل ځای ته يانې د ليږ رالیږد له وسايلو څخه کار اخيستل .
5. مصرفونکو ته مخامخ چوپړتياوې برابرول د ساري په ډول ښوونه،روغتيا پالي او نور .

د شتمنۍ په پيدايښت اغيزه اچونکي عوامل : د شتمنۍ په پيدايښت لاندې عوامل اغيزه اچوي :

ketabton.com - The Digital Library

I. طبيعي عوامل : له طبيعي عواملو څخه موخه هوا ،باران،زمکه،کانونه او نور که مناسب وي نو د شتمنۍ د پيدايښت لپاره ښه وي او که چيرته دغه عوامل مناسب نه وي نوبيا د شتمنۍ پيدا کول کميږي.

II. د پيدايښت وسايل : په نوي وسايلو شتمنۍ ډيره پيدا کيږي او په وروسته پاتې وسايلو شتمنۍ کمه پيدا کيږي د ساري په ډول که يو توکی په لاس جوړ شي ډير وخت او په لږه اندازه جوړيږي خو که همدا کار په ماشين تر سره شي نو ډير ژر او ډيره پيمانه به توليد شي.

III. د ليږد راليږ وسايل : د ليږد راليږد وسايل که چيرې پرمختللي وي نو په هيواد کې سوداګري او صنعت پراختيا مومي شتمنۍ هم په اسانه رامنځته کيږي خو برعکس بيا شتمنۍ په اسانه نه رامنځته کيږي .

IV. د هيواد حالت : که چيرته په هيواد کې امنيت وي سياسي استحکام موجود وي نو هلته د شتمنۍ پيدايښت ډيريږي خو برعکس بيا شتمنۍ په اسانه نه رامنځته کيږي .

V. د بانکوالۍ نظام : که د هيواد د بانکوالۍ نظام پياوړی وي، کاروباري خلکو ته په وخت پانګه برابريږي په هيواد کې د شتمنۍ پيدايښت ډيريږي خو که دا نظام وروسته پاتې وي بيا د شتمنۍ پيدايښت هم کم وي.

VI. نفوس : د يو هيواد د نفوس هم د شتمنۍ په پيدايښت کې رول لري که د هيواد نفوس له وسايلو څخه ډير وي نو بيا د شتمنۍ پيدايښت کم وي او که د نفوسو شمير له وسايلو کم وي نو بيا د شتمنۍ پيدايښت ډير وي .

ketabton.com - The Digital Library

VII. د کاریګرو لاس رسی : که په هیواد کې د کاریګرو شتون ډیر وي نو د شتمنۍ پیدایښت ډیر وي او که شتون ونه لري نو بیا د شتمنۍ پیدایښت هم کم وي .

د تولید عوامل

هغه وسایل چې د هغو په وسیله انسان د شتمنۍ د پیدایښت عمل تر سره کوي د تولید عوامل ګڼل کیږی چې په لاندې ډول دي :

ځمکه Land:

په عامه ژبه له ځمکې څخه موخه د ځمکې سطحه ده چې انسان پرې ګرځي راګرځي د اوسیدو لپاره ځای او د خوړو د اړتیاوو د پوره کولو لپاره کرنه پرې تر سره کوي خو په اقتصاد کې په ځمکه کې ټول هغه طبیعي وسایل چې موږ یې په وړیا ډول ترلاسه کوو شامل دي په دې کې ټول هغه وسایل شامل دي چې د ځمکې لاندې یا له پاسه وي خو افادیت ولري . مګر کم یافته نه وي موږ چې هر څومره وغواړو په مصرف یې ورسوو د ساري په ډول هوا ،اوبه نور.

پروفیسور الفرد مارشال په خپل کتاب (د اقتصاد علم اصول) د ځمکې تعریف داسې کوي : له ځمکې څخه موخه هغه ټول طبیعي وسایل دي چې طبیعیت د انسان د ښګڼې لپاره په وړیا ډول پیدا کړي د ساري په توګه د اوبه ،هوا ،رڼا ،ګرمي او نور.

ketabton.com - The Digital Library

پروفیسور فریزر بیا د ځمکې د تعریف په اړه وایي : له ځمکې څخه موخه ټول هغه طبیعي وسایل دي چې د عوایدو د ډیروالي سبب ګرځي،افادیت لري او محدود وي په ځمکه کې شته طبیعي وسایل :د ځمکې سطحه چې د اوسیدو او کرنې لپاره وي ،کانونه،اوبه،ځنګلونه، هوا ، غازات، رڼا ، کبان، حیوانات، طبیعي بندرونه، بیلابیلې قوتونه چې په تولید کې مرسته کوي.

د ځمکې ځانګړتیاوې : ځمکه د تولید د عامل په توګه بیلا بیلې ځانګړتیاوې لري چې د همدې ځانګړتیاوو په اساس له نورو عواملو سره توپیر لري :

1. طبیعي ډالۍ : ځمکه د انسان د هڅې په پایله کې نه ده رامنځته شوې بلکې د څښتن تعالی له خوا انسان ته په وړیا او بې له کاره ورکړل شوی که انسان هر څومره هڅه وکړي یو سانتي متر به هم پیدا نه کړي.
2. ځانګړی مقدار: د ځمکې مقدار معلوم دی هیڅ څوک نه شي کولی د ځمکې په مقدار کې زیاتوالی راولي لیکن انسان په خپله هڅه ډیره ګټه ترې پورته کولی شي.
3. حاصل خیزۍ کې توپیر : ټولې ځمکې یوشان نه وي ځینې ډیرې حاصل خیزې ،ځینې لږې او ځینې هیڅ فصل نه کوي.
4. په ځمکو کې توپیر : ځمکه ټوله په یو ځای کې شتون نه لري ځینې په بازارکې ځینو بندونو کې ځینې د کرنې لپاره وي .
5. د لیږد قابلیت : ځمکه له یو ځای څخه بل ځای ته نه لیږدول کیږي د ساری په توګه د لغمان ځمکې خوست ته یا بلخ ته ولیږد وو.

ketabton.com - The Digital Library

6. خپلواکه بڼه : ځمکه د نورو توليدي وسايلو په نسبت پايداره اوکه کله له زيان سره مخ هم شي د تل لپاره لمنځه نه ځي.

7. بنسټيز حيثيت : ځمکه د توليد په عواملو کې بنسټيزه او مرکزي بڼه لري له ځمکې پرته د توليدد نورو عواملو شتون ناممکنه دی .

8. محدودو توليد : د ځمکې توليد محدود وي د ډيرې پانګې او کار په زياتوالي سره په کې نامحدوده نه ترلاسه کيږي .

د ځمکې اقتصادي اهميت :ځمکه د يو هيواد په اقتصادي پرمختګ کې اساسي ونډه لري چې په لاندې ډول تري يادونه کوو:

- کرنيز پرمختګ : د يو هيواد کرنيز پرمختګ د هيواد دځمکې سطحې او هوا پورې اړه لري،که ځمکه حاصل خيزه ،مناسب باران او مناسبې اوبه ورکړل شي نو کرنيز توليدات ډيريږي .
- صنعتي پرمختګ : د يو هيواد اقتصادي پرمختګ په اومو موادو پورې اړه لري په کوم هيواد کې چې اومه مواد ډير وي نو هغه هيواد په صنعتي لحاظ بڼه پرمختګ کوي د ساري په ډول کوم هيوادونه چې ډير کانونه لکه تيل ،ګاغذ ،سکاره او نور لري ډير صنعتي پرمختګ کوي او کړی دی .
- د ليږد رااليږد وسايل : د ليږد را ليږد وسايل سړکونه،د اورګاډو لارې او بحري لارې په ځمکه جوړيږي چې د هغوی په وسيله توکي له يو ځای څخه بل ځای ته په اسانۍ سره ليږدول کيږي.

ketabton.com - The Digital Library

- د ژوند سطحه : په کوم هیواد کې چې طبیعي وسایل(کانونه،ځنګلونه او نور) په ډیره اندازه موجود وي د خلکو د عواید د لاسته راوړولو وسایل ډیر وي نو د خلکو د ژوند سطحه هم لوړه وي.
- د اوسیدو ځای : ځمکه د تولید نورو وسایلو ته د اوسیدو د ځای مانا لري یانې مزدور،پانګوال په ځمکه اوسیږي چې د اقتصادي ژوند ټولې برخې صنعت،سوداګري ټوله په ځمکه تر سره کیږي.
- قیمتي کانونه : په ځکه کې سره او سپین زر او نورې قیمتي کانې شتون لري چې دبیلابیلو توکو په جوړه ولو کې ترې کار اخیستل کیږي چې د شتمنۍ جوړښت ډیریږي.
- بریښنا : په اوبو د بریښنا د بندونو جوړول رنا او صنعتي پرمختګ رامنځته کوي .
- ځنګلونه : له ځنګلونو څخه لرګي، ونو څخه میوې او نور ګټې ترلاسه کولای شو .

په اقتصادي پرمختګ کې د ځمکې ونډه : د یو هیواد په اقتصادي پرمختګ کې اساسي ونډه لري له ځمکې پرته د تولید عمل ناممکنه دی ځمکه د ګرځیدو راګرځیدو او دکناستلو ځای دی ،له ځمکې پرته کرنه ناممکنه ده له اوبو ،ځنګلونو او کانونو پرته ژوند څنګه ممکن دی ؟ د یو هیواد په اقتصادي پرمختګ کې ځمکه لاندې رول ترسره کوي :

ketabton.com - The Digital Library

- طبيعي چاپيريال : په يو هيواد کې اقتصادي پرمختګ د هغه هيواد په حاصل خيزه ځمکه ،باران،هوا پورې تړاو لري که د يو هيواد ځمکه حاصل خيزه وي او کانونه ونه لري دغه هيواد يوازې کرنيز هيواد وي اوپه صنعتي لحاظ وروسته پاتې وي .
- اومه مواد : د ځنګلو او کانونو په وسيله اومه موادو برابروي په کوم هيواد کې چې ځنګلونه او کانونه شتون ولري هغه هيواد په صنعتي لحاظ پرمختګ کوي .
- سوداګريز بندورنه : که د يو هيواد ساحلونه نړيوال سوداګريز بندرونه ولري نو کولی شي له نړۍ سره ښې سوداګريزې اړيکې ولري په سوداګرۍ کې ښه ګټه وکړي .
- بريښنا : کوم هيواد چې ډيرې روانې اوبه لري د بريښنا په توليدولو سره چې اوس مهال د اقتصادي پرمختګ عامل ګڼل کيږي کولای شي ښه ګټه واخلي .
- د ليږد رااليږ وسايل : د ځمکې پر مخ د هر ډول ليږد وسايلو جوړول ممکن دي دساري په ډول سړکونو ،ريل وي جوړول که يو هيواد سمه ځمکه ولري کولای ډير ژر اقتصادي پرمختګ تر سره کړي .

کار (labour)

د توليد دويم عامل کار دی ،د انسان لپاره د ډير شيانو د جوړولو لپاره د ځمکې ترڅنګ کار ته اړتيا ده ترڅو ترسره يې کړي. د ساري په توګه

ketabton.com - The Digital Library

مزدور، کروندګر، بانکوال او نور .په اقتصاد کې کار هغه ذهني او فزیکي کړن دی چې د اجورې یا د معاش لپاره تر سره کیږي .پروفیسور مارشال کار داسې تعریف کړی :له کار څخه موخه هغه ذهني یا فزیکي هلې ځلې دي چې لویو او یا کوچنیو موخو د لاسه راوړلو لپاره تر سره کیږي .

همدرانګه پروفیسور جیونز کار داسې تعریفوي : کار له هغه ذهني او فزیکي کړن څخه عبارت دی چې دتفرح پر ځای د اجورې لپاره تر سره کیږي.همدرانګه یو بل اقتصاد پوه کار داسې تعریفوي : په کار کې ټولې هغه کړنې شاملې دي چې اجورې لپاره تر سره کیږي چې دغه اجوره په مخامخ ډول یا د یو داسې توکي ورکول چې د اخیستلو او خرڅولو قابلیت ولري . د کار په تعریف کې لاندې ټکي شامل دي :

- انساني هڅې : په اقتصاد کې کار هغه کړن ته ویل کیږي چې د انسان په وسیله تر سره کیږي .د وحشي ځناورو او ماشین الاتو په وسیله تر سره شوی کړن کار نه ګڼل کیږي .
- ذهني او فزیکي کړنه : په کار کې د انسان ذهني او فزیکي کړنې شاملې دي په دې شرط چې د اجورې لپاره ترسره شوی وي. د ساري په ډول د مزدوري کول فزیکي کار دی او درس ورکول دا یو ذهني کار دی.
- مادي اجوره : په اقتصاد کې کار هغه کړن ته ویل کیږي چې مادي بدله ولري که د تفریح ، مذهبي او کوم ټولنیز کړن وي په کار کې نه راځي .

ketabton.com - The Digital Library

دکار ځانګړتیاوې

1. کار له مزدور څخه لرې نه وي : کار هیڅ وخت له مزدور څخه لرې نه وي دا په دې مانا چې داسې هیڅ وخت نه کیږي انسان د په کور ناست وي او کار په کارخانه کې ترسر کیږي.ځکه چیرته چې کار وي هلته به کارګر هم وي .
2. کار نه زیرمه کیږي : د نورو شیانو په څیر کار نه زیرمه کیږي داسې نه کیږي چې کاریګر د دوه کالو کار وساتي او بیا یې په یوه ورځ ترسره کړي یا ټول کال بیکاره وي او د کال په اخر کې د ټول کال کار په اخري ورځ ترسره کړي.
3. ضایعه شوی کار نه تر لاسه کیږي : که یو کارګر په یوه ورځ کار ترسره نه کړي نو ددغې ورځې کار یې تل لمنځه ځي .
4. کار لږ لیږدونکی دی : مونږ کولی شو چې مادي شیان له یو ښار څخه بل ښار ته یا له یوه هیواد څخه بل هیواد ته ولیږدو خو د کاریګر لیږدول اسانه نه دي ځکه مزدور د نورو ځایو له ژبو ،دود و دستور سره بلد نه وي . ځکه خو ادم سمټ هم په خپل کې کتاب لیکي چې په نړۍ کې تر ټولو سخت لیږد د مزدور دی.
5. په کار کې توپیر : د کاریګرو ترمنځ کار توپیر لري ځینې کاریګر ښه وړتیا لري باسواده وي یا ښه جسماني ځواک لري او ډیر کار کوی خو ځینې بیا داسې نه وي.
6. غیرارتجاعي عرضه : که چیرته په بازار کې کاریګرو ته اړتیا پیښه شي نو مونږ نشو کولی په لږ وخت کې بازارته کاریګر عرضه کړو ځکه کاریګر د کار

ketabton.com - The Digital Library

تر وخته ډير وخت لري چې تيار شي ځکه د کوچينانو لويول او هغو ته ښوونه کول ډير وخت نيسي.

7. کاريگر خپل کار خرڅوي : کاريگر د اجورې په بدله کې پانګوالو ته کار ترسره کوي نوله دې کبله پانګوال بايد له کاريگر سره ښه چلند وکړي.

8. اجوره او د کار وړتيا : اجوره د کاريگر له وړتيا سره مخامخ اړيکه لري که يو کاريگر ډيره کاري وړتيا لري نو اجوره هم ډيره اخلي.

د کاري وړتيا عناصر : د يو کاريگر کاري وړتيا په لاندې عناصرو پورې تړاو لري:

❖ جسماني او ذهني قابليت : که يو کاريگر ښه جسم او ښه اخلاق ولري کولی شي چې ډير کار ترسره کړي او په توليد کې زياتوالي راولي همدرانګه ارثي خواص هم د کاريګرو په کاري وړتيا اغيزه لري ځيني کاريګر په ارثي ډول ډير خواريکښ او دهغو کاري وړتيا هم لوړه وي .

❖ اخلاق له کاري وړتيا سره مخامخ اړيکه لري که يو کاريګر ايماندار ه او امانت دار وي خپل وخت نه ضايع کوي. ټول وخت په کار تيروي طبيعي خبره له نورو هغو کاريګرو چې بيځايه وخت تيروي ډيره کاري وړتيا لري.

❖ ټولنيز حالت : د يو هيواد ټولنيز حالت هم په کاري وړتيا ډيره اغيزه لري ځکه کاريګر ته مناسبه اجوره ور نه کړل شي د کاريګر کاري وړتيا هم کميږي ځکه له هغه سره د کار جذبه لمنځه ځي همدرانګه که د پانګوال او کاريګر ترمنځ اړيکې ښه وي او پانګوال له کاريګرو سره ښه چلند کوي ورسره د

ketabton.com - The Digital Library

کاریګرو کاري وړتیا لوړیږي همدرانګه کاریګر ته د کار مطابق اجوره ورکړي نو هغه هم په کاري وړتیا کې ښه ثابتیږي.

❖ ښوونه او روزنه : د ښوونې په وسیله کاریګر د کار په اړه معلومات حاصلوي او د روزنې په وسیله کاریګر خپل کار په ښې طریقې سره پیژني نوله دې کبله د روزل شوي او ناروزل شوي کاریګر ترمنځ لوی توپیر شتون لري روزل شوی کاریګر په لږ وخت کې ډیر کار ترسره کوي او نا روزل شوي یې نشي تر سره کولی.

❖ اوبه او هوا : د کوم هیواد چې هوا ډیره ګرمه یا ډیره یخه او یا هم وچه وي نو هلته کاریګر تر ډیره وخته کار نه شي تر سره کولای هلته د کاریګرو کاري وړتیا کمه وي خو برعکس چیرته چې هوا نرمه مناسبه وي هلته کاري وړتیا هم ډیره وي همدرانګه کاري چاپیرال هم د کاریګر په کاري وړتیا ډیره اغیزه لري که ښه چاپیریال وي نو د کاریګرو کاري وړتیا ورسره هم ډیریږي.

❖ د ژوند سطحه : د ژوند سطحه د کاریګر په کاري وړتیا ډیره اغیزه لري که په کوم هیوا د کې د کاریګرو اړتیاوې پوره کیږي نو دهغوی کاري وړتیا هم ډیریږي .

❖ د کار وخت : که کاري وخت ډیر وي او کاریګر په کې دمه نه شي کولای نو بیا د کاریګرو کاري وړتیا هم راکمیږي خو که چیرې کاري وخت کم وي نو د هغوی کاري وړتیا لوړیږي.

❖ د پرمختګ موقع : که کاریګرو ته د پرمختګ لارې هوارې وي نو د هغوی په کاري وړتیا مخامخ اغیزه لري د هغوی په کاري وړتیا کې زیاتوالی

ketabton.com - The Digital Library

رائي او که د پرمختګ موقع نه وي نو بيا د هغوی په کاري وړتيا بده اغيزه لري او د هغوی کاري وړتيا ورسره کميږي همدرانګه که صنعتکار يا پانګوال لايقه سړی وي او کاريګرو ته د پوهې ، خوښې او مخکښ (تجربه) په اساس کار ورکړي د کارګر په وړتيا کې زياتوالی راځي همدرانګه د کاريګر لپاره په خپله خوښه کار ټاکل چې هغه ورسره مينه لري ځکه يو کار چې په مينه ترسره کيږي هغه تر هغه کاره ډيره بهتره دی چې په زور يا ناخوښه توګه تر سره کيږي .

❖ د کار ويش : هر کاريګر ته د هغه په خوښه کار ورکول په کاري وړتيا کې زياتوالی راولي ځکه هغه د کار په اجرا کولو سره په هغه کار کې ښه وړتيا پيدا کوي او په ښې طريقې سره يې ترسره کوي .

❖ د کار تحفظ : د کار تحفظ د کاريګر په وړتيا کې زياتوالی راولي او که کاريګر کاري تحفظ ونلري او هغه دا ويره ولري چې که پانګوال هر وخت وغواړي کاريګر له کاره لرې کولای شو نو بيا د هغه په کاري وړتيا بده اغيزه لري.

❖ د عوايدو لګښت : که کاريګر خپل عواید په ښو خوړو او ښو لباسونو باندې په لګښت ورسوي نو د هغه ورسره کاري وړتيا ډيريږي خو که خپل عواید په شرابو او نور مضرو لارو ولګوي نو بيا د کاريګر کاري وړتيا راکميږي .

د کار ويش (Division of labour)

په اقتصاد کې د کار له ويش څخه موخه د يو کار ويش په څو برخو دی چې هر کارګر يې د کار يوه ځانګړی برخه ترسره کوي د ساري په توګه که مورِ وغواړو

ketabton.com - The Digital Library

چې يوه ځوکۍ جوړه کړو نو يو کارګر به لرګې اره کوي،دويم به په کې ميخ وهي ،دريم به ځوکۍ جوړوي او ځلورم به پالش ورکوي.

د کار ويش لاندې ډولونه لري :

1. د مسلک پر اساس : د کار په دې ډول ويش کې کارونه د مسلک په اساس ويشل کيږي د کار په دې ډول ويش کې يو کارګر کار له پيل څخه تر پايه تر سره کوي د ساري په توګه موچي،ترکاڼ او نور .
2. د مغلقتوب پر اساس : دکار په دې ويش کې يوکار د مغلقتوب له وجې کار په څو مراحلو ويشل کيږي هر کارګر د کار يوه برخه مخ ته وړي يا يې ترسره کوي له نورو مراحلو سره هيڅ کار نه لري د ساري په ډول د موټر جوړول چې ټايرونه يو شخص ترې ،رنګ يې بل کارګر کوي ،همداسې ماشين ترڅ او نور کارونه هر کارګر خپل کار ترسره کوي.
3. سيمه ايز ويش : ځينې سيمې په طبيعي لحاظ د يو ځانګړي توکي په توليد کې تخصص لري او د هغه په سبب مشهور وي د ساري په توګه دافغانستان غالۍ .

د کار د ويش ګټې: د کار ويش لاندې ګټې لري :

- د کاري وړتيا زياتوالی : د کار په ويش کې کارګر هغه کار سرته رسوي چې د هغه لپاره ډير مناسب وي چې د کارګر کاري وړتيا ډيريږي او د کار معيار ورسره لوړ ځي.

ketabton.com - The Digital Library

- په مهارت کې ډیروالی :د کار په ویش کې یو کارګر یو کار په مسلسل ډول ترسره کوي ورسره کار په ښې طریقې سره ترسره کیږي او دهغه په اجرا کولو کې ښه مهارت لري.
- په روزنه کې اسانوالی : د کارپه ویش کې د دې پر ځای چې کارګر ته د ټول کار په اړه معلومات ورکړي، یوازې د هغه کار په اړه معلومات ورکول کیږي چې سرته یې رسوي نو له دې کبله په لږ وخت کې هغه روزل کیږي .
- د نوښتونو امکان : کله چې کارګر یو کار ترسره کوي نو ټوله پاملرنه یې همدا یو کار ته وي هڅه کوي تر څو دا کار په ښې طریقې سره سرته ورسوي د ډیرې پاملرنې له سببه ډیر نوښتنونه کوي.
- د وسایلو ښه کارول : که یو کارګر ټول کارونه په خپله ترسره کوي نو د بیلابیلو وسایلو اړتیا پیښږي خو د کار په ویش کې یو کارګر یوازې د یو کار یوه برخه ترسره کوي یوازې هغه وسایل کاروي چې د دې کار پورې تړوا لري او نور وسایل وزګار پاتې کیږي چې ورسره وسایل ښه کارول کیږي .
- د لیږد زیاتوالی : هر کار په جزوي برخو کې ډیر سره ورته والی لري نو له دې کبله یو کارګر له یوه صنعت څخه بل صنعت ته په اسانۍ سره لیږدول کیږي .
- تولید لګښت کموالی : د کار د ویش په وجه تولید ډیریږي نو له دې کبله في واحد جنس باندې لګښت را کمیږي او مصرفوونکي توکي په ښه بیه تر لاسه کوي ، د کار د ویش په وجه په تولید کې ډیر والی راځي چې ورسره ملي تولیدات هم ډیریږي .

ketabton.com - The Digital Library

- د کار بوج : د کار د ویش په وجه په انسان د کار بوج کمیږي که یو کار هر څومره سخت وي کارګر د هغه کار یوازې یوه برخه تر سره کوي او د کار بوج پرې نه راځي همدارنګه کاریګر هر کار په خپله خوښه ترسره کوي او له بوج څخه لرې وي .
- دکار ي وخت کمښت : د کار د ویش په وجه کارګران د ماشینونو په مرسته په لږ وخت کې ډیر کار ترسره کوي او دهغوی په کاري وخت کې کمښت راولي .

د کار د ویش زیانونه: د کار ویش د ګټې تر څنګ لاندې زیانونه هم لري :

- نا خوښه : د کار د ویش په سبب یو کارګر هر ځل یو کار تر سره کوي نو د یو کار تکرر د کارګر زړه وهي او کار په ډیرې دلچسپی سره یې نه ترسره کوي چې ورسره د توکو معیار راټیټیږي تل د یوه کوچني کار ترسره کول د پرمختګ هڅې کموي .
- د لیږد کمښت : د کار د ویش په وجه یو کار یوازې د یو کار په یوه برخه کې پوهه پیدا کوي چې د کارګر د کار ساحه ډیره محدودیږي او د هغه په لیږد کې کمښت راځي او ورسره د بې کارۍ ګوابښ هم رامنځته کیږي.
- د مسوولیت کمښت : د کار د ویش په وجه هر کارګر یوه برخه د کار سرته رسوي د یو کار په مکمله توګه د یو کار مسوولیت نه اخلي هر کارګر خپله دنده په بې پروایۍ ترسره کوي .

ketabton.com - The Digital Library

- د کارګر او پانګوال اړیکې : د کار د ویش په وسیله تولید کې ډیروالی راځي په کمپنیو کې د کارګرانو شمیر په زرګونو وي او د کمپنۍ مالک یو وي چې د دوی ترمنځ اړیکې ستونزمنې دي او د هغوی د غوښتنو د حل لپاره لازم اقدامات نه ترسره کیږي چې د کارګر او مالک ترمنځ ناسمه پوهه او همغږي رامنځته کوي.
- نړیوالې اړتیاوې : د کار د سیمه ایز ویش په اساس د نړۍ هیوادونه یو بل ته اړ دي دا حالت په سیاسي او اقتصادي لحاظ ډیر خطرناک وي په ځانګړې توګه د جنګ په دوران کې.
- یو پر بل انحصار : د کار د ویش په وسیله کارګران یو پر بل پسې تړلي وي کله د یوې ځانګې کارګر نه راځي نو د بلې ځانګې کار مجبوره دی چې بیکاره پاتې شي .

پایله:

د کار د ویش په وسیله په تولید کې زیاتوالی راځي چې ورسره د توکو قیمت راټیټیږي ،د کارګرانو د کار په وخت کې کمښت رامنځته کیږي او د خپل ژوند د سمښت په اړه ډیر کار کوي ،د کار د ویش په وسیله وسایل په ښه توګه کارول کیږي او د کار دویش په وسیله په هیواد کې اقتصادي پرمختګ رامنځته کیږي .

ketabton.com - The Digital Library

نفوس (Population)

د تولید په عواملو کې کار یو مهم عامل دی چې د یو هیواد په نفوسو انحصار لري. په کوم هیواد کې چې نفوس ډیر وي کاریګر هم ډیر وي او د کوم هیواد نفوس چې کم وي د کاریګرو شمیر یې هم کم وي .یوه خبره د یادونې وړ ده چې په یو هیواد کې د شتمنۍ پیدایښت د کارګرو په شمیر نه بلکې د کارګرو په جسماني او ذهني وړتیا پورې تړاو لري امکان لري چې په یو هیواد کې د اوسیدونکو شمیر ډیر وي خو د شتمنۍ د پیدایښت له کبله وروسته پاتې وي د ساري په ډول د هندوستان هیواد نفوس نسبت امریکا ته ډیر دی خو د امریکا نفوس نسبت هندوستان ته ډیره شتمنۍ تر لاسه کوي په اوسني وخت کې د نفوسو مسئله د نورو اقتصادي مسایلو په څیر ډیره مهمه ده د کومو هیوادنو نفوس چې ډیر وي په هغه هیوادونه کې ګڼ شمیر اقتصادي او ټولنیزې ستونزې شتون لري نو له همدې کبله په اتلسمه زیږدیزه پیړۍ کې اقتصاد پوهانو دې مسئلې ته ځانګړې پاملرنه وکړه او د نفوس په اړه یې ځانګړې نظریات ورکړل ماتهس یو انګلیسي عالم وو چې د نفوسو په اړه تحقیق ترسره کړی دی د نوموړي په وخت کې کارګران په ستونزو کې ول ځکه د هغوی اجوره کمه وه ،د توکو قیمتونه لوړ وو ،ماشینونو د کارګرانو ځای ونیوه نو له دې کبله کارګران بیکاره شول مالتهس د کارګرانو دغه حالت ته پاملرنه وکړه د هغوی د بې وزلۍ او افلاس د معلومولو لپاره اراده وکړه د دې کار د ترسره کولو لپاره هغه د نړۍ ډیرو هیوادنو ته سفرونه وکړل او خپل نظریات یې په یوه مقاله (د نفوسو په اصولو)کې څرګند کړل چې په کال **1798**ز کې خپره شوه . وروسته له

ketabton.com - The Digital Library

نور تحقيق او تاريخي شواهدو څخه يو ځل بيا په کال 1803ز کې دا مقاله خپره شوه مالتهس په کې خپل نظر داسې څرګند کړو : له يوې خوا د ځمکې مقدار ثابت دی چې ورسره د خوراکي توکو د پيدا کيدو وسايل محدود دي خو له بلې خوا انساني نسل په تيزۍ سره زياتوالی مومي او که د دغه زياتوالي مخه ونه نيول شي قحطي به رامنځته شي . د نوموړي په مقاله کې لاندې ټکي دخيل دي :

1. د نفوسو او خوراکي توکو د توليد ډيرښت : د نفوس ډيرښت نسبت د خوراکي توکو نسبت ته ډير دی مالتهس يو حسابدان هم وو چې خپله خبره يې د رياضي په ژبه څرګنده کړې ده د يو هيواد د نفوس د ډيرښت هندسي سلسله ده 1-2-4-8-16-32-64 نسبت سره وي خو د خوراکي توکو ډيرښت يې حسابي سلسله 1-2-3-4-5-6-7-8 نسبت سره وي چې د خوراکي توکو توليد نسبت د نفوسو ډيرښت ته ډير کم دی .
2. دوه ګونی نفوس :د مالتهس د نظر په اساس کې نفوسو وده په خپل حال پاتې شي نو په پنځو کالو کې دوه برابره کيږي ،پنځوسو کالو کې څلور چنده او په سل کالو کې اته برابره کيږي د نفوسو شمير به دومره ډير شي چې د خوارکي توکو ټول وسايل به پوره نشي او انسانان به يو بل ووژني .
3. د نفوسو د ودې د مخنيوي تدابير : د مالتهس د نظرې په اساس د نفوس د ودې د مخنيوي لپاره بايد د لاندې دوو طريقو کار واخيستل شي :

- اختياري طريقه : په اختياري طريقه کې انسان په خپله هڅه کوي تر څو د نفوسو د ودې مخه ونيسي چې هغه لاړې په لاندې ډول دي :

ketabton.com - The Digital Library

- د واده وروسته کول
- له اخلاقي اصولو کار اخيستل
- د واده نه کول
- د کورني پلان عملي کول
- د تولد په اصولو عمل کول
- د مذهب پيروي

- طبيعي طريقه : که د نفوسو وده په فطري ډول پرېښودل شي او هيڅ رنګه اختياري طريقه د نفوسو د ودې د مخنيوي لپاره ونه کارول شي خو طبيعي طريقه کولای شي چې د نفوسو د ودې مخنيوي وکړي له طبيعي طريقې څخه موخه د الله تعالی له لورې په ځانګړې سيمې نازليږي :

- زلزله
- جنګ
- سيلاب
- قحطي
- اور او نور

4- تيارہ راتلونکی : که چيرته د نفوسو وده په خپل حال پاتې شي نو د نفوسو شمير به دومره ډير شي چې خلکو ته به د اړتياوو د پوره کولو لپاره وسايل شتون ونه لري او نړۍ به له يوې خطرناک حالت سره مخ شي .

ketabton.com - The Digital Library

د مالتهس په نظريې نيوکې

د مالتهس په نظريې نوو اقتصاد پوهانو له غور وروسته لاندې نيوکې کړيدي :

♣ د حسابي فارمولې ناسم کارول : د يو رياضي دان په توګه هغه فارمول چې مالتهس وړاندې کړی و په عملي ژوند کې د تطبيق وړ نه دی د نړۍ په يو هيواد کې هم د نفوسو وده په هندسي نسبت او د خوراکي توکو توليد په حسابي نسبت په سمه توګه نه سنجول کيږي خو يوه خبره چې په نړۍ کې د نفوسو وده نسبت د خوراکي توکو ډيرښت ته ډيره ده خو مالتهس چې کومه حسابي فارموله وړاندې کړی وه ناسمه او بې بنسټه وه .

♣ خوړو په توليد کې زياتوالی : له مالتهس څخه وروسته کله چې په نړۍ کې صنعتي اوښتون رامنځته شو نو د صنعتي او کرنيزو توکو د توليد په برخه کې له ماشينونو څخه کار واخيستل شو چې ورسره د خوراکي توکو توليد ډير شو دغه ډيرښت کله کله د نفوسو له ډيرښت څخه هم ډير وي.

♣ د ژوند د سطحې لوړ والی : د مالهتس نظريه په هر هيواد کې سمه نه ثابتيږي ځکه په اوسني وخت کې نړۍ کې داسې هيوادونه شتون لري چې په اقتصادي لحاظ ډير پرمختللي دي دنفوسو د ډيرښت سره سره بيا هم د هغوی د ژوند سطحه لوړه ده نو له دې کبله د هغه دا نظريه چې د دغو هيوادنو راتلونکې به تياره وي ناسمه ده.

♣ کار ډير والی : د مالتهس د نظريې په اساس چې انسا ن په دې نړۍ کې له خيټې سره پيدا شوی او په ټولنه بوج دی خو په حقيقت کې انسان په نړۍ کې له

ketabton.com - The Digital Library

خيټې سره پيدا شوی خو الله پاک هغه پښې ،لاسونه او مغز هم ورکړی دی.کنين د هغه د دې نيوکې په مقابل کې ويلي دي چې د انسان معده له لومړی ورځې څخه کار پيلوي خو کار بيا شل کاله وروسته پيلوي .

♣ ناهيلي : مالتهس ويلي وو چې د انسان راتلونکې تياره ده نو له دې کبله انسان د خپلې راتلونکي په اړه ناهيلی وو او د کار احساس يې له منځه تللو .

♣ اخلاقي بربادي : مالتهس د نفوسو د ډيرښت د دريدو لپاره انسان بايد په خپله خوښه ځينې تدابير ونيسي د ساري په ډول د توليد مخنيوی او په کورنۍ پلان عمل کول چې په اصل کې فحشا او نورو کارونو ته لمن وهل دي د کار انسانانو ټولنيز اخلاق خرابيوي.

♣ ناسمه عقيده : د مالتهس د نظريې پر اساس چې طبيعت (نعوذ بالله) الله د خوراکي توکو په توليد کې ناکام شوی چې په مذهبي لحاظ دا عقيده ناسمه ده ځکه الله پاک انسان ته بيلا بيل نعمتونه هم ورکړي دي چې ترې ګټه پورته کړي همدارنګه په نړۍ کې کوم توکي ته اړتيا پيښه شي نو د نړۍ له نورو هيوادنو څخه يې واردېږي .

♣ د ځمکې کارول : نومیالي اقتصاد پوه کولن کلارک د ځمکې په اړه ويلي چې که چيرته ځمکه په ښه توګه وکارول شي نو کولای شي د ځمکې د اوسني نفوسو لپاره لس برابره خوراکي توکي برابر کړي. د خوراکي توکو کمښت نه رامنځته کيږي مالتهس د خپلې نظريې بنسټ د توليد د کمښت په قانون ايښی چې د هغه په اساس د ځمکې توليدات کميږي خو په اوسني وخت کې د نوي ماشين الاتو په وسيله د ځمکې توليدات ډيريږي .

ketabton.com - The Digital Library

♣ اقتصادي پرمختګ : د مالتهس د نظريې په اساس داسې معلوميږي چې په نړۍ کې د نفوسو ډيرښت ستونزې زيږوي او هيواد له اقتصادي ستونزو سره مخامخيږي ليکن هغه هيوادونه چې د نفوسو شمير يې کم وي، هغوی نه شي کولای چې له خپلو طبيعي وسايلو څخه ګټه پورته کړي، خو که نفوس يې ډير وي کولای شي چې له خپلو سرچينو څخه ښه ګټه پورته کړي او ښه اقتصادي پرمختګ وکړي.

پايله

تر کومه ځايه چې د توکو او نفوسو د ډيرښت موضوع ده هغه ثابته او په خپل حال ده د نفوسو ډيرښت د توکو د توليد څخه ډير دی د مالتهس د وخت په مقابل کې کرنې او صنعت په طريقو کې اوښتون رامنځته شو د کار د ويش او ماشينونو په دوران کې د ليږد رالږد په وسايلو کې ښه والی او ارزاني رامنځته شوله نوله دې کبله د توکو توليد له حده ډير پرمختګ وکړو چې په اوسني وخت کې د توکو توليد د نفوسو له ډيرښت څخه لوړ دی خو که مالتهس د خپلې نظريې لپاره دا شرط ايښی وای چې که د توليد طريقو کې کوم بدلون رانه شي او په دې صورت کې د نفوسو ډيرښت له توکو څخه ډير وي نو په دې صورت کې د مالتهس نظريه سمه ثابتيده .

د نفوسو نوې نظريه : د مالتهس د نظريې د نيمګړتياوو له کبله يوې نوې او ټولنيزې نظريې ته اړتيا پيښه شوه چې پروفيسر کنين او يو شمير نورو اقتصاد

ketabton.com - The Digital Library

پوهانو د دغې اړتیا په نظر کې نیولو سره د نفوسو په اړه یوه نوې نظریه وړاندې کړه چې د نفوسو معیاري نظریه ورته وایي د نفوسو دې نظریې د معیاري نفوسو د نظریې بنسټ کیښودو. معیاري نفوس هغه نفوس ته ویل کیږي چې شمیر یې د هیواد د تولید د وسایلو مطابق وي چې دهغه په شتون کې د خلکو سړي سر عواید لوړیږي .که نفوس له معیاري نفوس څخه کم وي تفریط نفوس ورته وایي چې په دې صورت کې د هیواد نفوس له ټولو وسایلو څخه ښه ګټه نه شي پورته کولای او ډیر وسایل بیکاره پراته وي په دې حالت کې کورنۍ تولید کم وي او سړي سر عاید هم کم وي د دې برعکس که د نفوسو شمیر له معیاري نفوسو څخه ډیر وي نو د نفوسو افراط ورته وایي په دې صورت کې د سړي سر عاید کم وي ځکه چې له وسایلو څخه د ګټې پورته کونې لپاره لږو خلکو ته اړتیا وي خو په دې وخت کې د خلکو شمیر ډیر وي ، د معیاري نفوسو پیژندنه پروفیسور کنین په خپل کتاب شتمنۍ کې داسې کړې : په یو معین وخت کې د ځانګړو حالاتو لاندې د یوې کمپنۍ د کارکوونکو ځانګړي شمیر څخه مور ډیر عاید تر لاسه کړو او که په دې لږ تغیر راشي زمور عواید ورسره کمیږي همداسې د نفوسو په معامله کې د انسانانو یو داسې معیاري شمیر ته اړتیا وي چې د هغوی په شتون کې مور ډیر سړي سر عاید ترلاسه کړو که په نفوسو کې ډیرښت او یا کمښت راشي زمور په عاید کې به توپیر راشي د معیاري نفوسو دنظریې د وضاحت لپاره یو مثال ورکوو یو کرنیز فارم دی چې لس جریبه ځمکه لري چې په دې فارم کې د بیلابیلو کارکونکو تولیدات په لاندې جدول کې توضیح کوو .

ketabton.com - The Digital Library

د ځمکې مقدار	کارګرو شمیر	ټول تولید	اوسط او سړي سر تولید
10 جریبه	1	40 ټنه	40 ټنه
10	2	100	50
10	3	180	60
10	4	200	50
10	5	200	40

په پورتني جدول کې څرګندیږي که چیرته په لس جریبه ځمکه کې یو کارګر کار کوي نو هغه یې په ښه صورت نه شي کرلی نو له دې کبله په ټول تولید او منځني تولید کې کموالی راځي او که د ځمکې په همدې توټې دوه کارګران واچوو نو په ټول تولید او منځني تولید کې ډیروالی راځي خو که چیرته درې کارګران په کار واچوو نو منځنی تولید ډیریږي چې په دې ځمکه معیاري کارګر باید درې وي که له دریو کارګرانو څخه ډیر شي په منځني تولید کې کمښت راځي اوکه له دریو کم شي بیا هم په منځني تولید کې کمښت راځي .همداسې د یو هیواد نفوس هم وي که نفوس له معیاري شمیر څخه کم وي نو د هیواد له وسایلو کار نه اخیستل کیږي چې په پایله کې په ټول تولید او منځني تولید کې کمښت راځي او که نفوس ډیر شي او مناسب حد ته ورسیږي نو د تولید وسایل په ښه توګه کارول کیږي چې په ټول او منځني تولید کې ډیرښت راځي .دا خبره باید په نظرکې ونیسو چې د معیاري نفوسو نظریه د یو ځانګړي مقدار یا حد نوم نه دی چې د هغه په شمیر او حد کې د نوو وسایلو په رامنځته کیدلو سره بدلون راځي که د

ketabton.com - The Digital Library

یو هیواد وسایل کم وي خو ډیر کم نفوس وي بیاهم دا نفوس معیاري نفوس نه دی که چیرته د یو هیواد نفوس ډیر وي او ورسره وسایل هم ډیر نو بیا هم معیاري نفوس دی.

د نفوسو د معیاري نظریې ځانګړتیاوې:

1. معیاري نفوسو کې تغیر : د نفوسو معیاري نظریه ثابت او ځانګړی حد نه لري د نوو وسایلو په پیدا کولو او کارولو سره په کې تغیر راځي که د یو هیواد وسایل کم وي او نفوس یې هم کم وي خو وسایل یې ډیر کم وي نو د هغه هیواد معیاري نفوس نه دی خو که د یو هیواد نفوس ډیر وي خو وسایل یې هم ډیر وي د دغه هیواد نفوس معیاري دي.
2. د نفوسو ډیرښت : د نفوسو په ډیرښت سره تل په لوړه ،افلاس او غربت کې زیاتوالی نه رامنځته کیږي بلکې هغه هیوادونه چې ډیر نفوس لري هلته د نفوسو ډیرښت د اقتصادي پرمختګ لپاره ګټور وي.
3. د تولید وسایل : د نفوسو د نوې نظریې په وسیله مورږ کولای شو چې دا پریکړه وکړو چې د هیواد د وسایلو په نظر کې نیولو سره په کوم هیواد کې نفوس ډیر دی او په کوم کې کم.

نیوکې

- عملي کولو وخت : د دې نظریې تطبیق په عملي ژوند کې ډیر ستونزمن کار دی د هیواد د معیاري کولو لپاره ډیر اعدادو او ارقامو ته اړتیا وي چې

ketabton.com - The Digital Library

ډير وخت ونيسي که فرض کړو چې د هيواد معياري نفوس برابر شو له لږ وخت وروسته بيرته بدليږي او اخيستل شوي ارقام او اعداد بې ګټې پاتې کيږي .

- د معياري نفوس خيال : د معياري نفوسو نظريه يوه مبهمه نظريه ده چې مونږ پرې پريکړه نه شو کولای .

پايله

د نفوسو نوې نظريه د مالتهس له نظريې څخه بهتره ده چې د نفوسو په د ډيرښت او کمښت په علمي لحاظ تر څيړنې لاندې نيسي مالتهس د نفوس ډيرښت څخه ويريدو ،خو معياري نظريه کې د حقيقت عنصر غالب دی چې ددې نظريې په اساس د نفوسو ډيرښت او کمښت کوم اهميت نه لري که د يو هيواد وسايل او نفوس دواړه ډير وي بيا هم کوم توپير نه لري او کولای شي چې خپلو وګړو ته د ژوند اسانتياوې برابرې کړي اوکه نفوس يې کم وي او وسايل يې هم کوي بيا هم کومه اغيزه نه لري نوله دې کبله ويلی شو چې د نفوسو معياري نظريه تر ډيره بريده د قبلولو وړ ده .

پانګه Capital :

په عامه اصطلاح پانګه نغدې پيسې يا په بانک کې پيسو (حساب) ته وايي، خو ديو کاروباري شخص لپاره کاروباري وسايل نغدې پيسې ماشين الات

ketabton.com - The Digital Library

پانګه ګڼل کيږي چې د پانګې مفهوم له دې سره توپير لري پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې د نورې شتمنۍ دلاسته راوړلو لپاره کارول کيږي هغه شتمنۍ چې يوازې زمونږ غوښتنې پوره کوي او عايد پرې نه ترلاسه کيږي پانګه نه بلل کيږي لکه : که يو شخص موټر د خپل ځان لپاره کاروي دا پانګه نه ده خو که دغه موټر په کرايه ورکړي نو بيا پانګه ده يوه خبره د يادونې وړ ده چې يوازې هغه توکي په پانګه کې دخيل دي چې د عايد د ترلاسه کولو لپاره نه وي واخيستل شي که څوک زوړ موټر واخلي هغه په پانګه کې نه راځي او همدرانګه که څوک زوړ کور واخلي بيا هم په پانګه کې نه راځي ځکه زوړ کور نوی شوی نه دی ،يوازې د ملکيت حقوق يې له يوه شخص څخه بل شخص ته ليږدول شوي دي . په هيواد کې نوې شتمنۍ نه ده رامنځته شوی دپانګې په اړه اقتصاد پوهانو نظرونه ورکړي چې په لاندې ډول ترې يادونه کوو :

- ادم سمټ : پانګه د يو شخص د شتمنۍ هغه برخه ده چې عايد پرې لاسته راوړي .
- ايس .اى. تهامس : له ځمکې پرته د افرادو او هيواد د شتمنۍ هغه برخه چې د نورې شتمنۍ په ترلاسه کولو کې مرسته کوي .
- الفرد مارشال : ټوله هغه جمع شوې شتمنۍ چې د يو توليدي فعاليت لپاره کارول کيږي پانګه بلل کيږي .
- ريکاردو : پانګه د يو هيواد شتمنۍ هغه برخه ده چې د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره په لګښت رسيږي .

ketabton.com - The Digital Library

♣ چیپ مین : پانګه هغه شی دی چې د شتمنۍ په پیدا کولو کې مرسته کوي .

د پانګې ځانګړتیاوې

- د پانګې ډیر والی د انسان د وس خبره ده د وخت په تیریدو سره په پانګې کې زیاتوالی راځي او په یو هیواد کې د د پانګې زیاتوالی د هیواد اقتصادي پرمختګ بنسټ جوړوي .
- لیږد وړ : پانګه د لیږد وړ ده پانګه له یو ځای څخه بل ځای ته په اسانۍ سره لیږدول کیږي .
- د پیدایښت نامحدوده ځواک : د کار او ځمکې د پیدایښت قوت محدود دی خو د پانګې د پیدایښت حد نامحدود .
- د شتمنۍ برخه : پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې د عوایدو د زیاتوالي لپاره د توکو په شکل تر لاسه کیږی .

پانګه او نور عناصر

پانګه په عمومي ډول له نورو عناصرو لکه شتمنۍ ،پیسې ،ځمکه او عواید سره ګډه په یو مفهوم کارول کیږي دا په داسې حال کې ده چې یو له بل ستر توپیر لري ددې لپاره چې د پانګې په مفهوم ښه پوه شو نو لازمه ده چې له لاندې عناصر تشریح کړو :

ketabton.com - The Digital Library

1. پانګه او شتمنۍ : له شتمنۍ څخه موخه ټول هغه شیان دي چې زموږ ارټیاوې پرې پوره کیږي او لاندې ځانګړتیاوې لري :

- افادیت ولري
- کم پیدا وي
- د لیږد وړ وي

پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې د عاید د لاسته راوړلو لپاره کارول کیږي، که شتمنۍ د غوښتنو د پوره کیدو لپاره وکارول شي پانګه نه بلل کیږي د ساري په ډول خوراک، لباس او نور .پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې عاید پرې لاسته راځي .

2. پانګه او پیسې : له پیسو څخه مراد ټول هغه وسایل دي د تبادلې د وسیلې په توګه کارول کیږي پیسې پانګه نه ده خو هغه پیسې پانګه ده چې د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره کارول کیږي د ساري په ډول په کاروبار کې پرتې پیسې پانګه بلل کیږي .

3. پانګه او عواید : پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې عاید پرې لاسته راځي برعکس عاید هغه شتمنۍ ده چې د پانګې د کارونې څخه لاسته راغلې وي د ساري په ډول کله مو چې کور په کرایه ورکړی وي کور پانګه او کرایه یې عاید دی .

ketabton.com - The Digital Library

4. پانګه او ځمکه : د پانګې او ځمکې ترمنځ یو شی ګډ دی چې دواړه په تولید کې لاس لري او دواړه د تولید عاملین دي خو لاندې توپیر لري :

- ځمکه د انسان په وسیله نه ده پیدا شوی خو پانګه بیا د انسان د هڅې په پایله کې رامنځته شوې .
- په ځمکه کې ډیروالی او کموالی نه راځي خو په پانګه کې ډیروالی او کموالی راځي او ځمکه څوک لمنځه نه شي وړلی خو پانګه ډیر ژر له منځه ځي .
- ځمکه له یو ځای څخه بل ځای ته نه لیږدول کیږي خو پانګه په زرګونه کیلومټره لرې لیږدول کیږي.

په اقتصادي پرمختګ کې د پانګې ونډه : د یو هیواد په اقتصادي پرمختګ ډیرمهمه ونډه لري لکه څرنګه چې د انسان وجود لپاره د وینې اړتیا ده همداسې د اقتصاد پرمختګ لپاره پانګه اړینه ده چې په لاندې ډول ترې یادونه کوو :

1. له طبیعي وسایلو څخه ګټه پورته کونه : انسان تر هغه وخته له طبیعي وسایلو څخه ګټه نه شي پورته کولای ترڅو چې پانګه تهیه نه کړي ،د کرنیزو توکو په تولید کې د کانونو په راویستلو کې او د نورو وسایلو د کارولو لپاره پانګې ته اړتیا ده .

ketabton.com - The Digital Library

2. پراخه تولید : د پانګې په وسیله تولیدات ډیریږي ځکه که څوک ډیره پانګه ولري کولای شي ډیر اومه مواد او نوي ماشین الات واخلي چې ورسره تولید ډیریږي.

3. د تولید د لګښت کموالی : د پانګې په وسیله یوازې دا نه چې تولید ډیریږي ورسره د تولید لګښت هم راټیټیږي د پانګې په مرسته د تولید عملیه تیزیږي ښه او باکیفتیه توکي ژر تیاریږي او ورسره في واحد لګښت راټیټیږي .

4. اقتصادي پرمختګ : په اوسني وخت کې د پانګې ارزښت دومره ډیر دی چې بې له پانګې یو کوچنی کاروبار هم نه پیلیږي دا یوازې د پانګې زور دی چې انسان په خپل ژوند کې په هر برخه کې پرمختګ کړی دی پانګه د هر هیواد اقتصاد حالت ټاکي په کوم هیواد کې چې ډیره پانګه وي په اقتصادي لحاظ پرمختللی وي او په کومو هیوادنو کې چې د پانګې کمښت شتون ولري هغه هیواد اقتصادي پرمختګ نه شي کولای ،د پانګې په وسیله د وګړو د ژوند سطحه لوړیږي .

5. د تولید عامل :د توکو په تولید کې ځمکه ،کار ،پانګه او اداره ټول برخه لري چې دریو کار ،ځمکې او ادراې انحصار په پانګې دی د ساري په ډول زمور په هیواد کې کرنه دومره حاصل نه کوي لکه څومره چې پرمختللي هیوادونه کوی دا ځکه چې له هغوی سره نوی ماشین الات او ښې کیمیاوي سرې شته.

متشبث Entrepreneur

ketabton.com - The Digital Library

په پخوانيو زمانو کې انسانانو خپلې اړتياوې په خپله پوره کولې ،کارونه ساده وو او بازارونه محدود له صنعتي اوښتون وروسته د توکيو توليد پراخه شو نو له دې کبله يو داسې عامل ته اړتيا پيښه شوه چې د توليد عوامل سره يو ځای او د توليد چوپړتياوې تر سره کړي ،اومه مواد واخلي ،د توليد پروسه ترسره کړي د کاروبار ګټه او زيان په ځان ومني چې داسې شخص ته متشبث ويل کيږي . متشبث د کاروبار بنسټ جوړوي ،د توليد عوامل سره يو ځای کوي د توليد د عواملو پيسې ادا کوي ،د ګټې په نيت د کاروبار بوج اخلي دساري په ډول د کارخانو مالکين،هټۍ وال،کروند ګر ټول متشبثين دي.

پروفيسور نيون متشبث داسې تعريفوي : داسې شخص يا اشخاص چې ځمکه ،کار او پانګه تنظيوي او داسې پريکړه کوي چې د توليد عوامل څومره يو ځای شي او کوم توکي توليد کړي.

د متشبث او اجير ترمنځ توپير

- د اجير ګټه له مخکې څخه ټاکل شوې وي خو د متشبث ګټه له مخکې څخه نه وي ټاکل شوې که کاروبار يې ښه وو ښه ګټه او که ښه نه وي نو کيدای شي چې زيان هم وکړي.
- د اجير ګټه کمه وي خو صفر يا منفي کيدای نشي خو د متشبث ګټه صفر او يا هم له زيان سره مخامخ کيدای شي.

په اقتصادي پرمختګ کې د متشبث ونډه

ketabton.com - The Digital Library

له صنعتي اوښتون وروسته د توليد په پروسه کې د ماشين کارول پيل شول او ورسره په توليد کې زياتوالی هم راغلو، کاروبار پراختيا پيدا کړه نو له دې کبله د يو داسې عامل اړتيا پيښه شوه چې پراخه کاروبار سنبال کړي او کاروبار د بريالیتوب په لور بوځي په اوسني وخت کې د توليد په عمليه کې له نوو او مغلقو ماشينونو کار اخيستل کيږي چې د کاروباري ادارو ترمنځ سخته سيالي روانه ده نوله دې کبله د کاروبار د بريالیتوب لپاره يوداسې پوه، ښه اخلاق لرونکي، موقع پيژندونکي او تجربه کار شخص ته اړتيا ده ، چې دې کار د متشبث اهميت لاپسې ډير کړی د کاروبار په بريالیتوب او ناکامۍ کې ډيره ونډه لري د وروسته پاتې هيوادنو د وروسته پاتې کيدو عامل دا هم دی چې ښه متشبثين نه لري خو پرمختللي هيوادونه بيا ددې خلاف ښه متشبثين لري د يو هيواد په اقتصادي پرمختګ کې متشبث لاندې رول تر سره کوي :

1. د توليد د عواملو يوځای والی : د توليد عوامل يو ځای نه وي له بيلا بيلو ځايو او اشخاص سره وي په خپل منځ کې يې اړيکه نه وي هر يو عامل په خپل سر توليد نه شي کولای متشبث دتوليد عوامل سره يوځای کوي او توليدي پروسه پرې مخ ته بيايي.
2. پراخه پيمانه توليد : په اوسني وخت کې توليد ډير صورت نيسي نو له دې کبله يو ښه متشبث ته ډيره اړتيا ده څو کاروبار په ښه لور بوځي.
3. د بازار پراختيا : د توليداتو په ډيروالي سره بازارونه پراخه شول د کاروباري ادارو ترمنځ سيالۍ سختې شوې نو له دې کبله يو داسې متشبث ته اړتيا ده څو توکي په ښه قيمت وپلوري همدارنګه کله چې کاروبار پراختيا پيدا کوي ورسره په هيواد کې خلکو ته د کار زمينه هم برابريږي.

ketabton.com - The Digital Library

4. دتولید مغلق نظام: په اوسني وخت کې د تولید نظام ډیر مغلق دی نو ددې لپاره یو داسې شخص ته اړتیا ده څو په کاروبار ښه پوه شي د کاروبار په ګوانښونو وپوهیږي او دهغه مسوولیت واخلي هغه بهرنۍ او کورنۍ پیښې چې کاروبار اغیزمنوي له هغوی څخه کاروبار په ښه توګه وساتي.

ketabton.com - The Digital Library

د تولید قوانین یا د حاصل قوانین

Laws of production or Laws of Returns

تولید د تولید د څلورو عواملو (ځمکه،کار ،متشبث،پانګه) په پایله کې رامنځته کیږي که مور وغواړو چې تولید ډیر کړو له دې څخه موخه دا ده چې د تولید عوامل باید ډیر کړو په عملي ژوند کې ځمکه او متشبث د خپلواکو عواملو په توګه ګڼل کیږي.که مور غواړو چې تولید ډیر کړو نو باید پانګه او کار کې زیاتوالی راولو خو دا اړینه نه ده چې په کوم نسبت د تولید عوامل زیات کړو په هماغه اندازه دې تولید هم ډیر شي کله چې مور د تولید په عواملو کې زیاتوالی راولو نو له لاندې دریو حالتو سره مخامخیږو :

I. یا به یې نسبت ډیر وي
II. یا به یې نسبت مساوي وي
III. یا به یې نسبت کم وي

چې پورتنیو ته د تولید درې قوانین وایي لومړي ته د حاصل ډیرښت قانون ،دویم ته د حاصل استقرار قانون او دریم ته د کمښت قانون وایي چې په لاندې ډول هر یو تر مطالعې لاندې نیسو :

ketabton.com - The Digital Library

د حاصل د ډيرښت اويا د لګښت د کمښت قانون

Law of increasing Return or Diminishing Cost

که په تولید کې د تولید د عواملو د زیاتوالي په نسبت ډیر ډیرښت راشي د ډیرښت قانون ورته وایي د ډیرښت په قانون کې ځمکه او تشبث ثابت ،پانګه او کار متحرک په نظر کې نیول کیږي د پانګې او کار په ډیرښت سره په تولید کې زیاتوالی راځي یا ورسره نهایي تولید ډیریږي . پروفیسور بنهم (Benhem)د ډیرښت قانون داسې تعریف کړی : د تولید د عواملو په مجموعه کې که د یو عامل په تناسب کې زیاتوالی راشي نو ورسره تر یو ځانګړي حد پورې په نهایي تولید کې هم ډیرښت راځي.د "بنهم "په نظر که په یو کاروبار کې د تولید عامل ثابت او د تولید په نورو عواملو کې یو شان زیاتوالی راشي ورسره په نهایي تولید کې تر یو ځانګړي حد پورې ډیرښت راځي دې ته د ډیرښت قانون وایي د ډیرښت قانون کولای شو په لاندې جدول کې ښه تشریح کړو :که له موږ سره د لس جریبه ځمکې لپاره یو تراکتور شتون ولري نو د پانګې او کار د بیلا بیلو واحدونو له کبله دا ډول تولیدات ترلاسه کوو:

د پانګې او کار مقدار	ټول تولید	نهایي تولید

ketabton.com - The Digital Library

1	100ټنه	100ټنه
2	300 ټنه	200= 100-300
3	600ټنه	300=300-600
4	1000ټنه	400=600-1000
5	1500ټنه	500=1000-1500

د پورتني جدول څخه راڅرګندیږي که د ځمکې مقدار ثابت وي او د نورو عواملو په مقدار کې زیاتوالی راشي په تولید کې د هغوی په نسبت ډیر زیاتوالی راځي دساري په ډول که د پانګې او کار مقدار (1) وي نو ټول تولید 100ټنه وي خو که د پانګې او کار مقدار دوه برابره شي ټول تولید د 200پرځای 300سوه کیږي چې دغه ته د ډیرښت قانون ویل کیږي .د ډیرښت قانون کولای شو په لاندې ګراف کې هم ښه روښانه کړو:

ketabton.com - The Digital Library

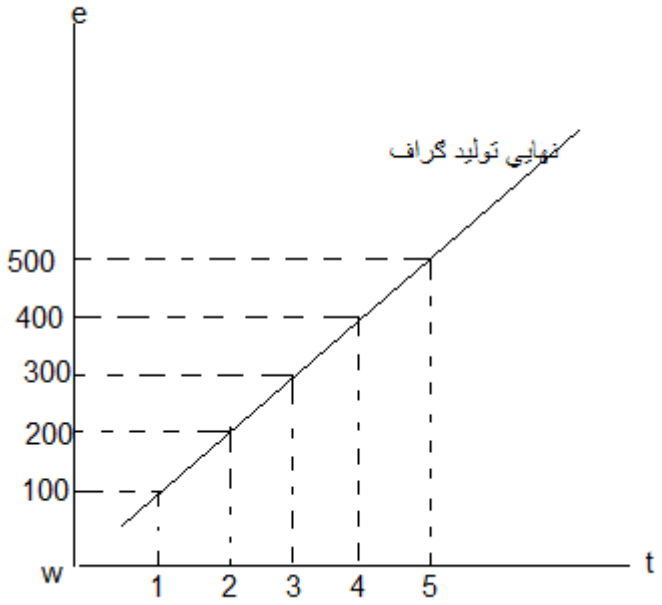

په پورتني ګراف کې تاسو دوه مستقيم خطونه چې د wtاو we نامه يادېږي وينئ او د w په نقطه کې سره يو بل پرې کوي .د wtمستقيم خط د کار او پانګې واحدونه ښکاره کوي .د we مستقيم خط د نهايي توليد مقدار رابښيکله چې مودِ يو واحد کار او پانګه ولرو نو زمودِ ټول توليد سل ټنه کيږي خو کله چې د کار او پانګې يو واحد بل وراضافه کړو چې ټول دوه واحده شي نو ټول توليد د دې پر ځای چې دوه سوه ټنه شي درې سوه کيږي او نهايي توليد دوه سوه ټنه چې همداسې ادامه لري له ګراف څخه هم راڅرګندېږي چې که د کار او پانګې يو

ketabton.com - The Digital Library

واحد وي ټول توليد سل ټنه خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کيږي د دې پر ځای چې دوه سوه شي درې سوه کيږي .

د لګښتونو د کمښت د حاصل د ډيرښت د قانون دويم نوم دی ځکه کله چې د پانګې او کاريګر په مقدار کې ډيرښت راوستل شي ورسره په منځنيو لګښتونو او يا نهايي لګښتونو کې کمښت راځي چې کولای شو لاندې جدول ته هم ځير شو :

د پـــانګې او کارګر اندازه	ټول توليد	ټول لګښت	منځنی لګښت
1	100	1000	10=1000/100
2	300	2000	6.67=2000/300
3	600	3000	5 =3000/600
4	10000	4000	4=4000/1000
5	15000	5000	3.33=5000/1500

منځني لګښتونه = ټول لګښتونه/ټول توليد . منځني لګښتونه موږ ته د ټول لګښت پر ټول توليد ويشو ورسره موږ ته منځني لګښتونه په لاس راځي .

په پورتني جدول کې څرګنديږي چې د کار او پانګې د يو واحد له کبله سل ټنه توليد صورت نيسي چې ټول لګښت پرې زر افغانۍ راځي او منځنی لګښت يې لس افغانۍ کيږي .خو کله چې د پانګې او کار واحدونه دوه کيږي ټول توليد

ketabton.com - The Digital Library

درې سوه ،ټول لګښت دوه زره افغانۍ او منځنی لګښت 6.67ته راښکته کيږی چې همداسې ادامه پيدا کوي هر څومره چې د کار او پانګې واحدونه ډير شي منځنی لګښت ورسه کميږي کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو .

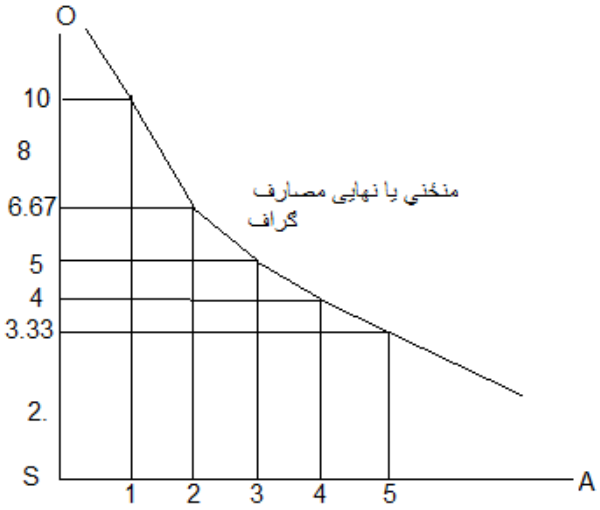

ګراف کې موږ او تاسو ګورو چې کله چې د کار او پانګې واحد يو وي منځنی لګښت لس افغانۍ وي خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کيږي منځنی لګښت مخ په ښکته راځي منځنی لګښت يا مصرف 6.67ته راښکته کيږي چې همداسې ادامه پيدا کوي .

د حاصل د ډيرښت او د لګښت د کمښت د قانون فرضيات :

ketabton.com - The Digital Library

♣ د تولید د عواملو ښه یو ځای کیدل : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره باید فرض کړای شي چې تر اوسه د تولید عواملو د یو ځای کیدو ښه حد نه دی تیر د تولید د عواملو ښه یو ځای کول هغه وخت وي چې د توکو د تولید په وخت کې لګښتونه کم تر کمه شي .

♣ د برخو بڼه : دا قانون هغه وخت عملي کیږي چې د تولید متغیرو عواملو بڼه یو شان وي او هیڅ ډول بدلون په کې نه وي راغلی .

♣ د تولید طریقه : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره باید د تولید په طریقه کې توپیر رانه شي .

I. دحاصل یا د لګښت د استقرار قانون : د استقرار قانون د

ډیرښت او کمښت قانون ترمنځ دی دا قانون هغه وخت پلي کیږي چې د ډیرښت قانون ودریږي او د کمښت قانون پیل نه وي د استقرار قانون کولای شو داسې تعریف کړو : که د تولید په یو عامل کې زیاتوالی راشي خو په نهایي تولید کې زیاتوالی را نه شي د استقرار قانون ورته وایي .چې کولای شو په لاندې جدول کې یې ښه روښانه کړو :

د پانګې او کار مقدار	ټول تولید	نهایي تولید
1	100ټنه	100ټنه
2	200 ټنه	100= 100-200
3	300 ټنه	100=200-300

ketabton.com - The Digital Library

4	400 ټنه	100=300-400
5	500 ټنه	100=400-500

په پورتني جدول کې مونږ ګورو د پانګې او کار په یو واحد سره ټول او نهایي تولید سل ټنه کیږي خو کله چې د پانګې او کار واحدونه دوه کیږي ورسره ټول تولید هم دوه سوه ټنه کیږي او نهایي تولید یو ځل بیا سل ټنه کیږي چې همداسې ادامه پیدا کوي او تر اخره په نهایي تولید کې ډیرښت او یا کمښت نه راځي .کولای شو په لاندې ګراف کې هم توضیح کړو:

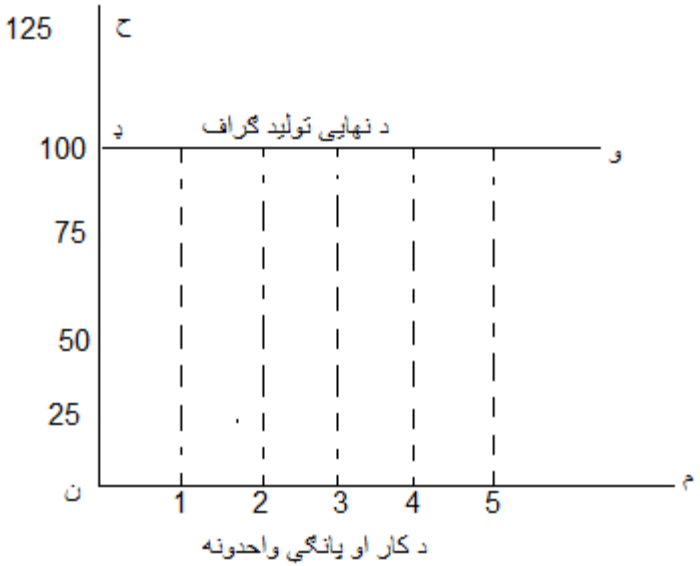

په پورتني ګراف کې تاسو وینئ کله چې د تولید او پانګې واحد یو وي د نهایي تولید اندازه سل ټنه ده خو کله چې د کار او پانګې واحد له یو څخه دوه کړو په

ketabton.com - The Digital Library

نهايي توليد کې ډير والی نه راځي همداسې د دريو ،څلورو او پينځو واحدونو په زياتوالي سره سره بيا هم نهايي توليد سل پاتې کيږي .

د حاصل د استقرار قانون ته د لګښتونو د استقرار قانون هم وايي ځکه د نوي توکو توليد لپاره په لګښت نه ډيرښت او نه کمښت راځي کولای شو په لاندې جدول کې ورته ځير شو :

د پـــانګې او کار اندازه	ټول توليد	ټول لګښت	منځني لګښتونه
1	100 کمپله	1000	10=1000/100
2	200	2000	10=2000/200
3	300	3000	10=3000/300
4	400	4000	10=4000/400
5	500	5000	10= 5000/500

پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې د کار او پانګې د واحد په مرسته سل کمپلې توليديږي چې ټول لګښت يې زر افغانۍ کيږي او منځنی لګښت يې لس افغانۍ دی خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کيږي توليد دوه سو کمپلو ته لوړيږي ټول لګښت يې دوه زره افغانۍ کيږي خو منځنی لګښت بيا هم لس افغانۍ کيږي په همدې ترتيب د نورو واحدونو په ډيرښت سره په منځني لګښت کې زياتوالی نه راځي .کولای شو په لاندې ګراف کې هم توضيح کړو :

ketabton.com - The Digital Library

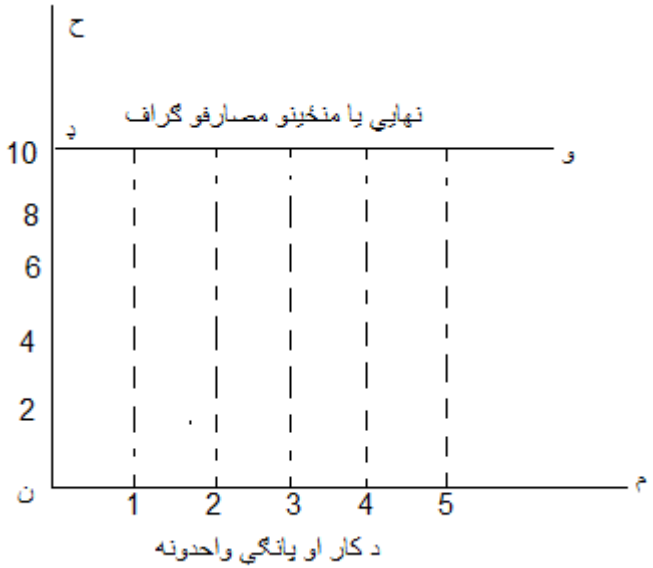

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ که هر څومره د پانګې او کار په واحدونو کې زياتوالی راشي په منځني لګښت کې زياتوالی يا کموالی نه راځي .

د دې قانون فرضيات :

♣ اومو موادو عرضه : د اومو موادو عرضه بايد په بازار کې دومره وي چې که په بازار د تقاضا په زياتوالي سره سره په قيمت کې تغير رانه شي .

ketabton.com - The Digital Library

♣ د تولید عواملو بدله : د تولیداتو د ډیرښت په وجه پانګې او کار ګر ته ډیره اړتیا پیښېږي خو د تقاضا په زیاتوالي سره سره باید بدله یو شان وي لکه لګښتونه،وجوره او سود نرخ .

♣ د کار ویش : د دې قانون سم ثابتولو لپاره باید کار دویش په نظام کې توپیر رامنځته نشي .

II. **د حاصل د کمښت یا د لګښت ډیرښت قانون** : که موږ هر څومره د کار او پانګې په مقدار کې زیاتوالی راولو د ځمکې په نهایي تولید کې تر یو ځانګړي حد پورې زیاتوالی راځي چې دغه حد ته معیاري حد ویل کیږي .کله چې دغه حد ته رسیږي نو بیا که د کار او پانګې په مقدار کې هر څومره زیاتوالی راولو په نهایي تولید کې کمښت راځي چې دې قانون ته د حاصل د کمښت قانون ویل کیږي .که په تولید کې زیاتوالی د تولید د عواملو د زیاتوالي په نسبت کم وي نو دې ډول قانون ته د حاصل د کمښت قانون وایي .پروفیسور بنهم د حاصل د کمښت قانون داسې تعریف کړی : که د تولید د عواملو په مجموعه کې د یو عامل په تناسب کې زیاتوالی راشي له یوې نقطې وروسته د دغه عامل په نهایي تولید کې کمښت راځي . همدارنګه پروفیسور الفرد مارشال د حاصل د کمښت قانون په اړه وایي : که ګروند ګر په ځمکه د پانګې او کار واحدونه له یو ځانګړي مقدار څخه زیات کړي نو د ځمکې تولید د هغوی په نسبت کمیږي په دې شرط چې د کرنې په هنر کې بدلون رانه شي چې کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو :

ketabton.com - The Digital Library

د پانګې او کار مقدار	ټول تولید	نهایي تولید
1	100ټنه	100ټنه
2	180 ټنه	80= 100-180
3	240ټنه	60=180-240
4	280ټنه	40=240-280
5	300ټنه	20=280-300

په پورتني جدول کې تاسو ګورۍ چې د کار او پانګې د یو واحد تولید سل ټنه دی خو کله چې د پانګې او کار په مقدار کې زیاتوالی راځي د هغه په نسبت په نهایي تولید کې کمښت راځي . همدرانګه کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

ketabton.com - The Digital Library

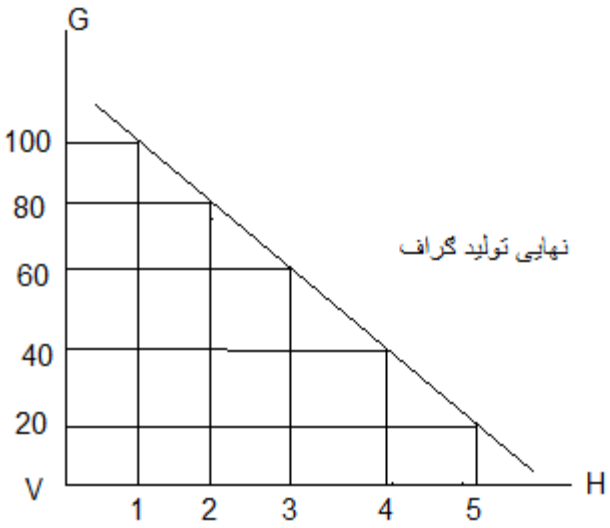

په پورتني ګراف کې تاسو ګورۍ کله چې د کار او پانګې واحد یو نهایي تولید سل ټنه وي خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کیږي نهایي تولید اتیا ټنه کیږي او کمښت په کې راځي همدارنګه د نورو واحدونو په زیاتوالي سره په نهایي تولید کې کمښت راځي ګراف مخ ښکته راځي.

د حاصل د کمښت د قانون دویم نوم د لګښت د ډیرښت قانون دی ځکه کله چې مونږ په تولید اتو کې ډیرښت راولو نو د کار او پانګې په عواملو کې ډیرښت راولو چې ورسره په منځینو لګښتونو کې ډیروالی راځي لاندې جدول ته ځیرشئ :

ketabton.com - The Digital Library

د پانګې او کار اندازه	ټول تولید	ټول لګښت	منځنی لګښت
1	100	1000	10=1000/100
2	180	2000	11.11 = 2000/18
3	240	3000	12.50=3000/240
4	280	4000	14.29=4000/280
5	300	5000	16.67=5000/300

تاسو په پورتني جدول کې ګورو کله چې د کار او پانګې واحد یو وي ټول تولید سل ټنه ټول لګښت یې زر افغانۍ او منځنی لګښت یې لس افغانۍ ده خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه شي ټول تولید 180 ټنه کیږي ټول لګښت دوه زره افغانۍ او په منځني لګښت لوړیږي له لسو افغانیو څخه 11.11افغانیو ته پوره کیږي په همدې ترتیب د نورو واحدونو په زیاتوالي سره په منځني لګښت کې زیاتوالی راځي چې همداسې ادامه پیدا کوي .

ketabton.com - The Digital Library

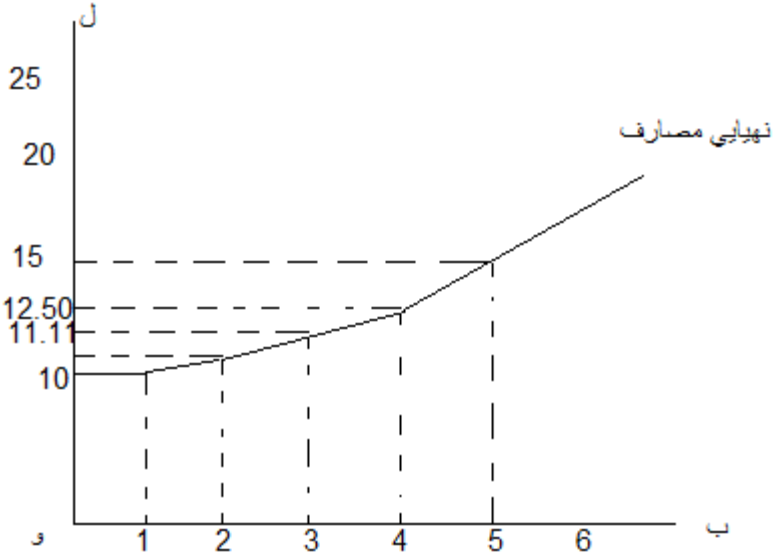

په پورتني ګراف کې ښودل کيږي که د کار او پانګې واحد يو وي منځنی لګښت لس افغانۍ خو که د کار او پانګې واحدونه دوه کړو منځنی لګښت **11.11**ته لوړيږي همداسې که هر څومره د کار او پانګې واحدونه ډير کړو ورسره منځني لګښتونه ډيريږي .

د قانون فرضيات :د لګښتونو د ډيرښت د قانون فرضيات په لاندې ډول دي :

- تاکل شويو عاملينو په مقدار کې نه بدلونه : د لګښتونو د ډيرښت قانون هغه سم ثابتيږي چې تاکل شويو عاملينو په مقدار کې تغير رانه شي څه چې پخوا ول هماغه پاتې شي .

ketabton.com - The Digital Library

- د تولید په طریقه کې نه بدلون : د دې قانون سم ثابتولو لپاره باید دا خبره په نظر کې ونیول شي چې د تولید په طریقه هیڅ ډول بدلونه رانه شي .
- معیاري حد تیر شوی وي : د لګښتونو د ډیرښت قانون هغه وخت سم ثابتیږي کله چې معیاري حد تیر شوی وی معیاري حد هغه حد ته ویل کیږي چیرته نهایي تولید ډیر زیات وي
- د برخو بڼه : د تولید په کومو عواملو کې چې تغیر راوستل کیږي د ټولو برخو بڼه باید یو شان وي ځکه د تولیداتو د کمښت ارتجاعیت له راټولیدو سره برخو سره نه وي بلکې تولید معیاري حد له تیریدو له وجې وي .

کولای شو د حاصل درې واړه قوانین په یو ګراف او جدول کې هم روښانه کړو :

په عملي ژوند کې چې موږ کله کاروبار پیلوو نو په پیل کې د پانګې او کار د واحدونو په اضافوالي سره په نهایي تولید کې ډیرښت راځي چې دلته د حاصل د ډیرښت قانون په عمل کې وي ،بیا یو داسې وخت را رسیږي چې د پانګې او کار د واحدونو په زیاتوالي سره نهایي تولید یو شان کیږي چې دلته د حاصل د مساوات قانون په عمل کې وي او بیا یو داسې حد رامنځته کیږي که د کار او پانګې په واحدونو کې هر څومره زیاتوالی راولو نو نهایي تولید په کمیدو وي چې دلته د حاصل د کمښت قانون په عمل کې وي .کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو :

ketabton.com - The Digital Library

دکـــار او پـــانګې واحدونه	ټول تولید	نهايي توليد	قوانين
1	10 ټنه	10 ټنه	د حاصل د ډيرښت قانون
2	25 ټنه	25-10=15 ټنه	
3	45 ټنه	45-25 = 20 ټنه	
4	70 ټنه	70-45 = 25 ټنه	د حاصـــل د يـــو شانوالي قانون
5	95 ټنه	95- 70 = 25 ټنه	
6	120 ټنه	120- 95 = 25 ټنه	
7	140 ټنه	140 – 120 = 20 ټنه	د حاصل د کمښت قانون
8	155 ټنه	155 – 140 = 15 ټنه	
9	165 ټنه	165 – 155 = 10ټنه	
10	170 ټنه	170 – 165 = 5 ټنه	

په پورتني جدول کې ګورى کله چې د کار او پانګې په واحدونو کې زياتوالى راځي تر څلورو واحدونو پورې په نهايي توليد کې ډيرښت راځي چې دلته د حاصل د ډيرښت قانون په عمل کې وي . له دې وروسته د پنځم او شپږم واحد په

ketabton.com - The Digital Library

زیاتوالي سره نهایي تولید سره یو شان وي چې دلته د حاصل د یو شانوالي قانون په عمل کې وي له دې وروسته چې د کار او پانګې نور واحدونه زیات شول نو نهایي تولید په کې کمیږي چې دلته د حاصل د کمښت قانون په عمل کې وي کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو .

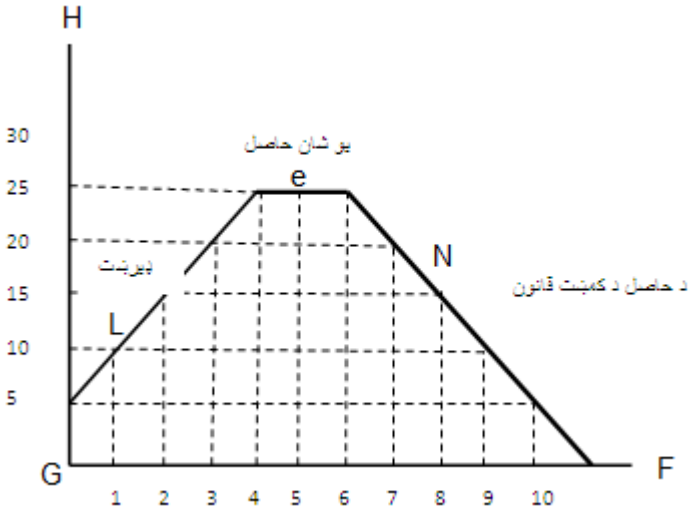

په پورتني ګراف کې تاسو دوه مستقیم خطونه GF او GH وینئ چې د G په نقطه کې سره یو بل پرې کوي .GF د کار او پانګې واحدونه ښیي او GH د نهایي تولید مقدار ښیي په لومړي سر کې تاسو ګوری چې ګراف پورته خواته روان دی چې د حاصل د ډیرښت قانون مودې ته رابښي خو ګراف چې کله د eنقطې ته ورسیږي نو دا نقطه مودې ته د حاصل د یوشانوالي قانون رابښي د e له نقطې وروسته ګراف

ketabton.com - The Digital Library

نزولی سیر نیسي چې موږ ته د حاصل د کمښت قانون رابنيي. L,e او N درې خطونه موږ ته د حاصل درې قوانین رابنيي.

همدرانګه کولای شو د لګښت درې قوانین هم په یو جدول او ګراف کې روښانه کړو :

د کار او پانګې واحدونه	ټول تولید	ټول مصارف	منځني مصارف	قوانین
1	10 ټنه	1000 افغانۍ	1000/10= 100	د لګښت د کمښت قانون
2	25 ټنه	2000 افغانۍ	2000/ 25= 80	
3	45 ټنه	3000 افغانۍ	3000/ 45 = 66.67	
4	70 ټنه	4000 افغانۍ	4000/70= 57.14	
5	95 ټنه	5000 افغانۍ	5000/95= 52.63	
6	120 ټنه	6000 افغانۍ	6000/120= 50	د لګښت د مساوات قانون
7	140 ټنه	7000 افغانۍ	7000/140 = 50	

ketabton.com - The Digital Library

8	155 ټنه	8000 افغانۍ	51.61 =155/8000	دلګښت د
9	165 ټنه	9000 افغانۍ	54.54 =165/9000	ډیرښت
10	170 ټنه	10000افغانۍ	58.52=170/10000	قانون

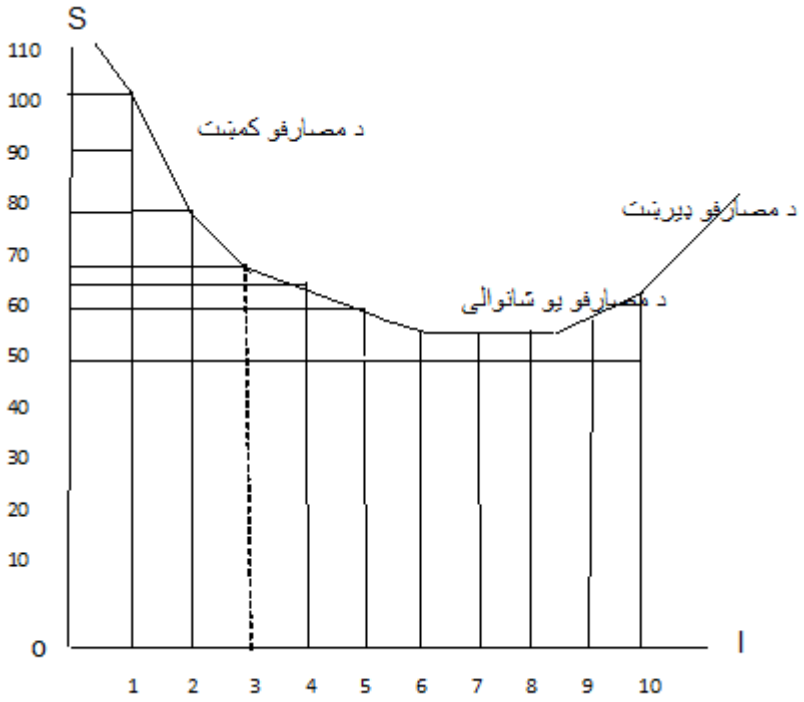

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې ګراف په لومړي سر کې مخ ښکته راځي دا په دې مانا چې دا د مصارفو کمښت ښي بیا یو داسې ځای رارسیږي چې ګراف د

ketabton.com - The Digital Library

مستقيم خط شکل نيسي چې د مصارفو يو شان والی ښي او له دې وروسته ګراف بيرته مخ پورته ځي چې د مصارفو ډيرښت څرګندوي .

دتوليدونکو او مصرونکو نظريات

توليدونکو نظريه

د دې لپاره چې توليدونکي ډير توليد په لږ لګښت ترسره کړي د توليد عوامل بايد داسې سره يوځای کړي چې لګښت د کمښت اخري حد ته ورسيږي ،په ګټور بازار کې توليدات وپلوري او توليد ادامه پيدا کړي په پايله کې ويلي شو چې د توليدونکو ته د توليد لګښت ځانګړی اهميت لري ځکه د عوايدو او لګښت تر منځ توپير د توليدونکو ګټه جوړوي ،توليدونکي بايد خپل لګښت د کمښت اخري حد ته ورسوي تر څو ډيره ګټه تر لاسه کړي .

توليد هغه پروسه ده چې په هغې کې د توليد عوامل داسې سره يو ځای کيږي چې په توکو او چوپړتياوو تبديل شي.

ketabton.com - The Digital Library

هغه اړیکه چې د تولید عوامل او د تولید مقدار په خپل منځ کې لري د تولید تابع ورته وایي د تولید عوامل کار ،پانګه او ځمکه په تولید کې ونډه لري . کولای شو چې تابع په لاندې ډول ولیکو :

Q = F (K, V, L)

Q = د تولید مقدار

K = پانګه

V = کار

L = ځمکه

د خپل کار د اسانتیا لپاره د ځمکې او پانګې مقدار د تولید په پروسه کې ثابت فرضوو. غواړم د تولید په پروسه کې یوازې د کار مقدار ارزیابې کړم . چې زمونږ تابع لاندې بڼه اختیاروي :

Q = F (V)

دکار مقدار= تولید مقدار

پورتنې تابع مونږ ته وایي که د کار د واحدونو په شمیر کې زیاتوالي او یا کموالی راولو نو په تولید به یې اغیزه څه وي .فرض کړی چې د ځمکې مقدار

ketabton.com - The Digital Library

ثابت او ماشين الات هم په لاس کې لرو . په همدې ځکه لومړی يو کار ګر کار کوي چې تر يو معلومې نېټې وروسته ي 20کيلو ګرامه غنم توليديږي. خو کله چې يو بل کار ګر هم وراضافه کړو نو ټول توليد 50 کيلو ګرامو ته پورته کيږي په همدې تر تيب د نورو کار ګرو په اضافه والي سره چې کوم تغيرات په توليد کې راځي په لاندې جدول کې روښانه شوي :

دکارګرو شمير	ټول توليد	نهايي توليد	منځنی توليد
1	20	20	20
2	50	30	25
3	90	40	30
4	140	50	35
5	180	40	36
6	210	30	35
7	230	20	32
8	240	10	30
9	235	5	26

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ کله چې په ځمکه يو کار ګر کار کوي ټول توليد 20 کيلو ګرامه خو کله چې نور کار ګران ور اضافه کيږي ټول توليد ورسره ډيريږي خو منځنی او نهايي توليد تر يو بريده لوړيږي خو بيا وروسته بيرته نزولی سير نيسي او کميږي .چې کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

ketabton.com - The Digital Library

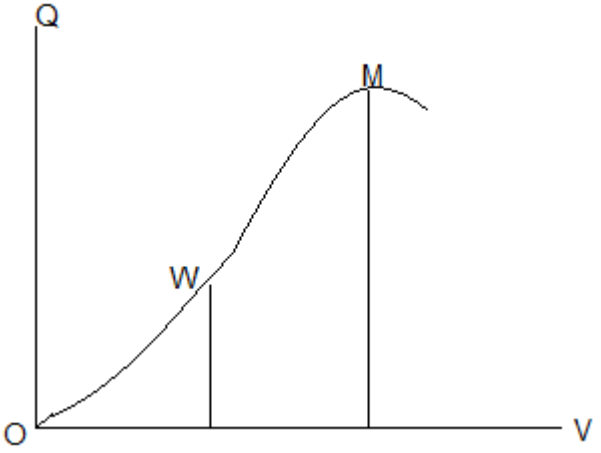

په پورتنۍ ګراف کې تاسو ګورئ تاسو د تولید تابع ګورئ چې OV د کار واحدونه او OQ د تولید مقدار ښیي. د تولید تابع لومړی صعودي بڼه اختیاروي او د Mتر نقطې پورې رسیږي او بیا نزولي لار نیسي .همدرانګه OW او WMسره یو شانوالی نه لري چې مونږ ته رابنې چې نهایي تولید د کار د عواملو په تغیر سره د نهایي تولید په مقدار کې تغیر راځي .نهایي تولید هغه تولید ته ویل کیږي چې د هر اضافه شوي کارګر څخه په لاس راځي .کولای شو چې د نهایي تولید اړیکه په دې ډول ولیکو :MP= Qn – Qn–n

ketabton.com - The Digital Library

همدرانګه د تولید د بیلا بیلو ډولونو تر منځ اړیکه په لاندې ګراف کې روښانه کړو :

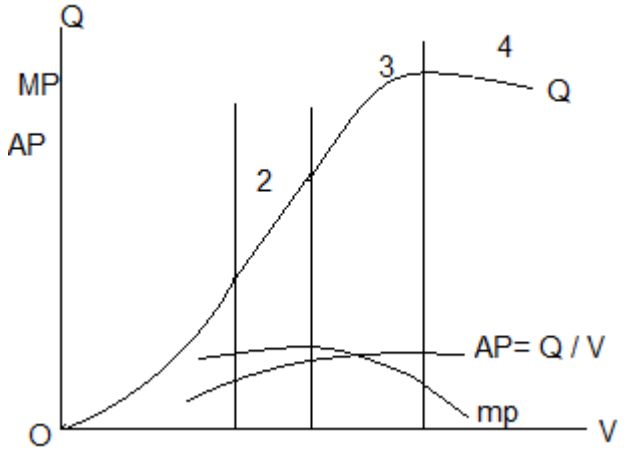

د نهایي تولید سیر په لومړیو کې صعودي او بیا وروسته نزولي بڼه اختیاروي چې دا کړنه په کرنه کې ډیره عامه ده چې دې ته د نزولي بهرې قانون هم وایي .کله چې ټول تولید د کار په واحدونو وویشو نو منځنی تولید په لاس راځي چې مقدار یې په څلورمه ستنه کې ښودل شوی .

د ټول تولید ،نهایي تولید او منځني تولید د ګراف تر منځ اړیکه کولای شو په څلورو مرحلو کې روښانه کړو :

ketabton.com - The Digital Library

1. په لومړۍ مرحله کې ټول تولید ،نهايي تولید او منځنی تولید ډيريږي .د کار د هر واحد په زياتوالي سره د تير واحد په نسبت کې زياتوالی راځي په دې مرحله کې د نهايي تولید مقدار د ډيرښت مقدار حد اکثر ته رسيږي .
2. په دويمه مرحله کې ټول تولید او منځنی تولید ډيريږي خو نهايي تولید کميږي د دې مرحلې په اخر کې نهايي تولید له منځني تولید سره چې مقدار يې حد اکثر ته رسيږي مساوي وي .
3. په دريمه مرحله کې ټول تولید د ډيرښت خپل اخري حد ته رسيږي خو منځنی او نهايي تولید کميږي دکار د بيلا بيلو واحدونو د زياتوالي سره سره منځنی تولید کميږي او د دې مرحلې په اخر کې صفر کيږي چې ټول تولید د ډيرښت خپل نهايي حد ته رسيږي .
4. په څلورمه مرحله کې ټول تولید کميږي او نهايي تولید منفي لوری نيسي يانې د کار د يو واحد په زياتوالي سره ټول تولید د ډيريدو پر ځای کميږي چې منځنی تولید هم په دې مرحله کې کميږي.

لګښت Cost

په تير مبحث کې مو د تولید او د تولید د عواملو ترمنځ په اړيکې خبرې وکړې نو په دې برخه کې غواړم د تولید لګښتونه تر څيړنې لاندې ونيسو .په تولید کې لګښت په حقيقت کې د تولید د عواملو قيمت دی چې د توکو او چوپړتياوو

ketabton.com - The Digital Library

په تولید کې کارول کیږي .هغه اړیکه چې د تولید د مقدار او د تولید د لګښت ترمنځ ده د لګښت تابع ورته وایي. د تولید تابع او د لګښت تابع یو له بل سره مخامخ اړیکه لري .د لګښت تابع لاندې بڼه لري :

$$TC = F(Q)$$

(تولید مقدار)f= ټول لګښت

یاني د لګښت تابع د تولید مقدار دی.په ټولیز ډول د تولید لګښت د ثابتو او متغیرو لګښتونو باندې وېشو.

ثابت لګښت : هغه لګښت د چې د تولید د مقدار په تغیر سره تغیر نه خوري (تر یو معین مقدار پورې ثابت وي) ثابت لګښت ورته وایي .

متغیر لګښت : هغه لګښت ته ویل کیږي چې د تولید مقدار په تغیر سره په کې تغیر راځي .د لګښت تابع لاندې بڼه لري:

$$TC = FC + VC$$

متغیر لګښتونه + ثابت لګښتونه = ټول لګښت

اوس کولای شو چې د لګښت تابع داسې وليکو : $TC = F(Q) + FC$

ketabton.com - The Digital Library

ثابت لګښتونه + (توليد مقدار) f = ټول توليد

د ثابتو لګښتونو ګراف خطي او د x له محور سره موازي وي چې لاندې بڼه لري:

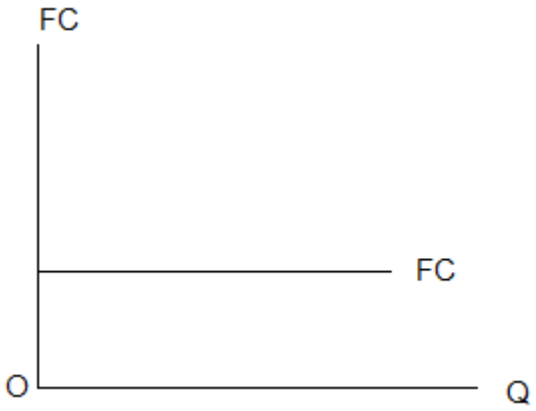

د متغیر لګښت ګراف د توليد د ګراف پر اساس رسميږي مورږ کولای شو د توليد په برخه کې د ګراف پر اساس د متغير لګښت ګراف رسم کړو .

ketabton.com - The Digital Library

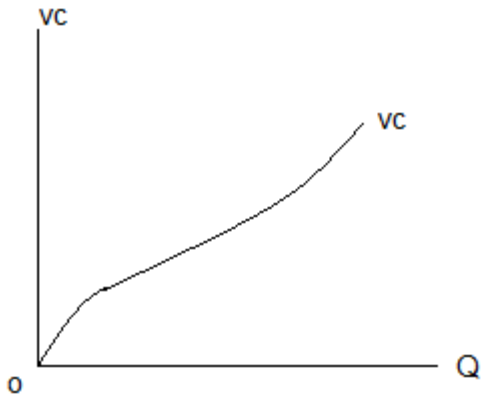

ټو لګښتونه د ثابت او متغیر له ټولګې څخه عبارت دي نو کولای شو په لاندې ډول يې ګراف رسم کړو :

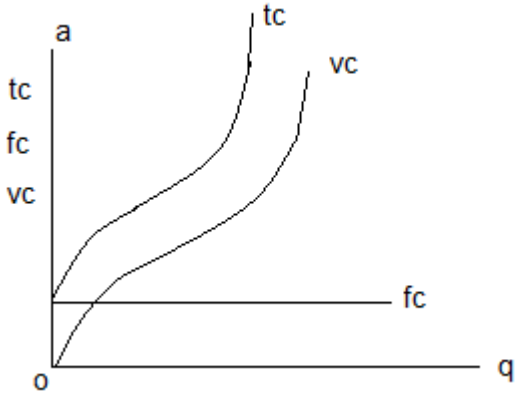

ketabton.com - The Digital Library

د ثابتو او متغيرو لګښتونو تر څنګ د لګښت يو شمير نور ډولونه هم لري چې په لاندې ډول دي :

نهايي لګښت : نهايي لګښت د توليد د اخري واحد لګښت دی .يانې د نوي واحد د زياتوالي لګښت دی .د مثال په توګه که د دوه واحدو ټول لګښت 95 افغانۍ وي که موږ دريم واحد وراضافه کړو ټول لګښت 115 افغانۍ کيږي چې د دريم واحد د نهايي لګښت د پيدا کولو لپاره 115 منفي 95کوو چې 20 په لاس راځي مانا دا چې دريم واحد نهايي لګښت 20افغانۍ دی . د تعريف پر اساس کولای شو تابع په داسې رسم کړو : MC = TCn – TCn–1

ټول منځني لګښتونه : کله چې ټول لګښتونه د توليد په مقدار وويشو نو ټول منځني لګښتونه په لاس راځي چې د توليد د هر واحد لګښت رابنې چې تابع په دې ډول ده :

ATC = TC / Q

توليد مقدار/ ټول توليد= ټول منځني لګښتونه

متغير منځني لګښتونه : کله چې متغير لګښت د توليد په مقدار وويشو منځني متغير لګښتونه په لاس راځی :

AVC = VC / Q

ketabton.com - The Digital Library

توليد مقدار / متغير لګښت = منځني متغير لګښت

ثابت منځني لګښت : د ثابت لګښت ويش په ټول توليد څخه ثابت منځني لګښت په لاس راځي :

AFC = FC/ Q

توليد مقدار / ثابت لګښت = ثابت منځني لګښت

نهايي لګښت،ټول منځني لګښت ،ټول منځني ثابت لګښتونه او منځني متغير لګښتونه ګرافونه په لاندې ډول دي :

ketabton.com - The Digital Library

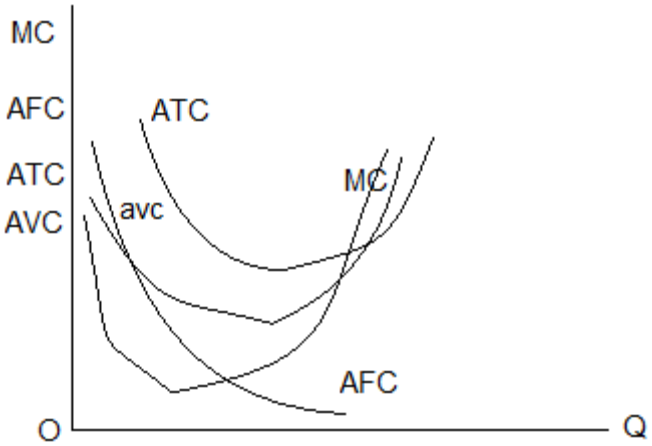

قدرمنو لوستونکو د لا ښې پوهونې لپاره کولای شو د لګښت ټول ډولونه په لاندې جدول کې هم روښانه کړو :

1	2	3	4	5	6	7	8
Q	FC	VC	TC	AFC	AVC	AC	MC
1	60	30	90	60	30	90	–
2	60	40	100	30	20	50	10
3	60	45	105	20	15	35	5

ketabton.com - The Digital Library

4	60	55	115	15	13	28.75	10
5	60	75	135	12	15	27	20
6	60	120	180	10	20	30	45

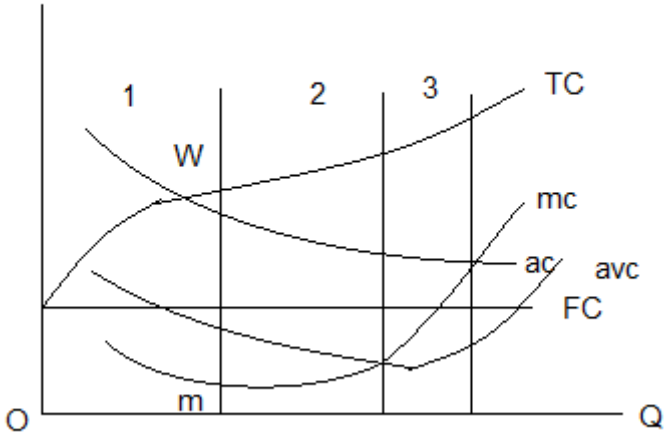

د لګښت د ګرافونو ترمنځ اړیکه : په پورتنۍ دستګا کې تاسو د لګښت د ټولو ګرافو تر منځ اړیکه وینئ چې لاندې څلور ناحیې ترې تشخیص کیږي :

لومړۍ ناحیه : ټول لګښت ډیریږي خو نهایي لګښت د تولید مقدار په ډیر والي سره کمیږي او یو داسې نقطه (**W**) را رسیږي چې نهایي لګښت خپل اخري حد ته

ketabton.com - The Digital Library

رسيږي (m) .نهايي لګښت،منځنی ټول لګښت او متغير منځنی لګښت نزولی لار نيسي .

دويمه ناحيه : په دويمه ناحيه کې ټول لګښت زياتوالی مومي او نهايي لګښت صعودي لار نيسي خو ټول منځني لګښتونه او متغير منځني لګښتونه نزولي لار نيسي .

دريمه ناحيه : په دريمه ناحيه کې نهايي لګښت او منځني متغير ډيريږي خو ټول منځني لګښتونه کميږي.

څلورمه ناحيه : په دې ناحيه کې د ټولو لګښتونو ګرافونه صعودي لار نيسي .

له پورتنيو څرګندونو څخه رامعلوميږي چې څنګه لګښت د توليد د مقدار په تغير سره تغير مومي . د دې پوښتنې ځواب چې توليدونکي تر کومې توليد کوي او لګښت ورکوي ؟ په هغه بازار پورې اړه لري چې دوی په کې کړنې تر سره کوي .

دويم ـ د مصرفوونکو نظريه :

افاده : د هر مصرفوونکي غوښتنې نامحدودې او وسايل يې محدود دي او تل هڅه کې وي تر څو په لږو وسايلو ډيرې غوښتنې پوره کړي او سکون تر لاسه کړي .له يو توکي څخه لاسته راغلی سکون کولای شو چې په واحدیا اعدادو

ketabton.com - The Digital Library

معلوم کړو . د ساري په ډول يو شخص دوه ګيلاسه شيدې څکي نو ويلي شو چې دا شخص چې په اقتصاد کې ده ته مصرفونکی وايي 50، 10، 5واحدونو يا اعدادو په وسيله سکون ترلاسه کړو په اقتصاد کې له افادې څخه موخه د توکي هغه ورځيا ده چې د انسان د يوې غوښتنې د پوره کيدو قابليت ولري. د ساري په توګه د لوږې د لرې کولو لپاره ډوډۍ او د دتندې د لرې کولو اوبه ته اړتيا ده چې اوبه او ډوډۍ افاديت لري د افادې د ښو پېژندلو لپاره لاندې توپيرونه اړين دي :

افاده او ګټه : بعضې خلک افاده او ګټه په يوه مانا کاروي دا په داسې حال کې ده چې افاده او ګټه يو له بل سره لوی توپير لري ډيری وخت ليدل کيږي چې يو توکی انسان ته زيان رسوي خو افاديت لري د ساري په توګه د شراب څښل انسان ته زيان رسوي خو د انسان د يوې غوښتنې د پوره کيدو توان لري همداسې زهر د انسان د مرګ غوښتنه پوره کوي ځکه په زهرو کې افاديت شتون لري نو ځکه ويلي شو چې ټول ګټه لرونکي توکي افاديت لري خو ټول افاديت لرونکي توکي ګټه لرونکي توکي نه دي.

افاده او سکون : له افادې څخه موخه د يو توکي هغه خاصيت دی چې د انسان د يوې غوښتنې د سکون سبب ګرځي دا په دې مانا چې افاده په توکو کې دخيله ده او سکون د افادې تر کارونې وروسته تر لاسه کيږي .

د افادې بيلابيل ډولونه :

ketabton.com - The Digital Library

لومړنۍ افاده : کله چې موږ یو توکی موږ په لږ لږ مقدار کارو د توکي د لومړي مقدار په کارونې سره چې کوم افادیت ترلاسه کوو دې ته لومړنۍ افاده وایي د ساري په توګه د ډوډۍ خوړلو په وخت چې د لومړی مړۍ څخه کومه افاده حاصلیږي دې ته لومونۍ افاده وایي.

نهایي افاده : کله چې په یو وخت کې یو انسان د یو توکي څو برخې په متواتر ډول کاروي له هرې برخې چې کارونکي افادیت اخلي دې ته نهایي افادیت وایي.

ټوله افاده : کله چې د توکو د برخو په کارولو سره مصرفوونکو په ټولیز ډول له کوم افادیت ترلاسه کوي دې ته ټوله افاده وایي. کله چې مصرفوونکي د کوم توکي له یوې برخې ټول افادیت ترلاسه کړي نو دې ته د یو برخې ټول افادیت وایي.

مثبته افاده : افاده په هغه صورت کې مثبته وي چې غوښتنه په پوره توګه پوره شوې نه وي او مکمل سکون نه وي ترلاسه شوی. مکمل سکون هغه وخت ترلاسه کیږي چې نهایي افادیت صفر شي.

صفر افاده : افاده هغه وخت صفر کیږي چې سکون په مکمله توګه تر لاسه شي او د دې توکي د نورو کارولو په وجه سکون نه ترلاسه کیږي .

ketabton.com - The Digital Library

منفي افاده : افاده هغه وخت منفي کيږي کله چې د يو توکي مسلسل کارولو له کبله سکون مکمل تر لاسه شي او کله چې دا توکی نور کارول کيږي انسان ته تکليف رسوي .کولای شو په لاندې جدول کې هم روښانه کړو :

منه	ټوله افاده	نهايي افاده	لومړنۍ افاده
لومړی	20	20	لومړنۍ افاده
دويمه	35	15=20-35	مثبته افاده
دريمه	45	10=35-45	-
څلورمه	50	5=45-50	-
پينځمه	50	0=50-50	صفر افاده
شپږمه	45	5-=50-45	منفي افاده
اوومه	35	10-=45-35	منفي افاده

له پورتني جدول څخه راڅرګندیږي چې د لومړنۍ کارونې څخه شل سلنه افاده حاصليږي چې دې ته لومړنۍ افاده وايي د دويمې منې په خوراک سره افاده 35 ته لوړيږي چې دې ته نهايي افاده وايي همداسې د دريمې او څلورمې نهايي افاده 5او 10 ده خو کله چې پينځمه منه وخوري نو په مکمله توګه سکون حاصليږي نو دلته افاده صفر کيږي له دې وروسته بيا افاده منفي لور نيسي.

ketabton.com - The Digital Library

د نهايي افادې د کمښت قانون

مورِ په ورځني ژوند کې وينو کله چې مورِ د کوم توکي کارونه پيل کړو په لومړي سر کې دا توکي مورِ ته ډير سکون راکوي افاده يې هم ډيره وي خو کله چې مورِ دا توکی په مسلسله توګه و کارو نو افاديت يې ور ور کميږي اخر يو داسې وخت راځي چې مورِ د دې توکي کارول بندو په اقتصاد کې د انسان دې کړن ته د افادې دکمښت قانون وايي .په اقتصاد کې د شتمنۍ د ويش مهم او اساسي قانون دی. دا قانون د ايج ايج ګوسن له خوا په کال 1854ميلادي کال کې وړاندې شو چې وروسته بيا مارشال په ښه انداز وړاندې کړو .

که نور عوامل ثابت وي د يو توکي د هر برخې له کارونې وروسته د هغه په افاديت کې نسبت وروسته ته کمښت راشي نو د افادې د کمښت قانون ورته وايي .ډاکتر مارشال په دې اړه وايي : په يو وخت کې يو ډول توکي مسلسل کارول د هغه توکي د نور په کارلو سره د هغه په افاديت کې کمښت راځي .

همدارنګه چيپ مين په دې اړه وايي : کله چې يو توکی له مورِ سره په ډيره پيمانه شتون ولري نو مورِ يې په ډيره کمه پيمانه د نور غوښتو تمه لرو .

د شربت ګيلاس	ټوله افاده	نهايي افاده
1	12	12
2	22	10=12-22
3	30	8=22-30

ketabton.com - The Digital Library

4	36	6=30-36
5	40	4=36-40
6	42	2=40-42
7	43	1=42-43

په پورتني جدول کې مونږ او تاسو ګورو د شربتو د لومړي ګیلاس له کبله ټوله افاده دولس او نهایي افاده یې هم دولس ده خو کله چې دویم ګیلاس و څښو ټوله افاده یې دوه ویشت کیږي او نهایي افاده یې کمیږي همداسې د دریو ،څلورو او نورو ګیلاسونو په کارونې سره په نهایي افاده کې کمښت راځي.

کولای شو په ګراف کې هم روښانه کړو :

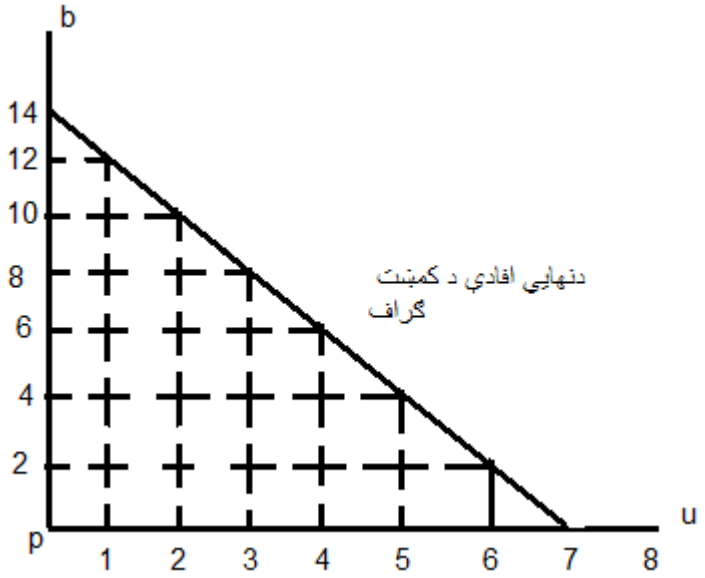

ketabton.com - The Digital Library

په پورتني ګراف کې وينو کله چې لومړی ګيلاس وکارول شي نهايي افاده دولس کيږي خو کله چې دويم وکارول شي نهايي افاده لسو ته راښکته کيږي او ګراف نزولي سير نيسي.

د نهايي افادې د کمښت د قانون فرضيات :د اقتصاد په علم کې هم د نورو قوانيو په څير د يو قانون د سم ثابتولو لپاره بايد يو څو خبرې فرض کړي چې دې ته د قانون مفروضات ويل کيږي . که دا مفروضات وي قانون سم ثابتيږي او که نه سم نه ثابتيږي د نهايي افادې د کمښت قانون لاندې مفروضات لري :

1. د برخو مناسب مقدار : د نهايي افادې د سم ثابتولو لپاره بايد د توکي برخې مناسبې وي که چيرته په برخې ډيرې کوچنۍ وي نو نهايي افاده د کمښت پر ځای نوره هم زياتيږي دساري په توګه کله چې يو انسان تږی وي د دې پر ځای چې يو ګيلاس اوبه ورکړل شي يو غړپ ورکول کيږي نو دهغه تنده لاپسې ډيريږي او کميږي نه . او که د غړپ پر ځای يو ګيلاس ورکړل شي نو سمدستي يې نهايي افاديت کميږي .
2. يو شان ځانګړتياوې : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره هم بايد فرض کړای شي د کوم توکي برخې چې کارول کيږي بايد يو شان بڼه او ځانګړتياوې ولري د هرې برخې وزن،بڼه حجم او خوند بايد يو شان وي .د ساري په توګه کله چې مورږ منه معيار نيسو ټولې منې بايد يو شان وي داسې نه چې يوه کوچنۍ او بله غټه وي او يې په خوند کې توپير وي .

ketabton.com - The Digital Library

3. مسلسل کارول : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره هم باید په نظر کې ونیول شي چې توکي باید په مسلسله توګه وکارول شي او که مسلسل ونه کارول شي دا قانون سم نه ثابتیږی. د مثال په توګه که یو شخص یوه منه سهار او یوه مانښام وخوري نو د منې افاده نه کمیږي .

4. د مصرفوونکو عاید :د دې قانون سم ثابتولو لپاره یو شرط دا هم دی چې د مصرفوونکي په عاید کې تبدلي رانشي ځکه کله چې یو انسان عادي مامور او یو باسیکل لري خو کله چې د انسان وزیر شي نو سمدستي موټر اخلي نو دلته د باسیکل افاده صفر کیږي دا په داسې حال کې ده چې له دې انسان سره د باسیکلونو په شمیر کې زیاتوالی نه دی راغلی. همدرانګه د مصرفوونکي په ذهنیت کې تغیر هم دا قانون سم نه ثابتوي ځکه یو شخص ام خوري خو کله چې په یاد شي چې ډاکتر له امه څخه منع کړی سمدستي د ام خوړل دروي نو دلته خو د ام په افادیت کې کمښت نه راځي بلکې د انسان په ذهن کې تغیر راځي .

5. دود او دستور کې توپیر : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره هم باید په نظر کې ونیول شي چې د خلکو په دود دستور کې توپیر نه وي راغلی ځکه کله چې د یو توکي دود لاړ شي خلک یې نه اخلي دا په داسې حال کې ده چې د توکي په مقدار کې به تغیر نه وي راغلی مګر افادیت به یې کم شوی وي .

ketabton.com - The Digital Library

د نهايي افاديت د کمښت د قانون استثنات يا حدود

بعضې داسې وختونه وي چې دا قانون هلته نه تطبيقيږي اويا د يو څه وخت لپاره معطليږي چې دې حالت ته مورږ د قانون حدود يا استثنات وايی د نهايي افاديت د کمښت قانون لاندې استثنات لري :

- پوه او هنر : د پوهې او هنر د حاصلولو برخه کې دا قانون نه تطبيقيږي د پوهې د ترلاسه کولو لپاره چې يو انسان څومره مطالعه کوي علاقه يې لا پسې ډيريږي . که غور وکړو کله چې انسان يو کتاب څو څو ځله مطالعه کړي نو زړه يې ور څخه توريږی چې د پوهې او هنر په برخه کې هم دا قانون تر يو بريده تطبيقيږي .
- پيسې او شتمني : د پيسو او شتمني په برخه کې هم دا قانون سم نه ثابتيږي ځکه انسان په طبيعي لحاظ حريص دی که پيسې او شتمني په ډير مقدار ولري نورې هم غواړي د دې سبب دا دی چې د انسان غوښتنې نسبت وسايلو ته ډيرې دي نو ځکه تل د خپلو غوښتنو د پوره کولو په موخه د پيسو او شتمني د ترلاسه کولو په موخه هلې ځلې کوي .
- کارول او د شمير ډيرښت : بعضې داسې توکي شته چې څومره ډير کارول کيږي او په شمير کې ډيرښت راشي افاديت يې نه کميږي د ساري په توګه که په يو ښار کې موبايل ډير شي نو ډير خلک يې کاروي افاديت يې نور هم ډيريږي .

ketabton.com - The Digital Library

- نمود او نمایش : هر انسان په فطري ډول ځانپالی وي د نورو په وړاندې د عزت د ترلاسه کولو په موخه په نمود او نمایش ډیر زیار باسي هغه د نمود او نمایش وسایل ډیر کاروي چې د دې توکو په ډیر کارولو سره یې افادیت نه کمیږي نو ځکه په دې توکو دا قانون تطبیقیږي همدارنګه انسان تل د اقتدار او واک په ترلاسه کولو پسې ګرځي او هر څومره چې ډیر تر لاسه کړي افادیت یې نه کمیږي لاپسې ډیریږي د دې تر څنګ په نشه یي توکو هم دا قانون نه طبیقیږي ځکه د نشه یی توکو مسلسل کارول د انسان عادت ګرځي او تل هڅه کې چې ډیر تر لاسه کړي او افادیت یې نه کمیږي .

د نهایي افادې د کمښت قانون له مفروضاتو او استثناتو سره سره بیا هم ډیر مهم قانون دی او په دې هر هوښیار انسان پوهیږي چې د یو توکي مسلسل کارول د هغه افادیت کمیږي .د تقاضا قانون هم د نهایي افادې د کمښت په قانون ولاړ دی د نهایي افادې دکمښت قانون له مخې د یو توکي ډیر کارول د هغه په افادیت کې کمښت راځي نو له دې کبله مصرفوونکی غواړي د یو توکي نور وپیري چې د هغه قیمت ټیټ شي چې د انسان له دې رویې څخه د تقاضا قانون اخیستل شوی او هغه دا ده چې د قیمت په ټیټوالي سره تقاضا ډیریږي او د قیمت په جګوالي سره تقاضا کمیږي ،همدرانګه مصرفوونکي ته لارښونه کوي چې هغه باید دومره توکي وپیري چې نهایي افاده یې له قیمت سره برابره وي که نهایي افاده یې له قیمت څخه ډیره وي نور اخلي اوکه نه همدرانګه د قیمت په ټاکلو کې هم له مورِ سره مرسته کوي ځکه مورِ هغه توکي پیرو چې قیمت او افاده یې سره مساوي وي د دتر څنګ د مالیې په ټاکلو کې هم دا قانون

ketabton.com - The Digital Library

له موږ سره مرسته کوي ځکه شتمن بايد ډيره مالیه ورکړي ځکه له هغو سره شتمني ډير شتون لري او افاديت يې هم ورته ډير نه وي او غريب بايد لږ ورکړي ځکه له هغو سره شتمني کمه کوي او ډير افاديت ورته لري .

د نهايي افادې د مساوات قانون

د نهايي افادې د کمښت مطابق د يو توکي مسلسل کارول د هرې راتلونکې برخې نهايي افاده کميږي او يو داسې ځای را راسيږي چې نهايي افاده يې صفر کيږي. يو هوښيار انسان يو توکی په دومره مقدار هم نه کاروي چې نهايي افاده يې صفر ته ورسيږي بلکې دې حالت ته له رسيدو مخکې هغه بل توکي ته مخه کوي د ده له کارولو وروسته بل توکي ته مخه کوي هغه په بيلابيلو توکو ځکه مصارف کوي چې له ټولو توکو نهايي افاده مساوي ترلاسه کړي چې په اقتصاد کې دې قانون ته د نهايي افادې د مساوات قانون وايي .

که له يو مصرفوونکي سره يو داسې توکي شتون ولري چې په ډيرو برخو کې کارول کيږي او مصرفوونکی دا توکي داسې وکاروي چې له ټولو برخو يو شان نهايي افاده ترلاسه کړي نو دې ته د نهايي افادې د مساوات قانون وايي .ډاکتر الفرد مارشال د نهايي افادې د کمښت قانون داسې تعريف کړی دی :

که له يو شخص سره يو داسې توکي شتون ولري چې له يو څخه په ډيرو کارونو کې کارول کيږي او دا توکي يوازې په هغو کارونو داسې وکاروي چې له ټولو

ketabton.com - The Digital Library

مساوي نهايي افاده ترلاسه کړي .کولای شو چې په لاندې جدول کې هم روښانه کړو:

د پيسو واحدونه	غنم	غوڅي	بوره
1	16	14	12
2	14	12	10
3	12	10	8
4	10	8	6
5	8	6	4
6	6	4	2
څوله نهايي افاده	66	54	42

په پورتني جدول کې تاسو ګورۍ چې له يو شخص سره ټولې شپږ افغانۍ شتون لري هغه غواړي چې غنم،غوړي او بوره پرې واخلي .که دا شخص ټولې افغانۍ په غنمو ورکړي نو ټوله افاده يې 66واحده تر لاسه کوي او که غوړي پرې واخلي ټول افاديت يې 54واحده کيږي او که بوره پرې واخلي نو 42 واحده کيږي .که مصرفوونکی هوښيار وي نو ټولې پيسې به هيڅ وخت هم يوازې په غنمو ،غوړيو او يا بوره ونه لګوي .که هغه درې افغانۍ په غنمو ورکړي 12 واحده افاده تر لاسه کوي او که څلور نو 10 واحد افاده تر لاسه کوي او که څلورمه افغانۍ په غوړيو مصرف کړي نو 14واحده نهايي افاده ترلاسه کوي همداسې نوځکه

ketabton.com - The Digital Library

مصرفوونکی څلورمه افغانۍ په غوړیو لګوي او پنځمه افغانۍ هم په غوړیو لګوي ځکه له غنمو دلته ډیره افاده تر لاسه کوي . او شپږمه افغانۍ که په غوړیو ولګوي نو هغه **10** واحده نهایي افاده ترلاسه کوي او که په بورې یې ولګوي نو **14**واحده نهایي افاده تر لاسه کوي . که مصرفوونکی دا ټولې افغانۍ داسې بدلې رابدلې ولګوي نو له ټولو لګول شویو پیسو څخه لاسته راغلی نهایي افاده سره مساوي وي نو له ټولې افادې څخه ډیره افاده ترلاسه کیږي .

که درې لومړۍ افغانۍ په غنمو ولګول شي نو ټوله افاده :

16+14+12=42 برخې

څلومه او پنځمه افغانۍ په غوړیو لګوي ټوله افاده :

14+12=26برخې

شپږمه افغانۍ که په بوره ولګوي نو ټوله افاده :=**12**

داسې پیسې چې په بیلابیلو لارو چې ولګول شي نو ټوله لاسته راغلې **80** واحده افاده ترلاسه کوي که دا مصرفوونکی خپلې افغانۍ په بله طریقه ولګوي نو له **80** څخه ډیره نه شي ترلاسه کولای .

کولای شو چې په ګراف کې هم وښایو :

ketabton.com - The Digital Library

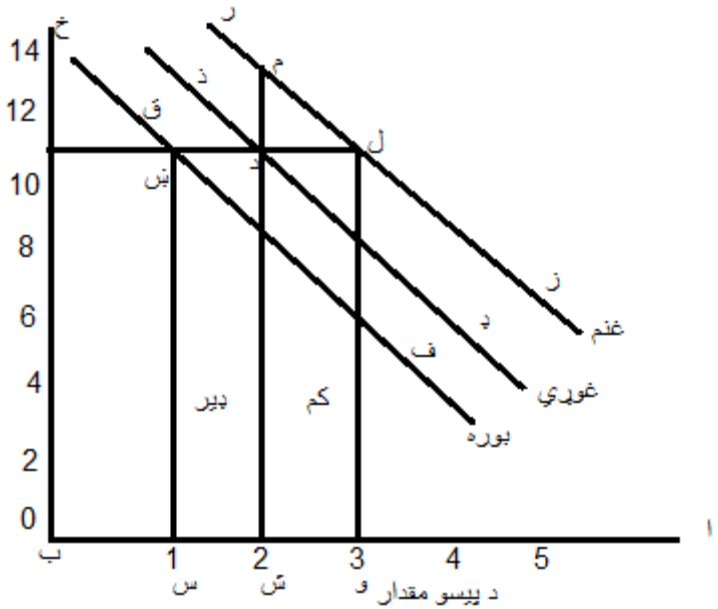

په پورتني ګراف کې زر د غنمو نهايي افادي خط، ډذ د غوړيو نهايي افادي خط او ف ق د بورې د نهايي افادي خط رابنيي.که درې افغانۍ په غنمو ،دوه په غوړيو او يوه افغانۍ په بورې مصرف کړي نو د پيسو د هر واحد نهايي افاده سره مساوي ده لکه څرنګه چې په ګراف کې معلوميږي . په دې ترتيب د پيسو کارول مصرفوونکو تر ټولو ډيره افاديت تر لاسه کوي که له دې پرته په هر لار وکاروي نو کم افاديت تر لاسه کوي که په بورې د يوې افغانۍ پر ځای دوه افغانۍ ولګوي نو س ش او ښ ډيريږي په بورې د يوې افغانۍ د زياتولي په صورت کې د غنمو يوه افغانۍ کميږي په غنمو د يوې افغانۍ کم مصرف سره و

ketabton.com - The Digital Library

ل ش م کمیږي . زیات شوی مقدار له کم شوی مقدار څخه لږ دی نو ځکه له پورتنې ترتیب څخه بل هر ترتیب کې مصرفوونکو زیان مومي.

دلته د پیسو د هر واحد نهایي افاده مساوي نه ده او په دې شکل کې هم ښکاري چې مصرفوونکو ته هغه وخت ډیر افادیت ترلاسه کیږي چې د هر واحد نهایي افاده سره مساوي وي .

د نهایي افادې د مساوات د قانون دویم نوم د استبدال دی ځکه مصرفوونکی خپلې پیسې په بیلا بیلو لارو لګوي تر څو له ټولو مساوي افاده تر لاسه کړي .همدرانګه د دې قانون دریم نوم ناپیلی دی ناپیلی ځکه ورته وایي چې مصرفوونکی په یو داسې ځای کې وي چې د ټولو توکو نهایي افاده مساوي وي نو ځکه توکی یو پر بل د برتري ورکولو څخه ډډه کوي .او د دې قانون څلورم نوم سکون دی دې قانون ته د سکون قانون ځکه وایي چې په دې قانون کې مصرفونکی پیسې په بیلا بیلو لارو لګوي تر څو ټوله افاده تر ټولو ډیره شي د ډیرې افادې په تر لاسه کولو سره مصرفوونکی ډیر سکون تر لاسه کوي .

د نهایي افادې د مساوات د قانون حدود : د قانون لپاره حدود په دې مانا کې په همدې حدودو کې قانون چلیږي چې د دې قانون لپاره په لاندې ډول دي :

- دود دستور او فیشن : بعضې مصرفونکي د توکو د نهایي افادې پر ځای دود دستور او فیشن په نظر کې نیسي .د ساري په توګه ښځې قیمتي لباس

ketabton.com - The Digital Library

او زیورات کاروي په دې توکو د پیسو له لګښت څخه مساوي افاده نه ترلاسه کیږي نو ځکه دا قانون دلته صدق نه کوي .

- معلومات : ځینې وخت مصرفوونکو ته د بازار په اړه معلومات نه وي نو ځکه د پیسو د مقدار د لګولو له کبله مساوي افاده نه شي ترلاسه کولی .
- بې پروایي : مصرفوونکي ځیني وخت د پیسو د لګښت په وخت کې بې پروایي کوي او د توکو افادیت په نظر کې نیسي او د پیسو واحدونه په لګښت رسوي نو ځکه مساوي افادیت نه ترلاسه کوي او دا قانون هم دلته نه پلي کیږي .
- د ویش وړ نه وي : ځینې داسې توکي وي که په وړ برخو وویشل شي نو کارول یې ستونزمن کیږي د ساري په توګه لکه موټر ،قالینه او نور په دې حالت کې هم مصرفوونکي نهایي افادیت نه شي ترلاسه کولای .

د نهایي افادې د مساوات د قانون اهمیت

- د شتمنۍ ویش : هر مصرفوونکی غواړي خپل وسایل داسې وکاروي چې ډیر افادیت ترلاسه کړي نو دا قانون ورته لارښونه کوي چې په هغو توکو لګښت ونه کړي چې افادیت یې لږ وي بلکې په هغو توکو یې ولګوي چې ډیر افادیت ولري او دتوکو افادیت سره مساوي ترڅو ډیرسکون ترلاسه کړي .
- د شتمنۍ پیدایښت : متشبث له خپلو محدود وسایلو څخه د ډیر ګټې د ترلاسه کولو تمه لري متشبث ډیره ګټه هغه وخت ترلاسه کوي چې د تولید وسایل ښه سره ګډ کړي د وسایلو ښه ګډ لپاره متشبث وسایل تبدیل راتبدیلوي ترڅو یې ښه وکاروي له تبدیلولو سره متشبث ته معلومیږي دکوم عامل چې

ketabton.com - The Digital Library

نهايي افاديت کم وي د هغه پر ځای يو بل عامل چې ډير افاديت ولري کاروي نو له دې کبله متشبث ته دا قانون ور ښي چې د توليد عوامل داسې وکاروي چې ډيره ګټه تر لاسه کړي .

- د شتمنۍ تبادله : د توکو تبادله او د ارزښت او قيمت په ټاکلو کې دا قانون ډير اهميت لري د توکو د تبادلې په وخت کې مصرفوونکی لږ افاديت لرونکي توکو په ډير افاديت لرونکي توکي تبادل کړي ډير سکون تر لاسه کوي .
- د شتمنۍ ويش : د ملي عايد ويش د پيدايښت د هر عامل د نهايي افاديت پر اساس وي متشبث د هر عامل په مقابل کې ورکړه د هغه د نهايي افاديت مطابق کوي ځکه که د توليد د عامل بدله د هغه د نهايي افاديت څخه کم ورکړي نو د توليد لپاره د هغه تر لاسه کول ستونزمن کيږي .د نهايي افادې د مساوات قانون د ملي عايد ويش او د توليد د عواملو د بدلې په ټاکلو کې مرسته کوي .

ketabton.com - The Digital Library

دربیم څپرکی

تقاضا Demand

انسانان د خپلو غوښتنو په پوره کیدا پیسې ګرځي کله چې یو شی ګوري د ترلاسه کولو په هڅه کې یې شي د انسان غوښتنې اړتیاوې نه شي پوره کولای ځکه کې اړتیاوو غوښتنې پوره کولای شوای نو له مودې سره د اوسیدو لپاره کور،د خوراک لپاره خواړه او د اغوستو لپاره کالي شتون لري خو مودې بیا هم غوښتنې لرو خو د غوښتنو د پوره کولو لپاره یوازې اړتیا بشپړه نه ده ګڼ شمیر نور شیانو ته هم اړتیا ده دا خبره سمه ده تر څو چې په زړه کې د یو توکي د اخیستلو خواهش شتون ونه لري نو تقاضا نه رامنځته کیږي خو یوازې غوښتنه تقاضا نه ده غوښتنه هغه وخت په تقاضا بدلیږي چې لاندې شرایط ولري :

1. د اخیستو ځواک : دانسان غوښتنه هغه وخت په تقاضا بدلیږي چې د اخیستو ځواک یې ولري یانې د غوښتنې د پوره کیدا لپاره پیسې له ځانه سره ولري د ساري په ډول د یو شه موټر غوښتنه هغه وخت تقاضا کیږي چې د اخیستو ځواک یې ولري که د اخیستو ځواک یې ونلري دا غوښتنه یوازې

ketabton.com - The Digital Library

غوښته پاتې کيږي او تقاضا ترې نه جوړيږي نو په اقتصاد کې غوښتنه هغه وخت په تقاضا بدليږي چې د يو توکي د اخيستو ځواک ولري .

2. د اخيستلو اراده : کله چې يو شخص د شي د ترلاسه کولو لپاره د غوښتنې په تقاضا د بدليدو دويم شرط اراده ده چې دا شخص يې بايد وکړي د ساري په ډول د يو شتمن سړي لپاره د يو لوکس موټر اخيستل اسانه کار دی او د اخيستلو ځواک يې هم لري خو که داسړی اراده ونه کړي نو د ده دا غوښتنه يوازې غوښتنه پاتې کيږي په تقاضا نه بدليږي .

په اقتصاد کې تقاضا د يو شي د اخيستو غوښتنه ،د اخيستلو ځواک او د اخيستلو اراده چې درې واړه په وخت کې سره يو ځای شي تقاضا ترې جوړيږي او که يو ځای نه شي تقاضا نه بلل کيږي . پروفيسور بنهم تقاضا داسې تعريفوي : په ځانګړي وخت او ځانګړي قيمت د توکو هغه مقدار چې اخيستونکي يې د اخيستو قدرت ولري تقاضا بلل کيږي . کولای شو د تقاضا مفهوم په مساوات کې هم توضيح کړو : تقاضا= د اخيستلو ځواک+ د اخيستلو اراده .

په تقاضا او غوښتنې کې توپير : د تقاضا د مفهوم د ښه پوهيدو لپاره اړينه ده تر څو په دې توپير پوه شوو . په دې نړۍ کې هر شخص غواړي چې د خان په څير ژوندتير کړي د ژوند ښه وسايل ولري چې د دې ټولو ترلاسه کول يوه غوښتنه ده او دخلکو له دې غوښتنې څخه هغه وخت تقاضا جوړيږي چې د اخيستلو ځواک او اراده يې ولري کنه دا يوازې غوښتنه ده او بس .

ketabton.com - The Digital Library

په تقاضا او اړتيا کې توپير

د تقاضا او اړتيا د توپير د معلومولو لپاره يو مثال په نظر کې نيسو که يو شخص له خپل دفتر څخه څلور کيلومتره لرې اوسيږي ددې ستونزې د لرې کولو لپاره يو بايسکل ته اړتيا لري د ده دا اړتيا هغه وخت تقاضا کيږي کله چې د اخيستو ځواک او اراده ولري .

له قيمت سره د تقاضا اړيکه : تقاضا له قيمت سره مخامخ اړيکه لري که موږ ته د يو توکي د قيمت په اړه معلومات نه وي نو موږ د هغه توکي تقاضا نه شو معلومولی له قيمت پرته د تقاضا يادول بې مانا دي د ساري په ډول موږ نه شو کولای چې ووايو د غوړو تقاضا لس کيلو ګرامه ده ليکن داسې ويلي شو چې اته کيلو غوړو ته تقاضا ده چې د يو کيلو ګرام غوړيو قيمت پنځوس افغانۍ وي دا په دې مانا چې هر شخص د توکو قيمت ته ګوري بيا يې پيري کله چې د توکي په قيمت کې تغير راشي په تقاضا کې هم تغير راځي . کولای شو په لاندې جدول کې هم واضيح کړو :

فـي کيلـو ګـرام قيمـت (افغانۍ)	تقاضـا (کيلـو ګرام)
50 پنځوس افغانۍ	4 کيلو ګرام
40 څلويښت افغانۍ	8 کيلو ګرام
30 ديرش افغانۍ	12 کيلو ګرام

ketabton.com - The Digital Library

20 شل افغانۍ	16 کیلو ګرام
10لس افغانۍ	20 کیلو ګرام
5پنځه افغانۍ	25 کیلو ګرام

تاسو په پورتني جدول کې ګورئ چې کله قیمت لوړیږي تقاضا هم کمیږي خو کله چې قیمت ټیټیږي تقاضا ډیریږي د ساري په ډول کله چې د منو قیمت پنځوس افغانۍ وي نو تقاضا ورته څلور کیلو ګرامه وي خو کله چې قیمت څلویښت افغانۍ کیږي تقاضا ورته اته کیلو ګرامه کیږي .کولای شو چې په ګراف کې یې هم توضیح کړو :

ketabton.com - The Digital Library

په پورتني ګراف کې تاسو AOاو BOدوه مستقیم خطونه ګوری چې د O په نقطه کې یو بل پرې کوي . په دې ګراف کې د OAخط د تقاضا مقدار ښي او د OBخط د قیمت اندازه ښي .کله چې د توکي قیمت 350افغانی وي نو تقاضا ورته 1وي خو کله چې 300 افغانیو ته راځي تقاضا ورته ډیریږي او دوه کیږي همداسې تر اخره دا په دې مانا چې کله قیمت لوړیږي تقاضا کمیږي او کله چې قیمت ټیټیږي تقاضا ډیریږي .

د تقاضا قانون Law of Demand: د تقاضا قانون د مصرفوونکو هغه ارتجاعیت ښیي چې د یو توکي د قیمت په تغیر سره د هغو په تقاضا کې تغیر

ketabton.com - The Digital Library

راځي په ټولیز ډول د اسې څرګندیږي کله چې د یو توکي قیمت لوړ شي تقاضا یې کمیږي خو کله چې قیمت ټیټ شي تقاضا ډیریږي د قیمت او تقاضا دې اړیکې ته د تقاضا قانون وایي . پروفیسور مارشال د تقاضا قانون د اسې تعریف کړی : که نور عوامل ثابت وي د یو توکي د قیمت په ټیټوالي سره تقاضا کې ډیرښت او د قیمت په جګوالي تقاضا کې کمښت راځي .

یو خبره د یادونې وړ ده چې د قیمت او تقاضا تغیر کوم تناسب نه لري د ساري په توګه که د یو توکي قیمت دوه برابره شي مهمه نده چې تقاضا له پخوا څخه نیمه شي .کولای شو د تقاضا قانون په لاندې جدول کې هم توضیح کړو :

فې کیلو ګرام قیمت (افغانۍ)	تقاضا (کیلو ګرام)
30 دیرش افغانۍ	5 کیلو ګرام
25 پنځویشت افغانۍ	10 کیلو ګرام
20 شل افغانۍ	20 کیلو ګرام
15پنځلس افغانۍ	30 کیلو ګرام
10لس افغانۍ	40 کیلو ګرام
5 پنځه افغانۍ	50 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې ګورې کله چې د بورې قیمت دیرش افغانۍ وي نو تقاضا ورته 5 کیلو ګرامه وي خو کله چې قیمت لس افغانۍ کیږي نو تقاضا هم ورسره

ketabton.com - The Digital Library

ډيريږي او 40کيلو ګرامو ته رسيږي .د دې خبرې مطلب دا چې کله د بورې په قيمت کې جګوالی راځي تقاضا يې کميږي او کله چې د بورې په قيمت کې ټيټ والی راځي تقاضا يې لوړيږي .

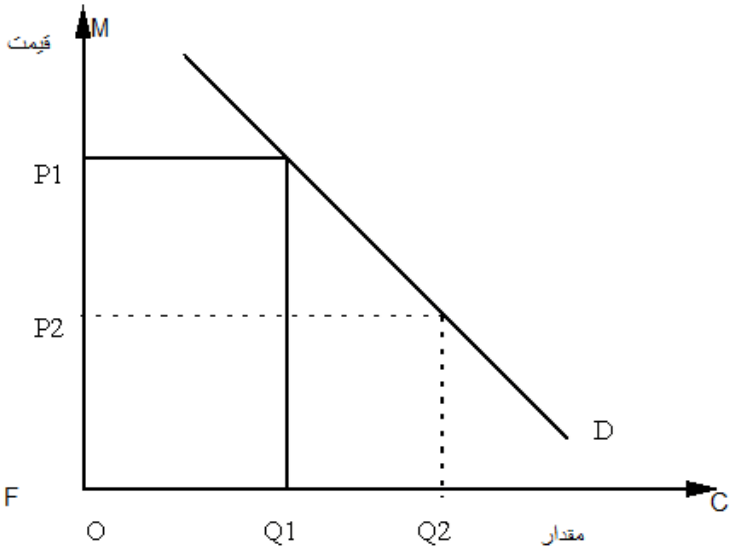

د تقاضا قانون د معلومولو لپاره مو دوه مستقيم خطونه FCاو FM ويستلي چې د Fپه نقطه کې يو بل قطعه کوي چې FCد تقاضا مقدار او FMد قيمت اندازه رابنيي تاسو ګورو کله چې قيمت په P1 کې وي نو د تقاضا مقدار په Q1 کې خو

ketabton.com - The Digital Library

کله چې قیمت P2 ته راټیټیږي د تقاضا مقدار تغیر خوري Q2 ته لوړیږي . له ګراف څخه معلومیږي کله چې قیمت لوړ وي تقاضا کمه او کله چې قیمت ټیټ شي تقاضا ډیریږي چې همدې ته د تقاضا قانون وایي.

د تقاضا د قانون فرضیات : کله چې موږ د تقاضا د قانون په اړه خبرې کوو نو موږ په لومړي سر کې دا روښانه کړه چې د تقاضا قانون هغه وخت سم ثابتیږي کله چې نور عوامل ثابت وټاکل شي چې همدې عواملو ته د تقاضا د قانون فرضیات وایي او په لاندې توګه ترې یادونه کوو :

- د مصرفوونکو عواید : موږ د تقاضا د قانون په وخت د مصرفوونکو عواید ثابت په نظر کې نیسو ځکه که د مصرونکو په عوایدو کې ډیرښت راشي که قیمت پورته هم لاړ شي کیدای شي چې خلک په هماغه اندازه تقاضا ولري او که د مصرفوونکو په عوایدو کې کمښت راشي د قیمت په ټیټوالي سره سره بیا هم په تقاضا کې ډیرښت رانه شي .
- عادات او فیشن :د تقاضا قانون هغه وخت سم ثابتیږي چې د مصرفوونکو په عادت او فیشن کې تغیر رانشي که چیرته د مصرونکو په عادت او فیشن کې تغیر راشي د قیمت په جګوالي سره سره بیا هم خلک ورته ډیره تقاضا لري او پیري یې.
- د متبادلو توکو قیمت : کله چې د یو توکي متبادل توکي وجود ولري کله چې د متبادلو توکو په قیمت کې تغیر راځي ورسره د دې توکي په قیمت کې

ketabton.com - The Digital Library

هم تغير راځي نو د تقاضا د قانون د سم والي لپاره د متبادلو توکو قيمت ثابت نيول کيږي .

- د توکو بڼه : د تقاضا د قانو ن د سم ثابتوالو لپاره دا هم اړينه ده چې د توکو بڼه تغير ونه کړي ځکه که چيرته توکي د پخواني توکي سره په وزن ، خوند او شکل کې تغير ولري او کم افاديت ولري د قيمت په جګوالي سره سره بيا هم تقاضا نه ډيريږي اوکه د خوند ،وزن او شکل په سبب له پخواني توکي بڼه وي د قيمت په جګوالي بيا هم تقاضا لري نو له دې کبله د تقاضا قانون سم نه ثابتيږي .

- د مصرفوونکو شمير : د تقاضا د قانون د سم والي لپاره اړينه ده چې د مصرفوونکو په شمير کې تغير رانه شي ځکه کله چې د يوتوکو د مصرفوونکو په شمير کې ډيرښت راشي نو د قيمت په لوړوالي سره سره بيا هم په تقاضا کې توپير نه راځي.

- د راتلونکي فکر : که چيرته دخلکو په ذهن کې د يو توکي د کمښت ويره شتون ولري د توکي د قيمت په جګوالي سره سره ېې بيا خلک ډير اخلي ددې لپاره چې د تقاضا قانون سم ثابت شي د راتلونکي حالت سم په نظر کې نيول کيږي .

- د تقاضا په بڼه کې تغير : کله چې د خلکو د تقاضا په بڼه کې تغير راشي بيا هم د تقاضا قانون سم نه ثابتيږي د ساري په ډول يو سړی دی کله چې منې کيلو پنځلس افغانۍ شي يو کيلو هم نه اخلي خو ناڅاپه سړي ناروغه کيږي ډاکتر ورته وايي چې له منو پرته نور څه مه خوره نو سړی مجبور دی که منې هر

ketabton.com - The Digital Library

څومره قیمته شي بیا هم منې اخلي چې دلته د تقاضا په بڼه کې تغیر راځي چې دا حالت هم د تقاضا په قانون کې نه شته د خلکو د تقاضا بڼه باید تغیر ونه خوري .

- د توکو اعلانول : د تقاضا په قانون کې داسې هم ویل کیږي چې توکي د اعلان په وسیله په زړه راښکونکي او ښه انداز مه وړاندې کوئ ځکه چې په تقاضا کې یې ډیرښت رانه شي .
- نوي کارول : که د یو توکي نوي کارول رامنځته شي د قیمت په جګوالي سره سره بیا هم تقاضا ډیریږي د ساري په ډول کله چې د بریښنا کارول رامنځته شول د قیمت په جګوالي سره سره بیا هم خلک ډیر کاروي او تقاضا ورته شتون لري چې دلته هم د تقاضا قانون سم نه ثابتیږي .

د تقاضا د قانون استثنات: د تقاضا د قانو ن پر اساس کله چې د یو توکي قیمت لوړ شي تقاضا یې کمیږي خو کله چې قیمت ټیټ شي تقاضا ورته ډیریږي خو ځینې داسې حالتونه دي چې هلته د تقاضا قانون نه عملي کیږي .

1. ارزانه توکي : په ډیر کم قیمت لرونکو توکو دا قانون نه عملي کیږي ځکه یوه غریبه کورنۍ د غنمو پر ځای جوار کاروي خو کله چې جوار ډیر ارزانه شي دا کورنۍ د جوارو تر څنګه د غنمو کارول هم پیل وي نو ځکه د جوارو د قیمت له ټیټوالي سره سره بیا هم ورته تقاضا نه ډیریږي .
2. لوړ قیمت لرونکي توکي : لوړ قیمت لرونکي توکي چې شان او شوکت لپاره کارول کیږي دا قانون پرې نه کارول کیږي لکه سره زر ،سپین زر او نور ځکه د سرو قیمت راټیت شي بیا یې هم غریب خلک نه پیري .

ketabton.com - The Digital Library

3. په راتلونکي قیمت : که په راتلونکي کې د یو توکي د قیمت د لوړیدو امکان وي بیا هم د تقاضا قانون سم نه ثابتیږي ځکه د یو توکي قیمت لوړ شي د تقاضا د قانون پراساس تقاضا یې باید کمه شي مګر خلک په دې ویره کې وي چې نور هم لوړیږي بیا یې هم تقاضا کې ډیرښت راځي .

4. د توکي کمښت : که مصروفوونکي د یو توکي په اړه دا خطر احساس کړي چې کیدای شي توکي کم شي نو دقیمت په ډیر والي سره سره بیا هم خلک پیري دلته د تقاضا قانون سم نه ثابتیږي .

د تقاضا راټولیدل او پراخیدل Extension and contraction of demand:

کله چې په تقاضا کې تغیر د قیمت د تغیر په سبب رامنځته شي دې ته د تقاضا راټولیدل او پراخیدل وایي . که قیمت ټیټ شي تقاضا ډیره شي دې د تقاضا پراختیا وایي او که قیمت لوړ شي تقاضا کمه دې د تقاضا راټولیدل وایي . چې کولای شو په لاندې جدول کې یې هم وښایو :

د تقاضا پراختیا | د تقاضا راټولیدل

فـي کیلـو ګـرام قیمت	تقاضا	فـي کیلـو ګـرام قیمت	تقاضا
4 افغانۍ	2 کیلو ګرام	1 افغانۍ	8 کیلو ګرام
3 افغانۍ	4 کیلوګرام	2 افغانۍ	6 کیلو ګرام
2 افغانۍ	6 کیلو ګرام	3 افغانۍ	4 کیلو ګرام
1 افغانۍ	8 کیلو ګرام	4 افغانۍ	2 کیلو ګرام

ketabton.com - The Digital Library

په پورتني لومړي جدول کې تاسو ګورئ کله چې د توکي قیمت ټیټیږي تقاضا ورته ډیریږي دا په دې مانا چې توکي تقاضا پراختیا مومي او دې ته د تقاضا پراختیا وایي په دویم جدول کې کله چې د توکي قیمت لوړیږي تقاضا یې کمیږي چې همدې ته د تقاضا راټولیدل وایي .کولای شو په لاندې ګراف کې هم وښیو :

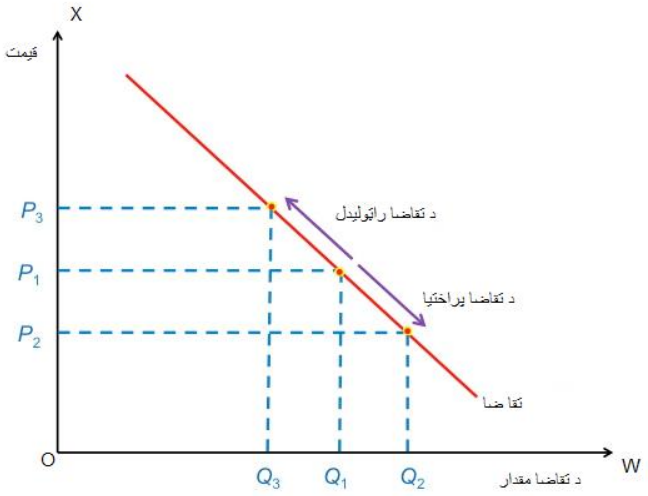

په پورتني ګراف کې تاسو دوه مسقیم خطونه OWاو OX چې د Oپه نقطه کې سره قطعه کوي OWمستقیم خط د تقاضا مقدار او د OX مستقیم خط قیمت اندازه ښیي ، همدارنګه تاسو په ګراف کې ګوري کله چې قیمت په P1 کې وي د تقاضا مقدار په Q1 کې وي . کله چې قیمت P3 شي تقاضا ورسره راټولیږي له

ketabton.com - The Digital Library

Q1څخه Q3 ته رالويږي .خو کله چې قيمت له P1څخه P2 ته راوليږي تقاضا ورسره پراختيا مومي له Q1 څخه Q2 ته مخه کې تقاضا ورسره پراختيا مومي .

د تقاضا لوړيدل او ټيټيدل Rise and Fall of Demand: کله چې په قيمت کې تغير نه وي راغلی خو په تقاضا کې تغير راشي او يا قيمت کې تغير راشي خو تقاضا کې تغير رانه شي دي د تقاضا لوړيدل او ټيټيدل وايي .

د تقاضا لوړيدل : کله چې د يو توکي قيمت تغير نه وي کړی خو د ځينې عواملو لکه د فيشن ،د عوايدو ډيرښت په وجه په تقاضا کې ډيرښت راغلي وي او يا د يو توکي قيمت لوړ شوي وي خو تقاضا کې تغير نه وي راغلی دې ته د تقاضا لوړيدل وايي .

1. قيمت هماغه وي تقاضا کې ډيرښت راغلی وي
2. قيمت لوړ شوی وي خو تقاضا پخوانۍ وي .

کولای شوو په لاندې جدول کې موضوع ښه روښانه کړو په لومړي جدول کې مورِ قيمت تغير نه وي کړي تقاضا ډير شوي وي روښانوو:

لومړی جدول

في کيلو ګرام قيمت	تقاضا
30 افغانۍ	5 کيلو ګرام

ketabton.com - The Digital Library

30 افغانۍ	10 کیلو ګرام
30 افغانۍ	15 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې ګورئ چې د یو کیلو منو قیمت 30 افغانۍ وي د ځینو عواملو له کبله په تقاضا کې تغیر راغلو تقاضا له پنځو کیلو ګرامو څخه لسو کیلوګرامو او له لسو څخه پنځلسو ته پورته شوې همدارنګه کولای شو په لاندې ګراف کې هم وښیو :

ketabton.com - The Digital Library

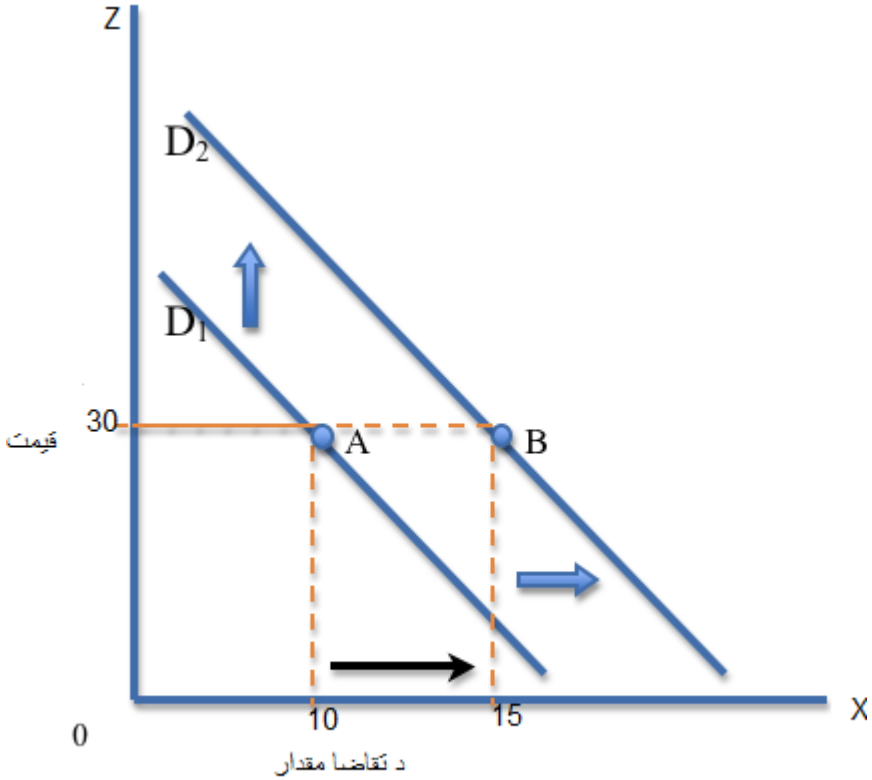

په ګراف کې تاسو ګورئ چې کله چې قیمت دیرش افغانۍ وي تقاضا خط په D1 کوي خو د ځینو عواملو له کبله په همدې قیمت د تقاضا خط له D1 څخه D2 ته لوړیږي چې همدې ته د تقاضا لوړیدل وایي .

دویم جدول

ketabton.com - The Digital Library

في کيلو ګراف قيمت	تقاضا
30 افغانۍ	10 کيلو ګرام
40 افغانۍ	10 کيلو ګرام
50 افغانۍ	10 کيلو ګرام

په پورتني جدول کې ګورئ کله قيمت ديرش افغانۍ وي د تقاضا مقدار لس کيلو ګرامه وي خو کله چې قيمت له دريشو افغانيو څخه څلويښتو افغانيو ته لوړ شي بيا هم په تقاضا کې تغير نه راځي تقاضا په پخوانۍ بڼه شتون لري تقاضا هماغه لس کيلو ګرامه وي چې کولای شو په لاندې ګراف کې هم وښايو :

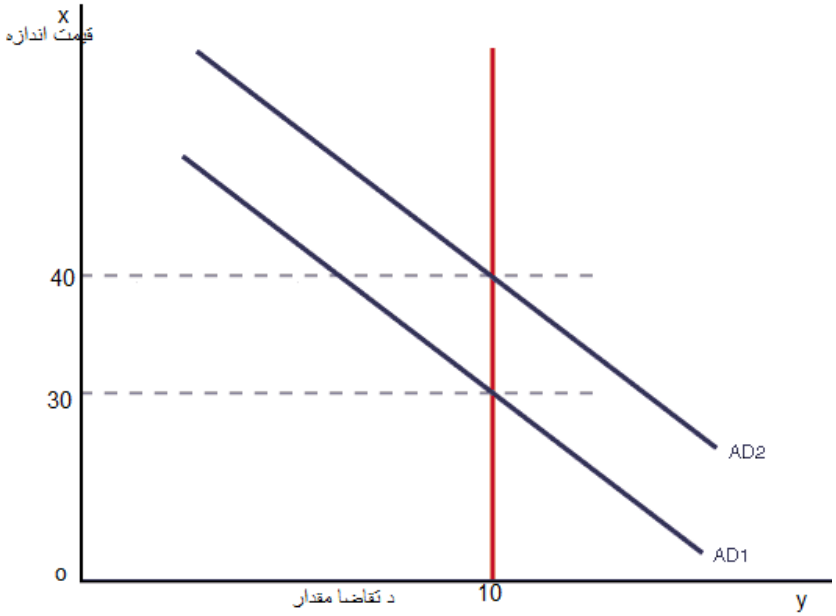

ketabton.com - The Digital Library

تاسو په پورتني ګراف کې وینئ کله چې د توکو قیمت دیرش افغانۍ وي د تقاضا مقدار لس ټنه وي او د تقاضا ګراف په AD1کې وي خو کله چې د توکو قیمت له دیرشو افغانیو څخه څلویښت افغانیو ته لوړ شي په تقاضا کې بیا هم تغیر نه راځي تقاضا په خپل حال پاتې کیږي او د تقاضا خط له AD1څخه AD2 ته لیږدول کیږي .

د تقاضا ټیټیدل : کله چې قیمت پخوانۍ وي او تقاضا کمه شي او یا کله چې قیمت کم شي خو تقاضا کمه نه شي دې ته د تقاضا ټیټیدل وایي چې کولای شو په لاندې جدول او ګراف کې یې روښانه کړو :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا
30 افغانۍ	15 کیلو ګرام
30 افغانۍ	10 کیلو ګرام
30 افغانۍ	5 کیلو ګرام

ketabton.com - The Digital Library

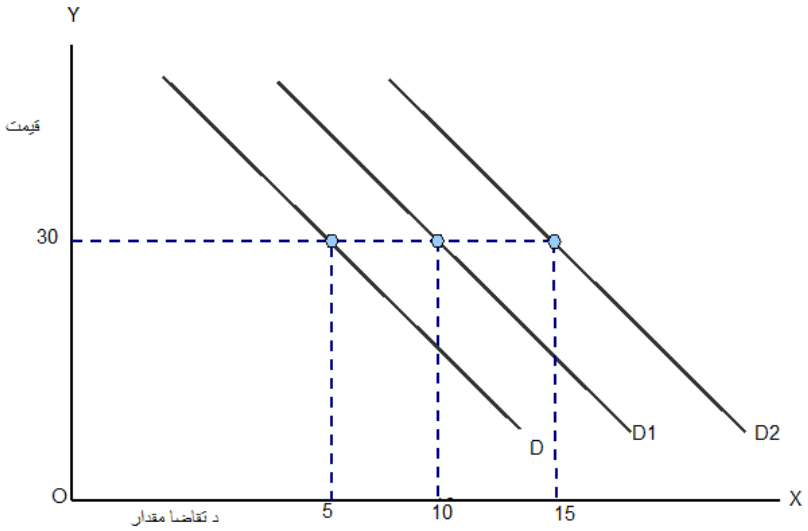

په پورتني جدول او شکل کې تاسو ګورئ چې قیمت پخوانۍ دی خو د ځینو عواملو په وسیله په تقا ضا کې تغیر راغلی له پنځو څخه لسو او له لسو څخه پنځلسو ته لوړیږي . چې د تقاضا خط له D څخه D1 ته او D2 ورسره تغیر خوري .

خو په دویمه برخه کې تقاضا ثابته ده او په قیمت کې کمښت راغلی .کولای شو په لاندې جدول او ګراف کې دا هم روښانه کړو :

في کیلو ګراف قیمت	تقاضا

ketabton.com - The Digital Library

30 افغانۍ	10 کیلو ګرام
20 افغانۍ	10 کیلو ګرام
10 افغانۍ	10 کیلو ګرام

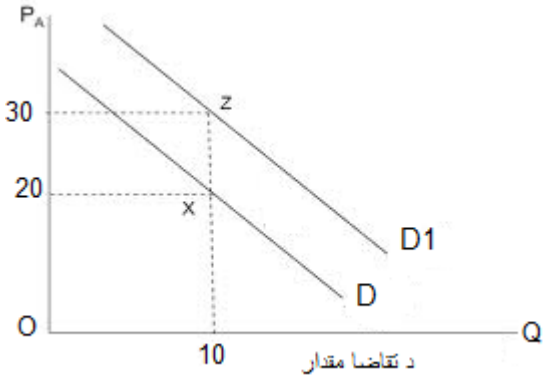

په پورتني ګراف او جدول کې تاسو ګورئ چې تقاضا تغیر نه خوري خو قیمت تغیر خوري خو تقاضا د بیلا بیلو عواملو له کبله تغیر خوري کله چې قیمت شل افغانۍ وي تقاضا لس کیلو ګرامه او د تقاضا خط په D کې وي خوکله چې قیمت له شلو افغانیو څخه دیرشو افغانیو ته لوړیږي تقاضا تغیر نه خوري خو د تقاضا خط له D څخه D1 ته لیږدول کیږي .

په تقاضا کې د تغیر سببونه : په تقاضا کې دوه ډوله تغیر رامنځته کیږي چې په لاندې ډول ورته اشاره کوو :

ketabton.com - The Digital Library

- په تقاضا کې پراختيا او راټولېدل
- د تقاضا لوړوالی او ټيټ والی

په تقاضا کې پراختيا او راټولېدل لاندې سببونه لري :

♣ د نوو اخيستونکو تقاضا : کله چې د يو توکي قيمت ټيټ شي هغه خلک يې هم اخلي چې پخوا يې نه اخيستلو نو له دې کبله په تقاضا کې پراختيا رامنځته کيږي .

♣ د عايد اغيزه : کله چې د يو توکي قيمت ټيت شي خلک يې د پخوا په اندازه ډير اخلي او داسې فکر کوي چې عوايد يې ډير شوي چې په تقاضا کې پراختيا رامنځته کيږي خو کله چې د توکي قيمت لوړ شي خلک کم اخلي تقاضا راټوليږي او خلک فکر کوي چې عوايد يې کم شوی دي .

♣ د متبادلو توکو اغيزه : کله چې د يو توکي د متبادل توکي قيمت کم شي خلک داسې فکر کوي چې دا توکو له نورو توکو ارزانه دی خلک يې ډير پيري په تقاضا کې ډيرښت راځي د دې برعکس کله چې د متبادلو توکو قيمت لوړ شي خلک دا توکی هم په کم مقدار اخلي او تقاضا يې راټوليږي .

د تقاضا لوړ والی او ټيټ والی لاندې سببونه لري :

♣ په عوايدو کې تغير : کله چې د مصرفوونکو په عوايدو کې تغير راشي په تقاضا کې هم تغير راځی دا په دې مانا کله چې د خلکو عوايد د پخوا په پرتله ډيرشي نو د خلکو د اخيستو قوت ډيريږي ،مصرفوونکي په پخوانيو

ketabton.com - The Digital Library

قیمتونو ډیر توکي پیري چې تقاضا ورسره لوړیږي د دې برعکس کله چې د خلکو عواید کم شي د خلکو د اخیستو قوت کمیږي ورسره تقاضا هم ټیټیږي .

♣ د شتمنۍ په ویش کې تغیر : کله چې په یو هیواد کې د شتمنۍ په ویش کې مساوات شتون ولري نو د ژوند د اړتیاوو د پوره کولو توکو ، په تقاضا کې لوړوالی راځي او که د شتمنۍ ویش مساوي نه وي نو بیا شتمنۍ یوازې په اسانتیاوو لګول کیږي په ټولیزه توکه تقاضا راټیټیږي .

♣ په نفوسو کې تغیر : هر کله چې د یو هیواد په نفوس کې ډیرښت راشي تقاضا لوړیږي خو کله چې کمښت راشي تقاضا ټیټیږي .

♣ فیشن کې تغیر : کله چې فیشن کې تغیر راشي د ځینو توکو تقاضا لوړیږي او د ځینو توکو تقاضا کمیږي د ساري په توګه د کوم توکي فیشن چې اوس وي تقاضا یې ډیره او د کوم توکي فیشن چې اوس نه وي تقاضا یې ټیټیږي .

♣ د متبادلو توکو قیمت کې تغیر : کله چې د متبادلو توکو قیمت ټیټ شي نو دمتبادل توکي تقاضا ډیریږي خو کله چې متبادل توکي قیمت لوړ شي خلک متبادل توکي نه کاروي او په تقاضا کې ټیټوالی راځي .

♣ اقتصادي حالت : کله چې په یو هیواد کې کاروبار ښه پرمخ روان وي د خلکو عواید ډیریږي د عوایدو په ډیریدا سره تقاضا لوړیږي خو که په هیواد کې کاروبار ښه پرمخ نه وي روان نو د خلکو عواید کمیږي ورسره تقاضا هم ټیټیږي .

ketabton.com - The Digital Library

♣ د موسم تغیر : هر کله چې په موسم کې تغیر راشي ورسره په تقاضا کې هم تغیر راځي. د ساري په ډول د ګرمي په موسم کې یخ ته اړتیا هم داسې د یخنی په موسم کې ګرمو جامو ته تقاضا ډیر وي .

♣ ګډه تقاضا : د ځینو توکو د تقاضا په ډیر والی سره د یو شمیر نورو توکو تقاضا هم ډیریږي د ساري په ډول د چای ته تقاضا ډیره شي ورسره بورې ته هم تقاضا ډیریږي .

♣ په سپما کې تغیر : که مصرفوونکي د عاید ډیره برخه سپموي نو تقاضا کمیږي خو که ډیر برخه په لګښت رسوي تقاضا ډیریږي .

د تقاضا ارتجاعیت **Demand Elasticity**: د تقاضا د ارتجاعیت څخه موخه دا ده چې کله په قیمت کې تغیر راشي په تقاضا کې هم تغیر رامنځته کیږي .په اقتصاد کې د لومړي ځل لپاره د تقاضا د ارتجاعیت په اړه ډاکتر الفرد مارشال نظر ورکړی دی : که نور عوامل ثابت ونیول شي که د یو توکي په قیمت کې کمښت راشي تقاضا ډیریږي او که ډیرښت راشي تقاضا یې کمیږي . کله چې د قیمت په وجه په تقاضا کې توپیر رامنځته شي دې ته تقاضا ارتجاعیت وایي . که په تقاضا کې د ارتجاعیت ځانګړتیا شتون ونه لري کله چې قیمت تغیر خوري تقاضا تغیر نه خوري . ارتجاعیت مونږ ته وایي چې د یو توکي د قیمت په کمښت سره څومره تقاضا کې ډیر والی راځي او دکوم توکي د قیمت په ډیرښت سره په تقاضا کې څومره کمښت راځي .

د تقاضا د ارتجاعیت ډولونه :

ketabton.com - The Digital Library

- ډيره ارتجاعيت لرونکې تقاضا
- کمه ارتجاعيت لرونکې تقاضا
- برابره ارتجاعيت لرونکې تقاضا

- ډيره ارتجاعيت لرونکې تقاضا More Elastic Demand: کله چې په قيمت کې لږ تغيرات راشي او تقاضا ډيره تغير وخوري دې ډول ارتجاعيت ډيره ارتجاعيت لرونکې تقاضا وايي .د مثال په توګه کله چې د يو کيلو منو بيه پنځوس افغانۍ وي نو تقاضا پنځه کيلو ګرامه وي خوکله چې د منو بيه څلويښت افغانۍ کيږي تقاضا پنځلس کيلو ته پورته کيږي . کولای شو په لاندې جدول کې موضوع ښه روښانه کړو :

في کيلو ګرام قيمت	تقاضا
50 افغانۍ	5 کيلو ګرام
40 افغانۍ	15 کيلو ګرام
35 افغانۍ	20 کيلو ګرام

په پورتني جدول کې ګوري کله چې په قيمت کې ډير لږ تغير رامنځته شي تقاضا ورسره په ډيره پيمانه تغير خوري کله چې د خوړيو قيمت پنځو افغاني وي نو تقاضا ورته پنځه کيلو ګرامه وي خو کله چې قيمت له پنځو افغانيو څخه څلويښت افغانيو ته راټيټ شي تقاضا ډيره لوړيږي له پنځو کيلو ګرامو څخه

ketabton.com - The Digital Library

پنځلس کیلو ته پورته کیږي چې ډیره ارتجاعیت لرونکي تقاضا ده .کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

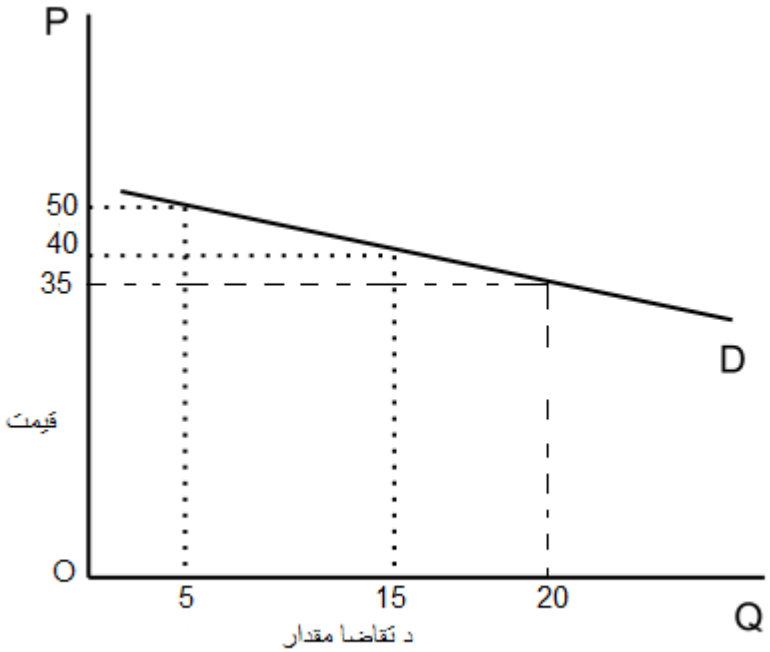

موږ او تاسو په پورتني ګراف کې وینو چې د قیمت په لږ تغیر سره په تقاضا کې ډیر تغیر راځي کله چې قیمت **50**افغانۍ وي نو تقاضا **5** کیلو خو کله چې قیمت **40**افغانۍ کیږي تقاضا **15** کیلو ته پورته کیږي .چې دې ډول ارتجاعیت ته ډیره ارتجاعیت لرونکی ارتجاعیت دی.

ketabton.com - The Digital Library

♣ کمه ارتجاعیت لرونکې تقاضا Less Elastic Demand : کله چې په قیمت کې ډیر تغیر راشي خو په تقاضا کې ډیر لږ تغیر راشي دې ډول تقاضا ته کمه ارتجاعیت لرونکې تقاضا وایي د ساري په ډول که د مالګې یو پاکټ په یوه افغانۍ وي او تقاضا ورته لس پاکټه وي خو کله چې د مالګې پاکټ دوه افغانۍ شي تقاضا نهه پاکټه شي نو معلومه شوه چې د مالګې قیمت دوه برابره شو خو تقاضا کې ډیر لږ تغیر راغلو کولای په لاندې جدول کې هم روښانه کړو :

فې کیلو ګرام قیمت	تقاضا
1 افغانۍ	10 کیلو ګرام
2 افغانۍ	9.50 کیلو ګرام
3 افغانۍ	9 کیلو ګرام

په پورتنې جدول کې تاسو ګورئ چې کله قیمت یو افغانۍ وي تقاضا لس کیلو ګرامه خو کله چې قیمت دوه چنده شي یا دوه افغانۍ شي تقاضا ورسره ډیر لږ تغیر کوي9.5 ته راښکته کیږي چې دې ډول ارتجاعیت ته لږه ارتجاعیت لرونکی تقاضا ورته وایي کولای شو لاندې ګراف کې هم وښایو

ketabton.com - The Digital Library

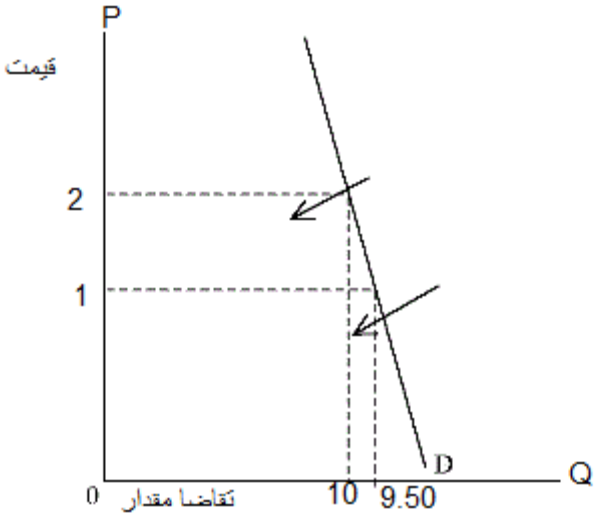

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې قیمت یو افغانۍ وي تقاضا لسو کیلو ګرامه خو کله چې قیمت دوه افغانۍ شي تقاضا 9.5 کیلو ګرامه کیږي یانې د قیمت په ډیر تغیر سره په تقاضا کې لږ تغیر راځي.

♣ برابره ارتجاعیت لرونکې تقاضا : کله چې د یو توکي په تقاضا په هغه نسبت تغیر وکړي په کوم نسبت چې قیمت تغیر خوړلی وي نو دې ډول تقاضا ته برابر ارتجاعیت لرونکې تقاضا وایي د ساري په ډول که قیمت نیم شي تقاضا دوه برابره شي کولای شو لاندې جدول کې وګورو:

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا

ketabton.com - The Digital Library

6 افغانۍ	15 کیلو ګرام
3 افغانۍ	30 کیلو ګرام
1 افغانۍ	90 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې موږ او تاسو وینو چې کله قیمت شپږ افغانۍ وي تقاضا 15 کیلو ګرامه خو کله چې قیمت نیم یا درې افغانۍ شي تقاضا 30 کیلو ګرامو ته لوړیږي همداسې که قیمت یوه افغانۍ شي تقاضا 90کیلو ګرامه کیږي چې دې ډول ارتجاعیت ته برابر ارتجاعیت لرونکی وایي . لاندې ګراف ته ځیر شي :

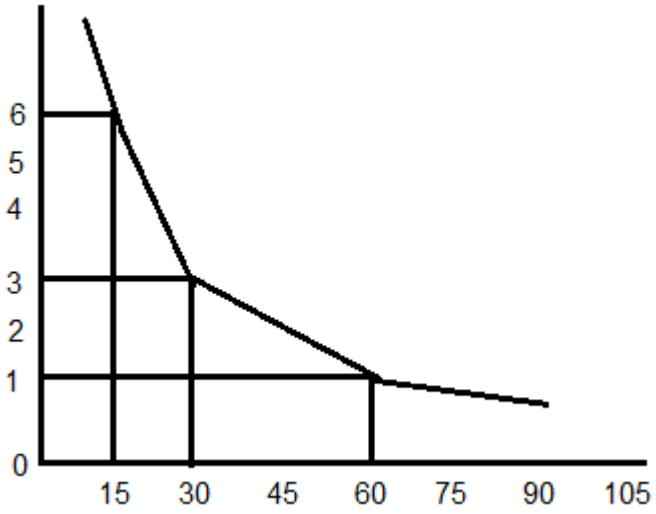

موږ تاسو ګراف ته ځیر شو ګورو چې کله قیمت شپږ افغانۍ وي نو تقاضا 15کیلو ګرامه خو کله قیمت درې افغانۍ کیږي تقاضا 30 کیلو ګرامه کیږي .

ketabton.com - The Digital Library

یاني قیمت چې هر څومره تغیر خوري تقاضا هم ورسره په هماغه نسبت تغیر خوري .

د تقاضا د ارتجاعیت اندازه ګیري

Measurement of Elasticity of Demand

مورِ د تقاضا د ارتجاعیت د معلومولو لپاره له لاندې دریو طریقو څخه کار اخلو :

- د ټولو لګښتونو طریقه : دا طریقه د اقتصاد نومیالي عالم ډاکتر الفرد مارشال وړاندې کړې د دې طریقې په اساس د یو توکي د تقاضا ارتجاعیت لاندې درې حالتونه اختیاروي :

  - د یو برابر ارتجاعیت
  - له یو څخه کم ارتجاعیت
  - له یو څخه ډیر ارتجاعیت

د یو برابر ارتجاعیت : کله چې د یو توکي په تقاضا کې د قیمت د تغیر په نسبت تغیر راشي دې ډول ارتجاعیت ته د یو سره برابر ارتجاعیت وایي او کوم لګښت چې په توکي راځي هر وار برابر وي کولای شو په لاندې جدول کې وګورو :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا	ټول لګښت

ketabton.com - The Digital Library

1 افغانۍ	12 کیلو ګرام	12×1=12 افغانۍ
2 افغانۍ	6 کیلو ګرام	6×2=12 افغانۍ
3 افغانۍ	4 کیلو ګرام	4×3=12 افغانۍ
4 افغانۍ	3 کیلو ګرام	3×4 = 12 افغانۍ

➢ له یو څخه کم ارتجاعیت : کله چې د یو توکي په تقاضا کې د قیمت د تغیر په نسبت کم وي او د قیمت په لوړوالي سره چې کوم لګښت په توکي کیږي کمښت په کې راشي او د قیمت په جګوالي سره په ټولو پیسو کې ډیرښت راشي اود تقاضا ارتجاعیت له یو څخه کم شي . لکه په جدول کې :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا	ټول لګښت
1 افغانۍ	40 کیلو ګرام	40×1= 40 افغانۍ
2 افغانۍ	35 کیلو ګرام	35×2 = 70 افغانۍ
3 افغانۍ	30 کیلو ګرام	30×3 = 90 افغانۍ
4 افغانۍ	25 کیلو ګرام	25× 4 = 100 افغانۍ

له یو څخه ډیر ارتجاعیت : کله چې د یو توکي تقاضا د قیمت د تغیر له نسبت څخه لوړ تغیر وکړي او د قیمت په جګوالي سره ټول لګښت چې پرې راځي په

ketabton.com - The Digital Library

کې کمښت راشي نو دې ډول ارتجاعیت ته د له یو څخه ډیر ارتجاعیت وایي . لاندې جدول ته ځیر شي :

تول لګښت	تقاضا	په کیلو ګرام قیمت
30 =1×30 افغانۍ	30 کیلو ګرام	1 افغانۍ
24 =2×12 افغانۍ	12 کیلو ګرام	2 افغانۍ
18 =3×6 افغانۍ	6 کیلو ګرام	3 افغانۍ

د سلنې طریقه : د ارتجاعیت د اندازه کولو دا طریقه د سلنې په اساس چې څومره تغیر په قیمت کې راغلی وي او څو سلنه تغیر په تقاضا کې له دې میتود څخه کار اخیستل کیږي ددې طریقې په اساس د یو توکي تقاضا لاندې حالتونه اختیاروي :

- د یو سره برابر ارتجاعیت : کله چې د قیمت د تغیر سلنه د تقاضا د تغیر له سلنې سره برابر وي دې ډول ارتجاعیت ته د یو سره برابر ارتجاعیت ویل کیږي لاندې جدول کې کتلی شو :

په قیمت کې د سلنې تغیر	په تقاضا کې د سلنې تغیر
٪10	٪10

ketabton.com - The Digital Library

- له یو څخه کم ارتجاعیت : کله چې د تقاضا د تغیر سلنه د قیمت د تغیر له سلنې کمه وي دې ډول ارتجاعیت له یو څخه کم ارتجاعیت ویل کیږي :

په قیمت کې د سلنې تغیر	په تقاضا کې د سلنې تغیر
٪10	٪7

- له یو څخه ډیر ارتجاعیت : کله چې د قیمت د تغیر له سلنې د تقاضا د تغیر سلنه لوړه وي دې ډول ارتجاعیت ته له یو څخه ډیر ارتجاعیت ویل کیږي :

په قیمت کې د سلنې تغیر	په تقاضا کې د سلنې تغیر
٪10	٪15

دریمه طریقه حسابي فورمول : په اصل کې دا طریقه له پخوانیو طریقو سره توپیر لري چې مور دلته د تقاضا ارتجاعیت د لاندې حسابي فور مول په وسیله تر سره کوو :

د تقاضا ارتجاعیت = په تقاضا کې تغیر / تقاضا +قیمت کې تغیر /قیمت اویا تقاضا کې تغیر / تقاضا × قیمت / په قیمت کې تغیر .

د پورتني فورمول د وضاحت لپاره لاندې مثال ته ځیر شئ :

ketabton.com - The Digital Library

شمیر	قیمت	تقاضا
لومړی قیمت	50 افغانۍ	40 کیلو ګرام
دویم قیمت	25 افغانۍ	60 کیلو ګرام
دریم قیمت	20 افغانۍ	80 کیلو ګرام
څلورم قیمت	10 افغانۍ	100 کیلو ګرام

لومړي حالت کې : 50×20 /25× 40 = 1

دو یم حالت : 25× 20×5/60 = 1.67

دریم حالت : 20× 20 / 10×80 = 0.50

که پورتنیو جوابو ته وګورو نو ښکاري چې جواب یو دی کله چې د ارتجاعیت له یو سره برابر وي دې ته د یو سره برابر حالت وایي . که له یوه لوی وي بیا ورته له یو څخه لوړ ارتجاعیت ویل کیږي په دریم حالت کې که یوه څخه کوچني وي نو بیا ورته له یو څخه کم ارتجاعیت ویل کیږي.

د تقاضا ارتجاعیت په لاندې عناصرو پورې تړاو لري :

- د توکي ښه : کوم توکي چې زموږ په اړتیاوو پورې تړاو لري د تقاضا ارتجاعیت یې کم وي او هغه توکي چې په اسانتیاوو ا و تجمل پورې اړه لري ډیر ارتجاعیت لري ددې سبب دا دی که د ژوند د اړتیاوې هر څومره قیمت لوړ

ketabton.com - The Digital Library

شي بيا يې هم مور پيرو په قيمت کې تغير ډيره اغيزه پرې نه لري نو ځکه يې ارتجاعيت کم دی د ساري په ډول لکه مالګه ،غنم او نور او هغه شيان چې د ژوند په اسانتياوې پسې تړلي د قيمت په لږ تغير سره ارتجاعيت پيدا کوي لکه ټيلفون، تلويويزن او نور .

- متبادل توکي شتون : د هغو توکو چې متبادل شتون ولري هغه هم ډير ارتجاعيت لري ځکه که چيرته قيمت لږ تغير وکړي خلک متبادل شي کاروي او ددې توکي ارتجاعيت ډيريږي د ساري په ډول که د رکشو کرايه جګه شي نو خلک له بسونو کار اخلي .
- بيلابيل کارول : هغه توکي چې د بيلابيلو موخو لپاره کارول کيږي د هغوی تقاضا ډير ارتجاعيت لري ځکه کله چې قيمت ټيټ شي خلک يې ډير کاروي لکه د بريښنا کارول د دې برعکس هغه توکي چې ديوې موخې لپاره کارول کيږي تقاضا يې کم ارتجاعيت لري.
- د قيمتونو سطحه : د تقاضا ارتجاعيت په قيمتونو پسې هم تړلی دی د هغو توکو قيمت چې ډير کم اويا ډير لوړ وي کم ارتجاعيت لري ځکه قيمتي توکي يوازې شتمن خلک پيري چې په هغوی د قيمت لوړيدل کوم تاثير نه لري د ساري په توګه که د موټر قيمت څلور سوه زره افغانۍ وي او لس زره کم شي بيا هم کوم تاثير نه لري همداسې هغه توکي چې ډير کم قيمت لري که د هغو په قيمت کې تغير راشي تقاضا ډير ارتجاعيت نه کوي .

ketabton.com - The Digital Library

- فیشن او عادات : د هغو توکو چې فیشن وي د هغو ارتجاعیت هم کوي ځکه په هر قیمت هغه توکي تر لاسه کوي . همدا سې عادات که شراب هر څومره قیمته یا ارزانه شي شرابي شخص یې تر لاسه کوي.
- د عواید سطحه : د کوم خلکو چې عواید ډیر وي د هغو د تقاضا ارتجاعیت کم وي ځکه چیرته د توکو قیمت لوړ شي په دوی اغیزه نه لري د دې برعکس د هغو خلکو چې عواید کم وي تقاضا یې ډیر ارتجاعیت لري ځکه د قیمت په ډیرښت سره په تقاضا کې کمښت راځي.

ketabton.com - The Digital Library

عرضه Supply

عرضه د توکو هغه مقدار چې په یو ځانګړي قیمت او ځانګړي وخت بازار ته وړاندې کیږي عرضه بلل کیږي د ساري په توګه که د یو ټن غنمو قیمت شل زره افغانۍ وي که شل ټنه غنم بازار ته وړاندې شي ما دا چې د غنمو عرضه شل ټنه ده .د عرضې اړیکه له قیمت سره : د تقاضا په څیر عرضه هم له قیمت سره اړیکه لري تر هغه چې د قیمت ذکر نه وي شوی تر هغې وخته د عرضې مقدار نه معلومیږي.د مثال په توګه که وویل شي د غنمو عرضه شل ټنه ده دا خبره بې مانا ده ځکه د قیمت په تغیر سره په عرضه کې تغیر راځي ځکه عرضه تل له قیمت سره اړیکه لري بې له قیمته عرضه هیڅ مانا نه لري .

عرضه او زیرمه supply and stock : له زیرمې څخه موخه د توکو هغه مقدار دی چې پیدا شوي او په مناسب وخت کې بازار ته د خرڅلاو لپاره وړاندې کیږي. عرضه د زیرمې هغه مقدار دی چې په حقیقي ډول په ځانګړي قیمت بازارته وړاندې کیږي که قیمت لوړ شي نو پلورنکی په ډیره پیمانه بازار ته توکي وړاندې کوي او خپلې زیرمې کموي او که قیمت ټیټ شي نو پلورنکی زیرمه ډیروي او عرضه کموي . د ساري په توګه که یو کروندګر شل ټنو غنمو زیرمه لري که په بازار کې د غنمو قیمت لوړ شي نو کروندګر بازار ته ډیر غنم

ketabton.com - The Digital Library

وړاندې کوي او که قیمت یې ټیټ شي کړوند ګر بازارته په کمه پیمانه غنم عرضه کوي .عرضه لاندې درې ډولونه لري :

1. بازاري عرضه Market Supply: له بازاري عرضې څخه موخه د یو توکي هغه مقدار دی چې په یو ځانګړي قیمت په بازار کې شتون ولري . دلته وخت ډیر لږ وي که په بازار کې د توکي قیمت لوړ شي نو په عرضې کې زیاتوالي نه راوستل کیږي د ساري په توګه که سهار بازار ته شل کوندې یخ خرڅلاو ته عرضه شي که په بازار کې د یخ قیمت لوړ شي د یخ په عرضې کې زیاتوالی نه راوستل کیږي ځکه د یخ جوړولو لپاره شل ساعتو ته اړتیا ده چې نور یخ تیار شي له پورتنیو جملو څخه څرګندیږي هغه توکي چې ژر له منځه ځي (یخ ،شیدې او ترکاري) بازاري عرضه لري .
2. لنډ مهال عرضه Short Period Supply: لنډ مهاله عرضه هغې عرضې ته ویل کیږي چې د یو توکي خاص مقدار په ځانګړي قیمت بازار ته د لنډ مهال لپاره د خرڅلاو لپاره وړاندې کیږي له لنډ مهال څخه موخه څو اونۍ یا میاشتې وي . که په لنډ مهال وخت کې د توکو په قیمت کې لوړوالی راشي نو موجوده کارخانې کولای شي په ښه توګه بازارته توکي عرضه کړي .
3. اوږد مهاله عرضه Long Period Supply: اوږد مهاله عرضه هغې عرضې ته ویل کیږي چې د یو توکي هغه مقدار چې په راتلونکي د قیمت د لوړوالي په موخه نوې کارخانې جوړې شي او یا اوسنیو کارخانو ته پراختیا ورکړل شي .کولای شو چې عرضه په لاندې جدول کې هم واضیح کړو:

ketabton.com - The Digital Library

د فې ټن قیمت	عرضه
10000 افغانۍ	200 ټنه
9000 افغانۍ	180 ټنه
8000 افغانۍ	160 ټنه
7000 افغانۍ	140 ټنه

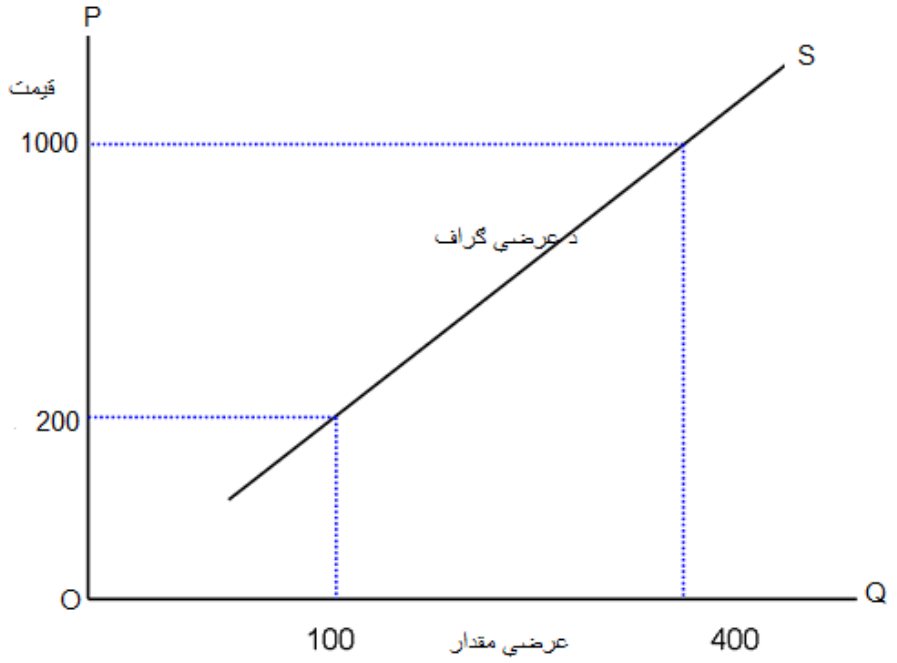

که موږ او تاسو د عرضې ګراف ته ځیر شو نو به وګورو کله چې قیمت لوړ شي عرضه هم لوړیږي یانې د قیمت په لوړیدو سره عرضه هم لوړیږي کله چې قیمت

ketabton.com - The Digital Library

ټيت شي عرضه هم ټيټيږي ګراف راښي کله چې قيمت 200افغانۍ وي تقاضا سل ټنه وي خو کله چې قيمت زر افغانۍ شي عرضه 400 ټنو ته لوړيږي .

د عرضې د ګراف ارتجاعيت : د عرضې ګراف کله پورته کله ښکته لوری نيسي چې دا ددې ښکارندوی ده که قيمت لوړ شي عرضه هم لوړيږي او که قيمت ټيټ شي عرضه کميږي د عرضې د ګراف ارتجاعيت لاندې سببونه لري :

د ګټې کشش : کله چې د يو توکي قيمت لوړ شي نو د کاروباريانو د ګټې په سلنې کې ډيروالی راځي ځکه هغو د ډيرې ګټې په موخه د توکي په عرضې کې ډيروالی راولي تر څو ډير وپلوري .

د توکو د توليد په لګښت کې ډير والی : د يو توکي د ډير پيدا کولو لپاره متشبث د توليد نور عوامل پلوري چې د توليد عوامل ته تقاضا ډيريږي چې تقاضا ورته ډيره شي نو قيمت يې لوړيږي او کوم توکي چې پرې توليد يږی قيمت يې لوړ وي نو دا توکي هغه وخت بازار ته عرضه کيږي چې قيمت يې لوړ وي ځکه دا په لوړ قيمت توليد شوی وي .

د عرضې قانون Law of Supply : په عمومي ډول معلوميږي کله چې د يو توکي قيمت لوړ شي نو متشبث هڅه کوي تر څو توکی په ډيره پيمانه بازار ته د خرڅلاو لپاره وړاندې کړي او که په بازار کې د توکي قيمت ټيټ شي نو متشبث په لږه پيمانه توکي بازارته د خرڅلاو لپاره وړاندې کوي خلک دې ارتجاعيت ته

ketabton.com - The Digital Library

د عرضې قانون وايي د عرضې قانون د تقاضا له قانون سره بلکل بدل دی کولای شو د عرضې قانون داسې تعریف کړو :

که نور عوامل ثابت پاتې شي که د یو توکي قیمت لوړ شي عرضه یې ډیریږي او که قیمت یې ټیټ شي عرضې هم کمیږي .

د قیمت په لوړوالي سره د ګټې په مقدار کې ډیرښت راځي متشبث او سوداګر د ډیرې ګټې د تر لاسه کولو په موخه په عرضې کې ډیرښت راولي اوکه په قیمت کې ټیټ والی راشي نو متشبث د تولید لګښتونه په ډیره ستونزمنه توګه پوره کوي . متشبث د توکو د عرضې په مقدار کې کمښت راولي . کولای شو د عرضې قانون په لاندې جدول کې هم توضیح کړو :

د فې ټن قیمت	عرضه
10000 افغانۍ	200 ټنه
9000 افغانۍ	180 ټنه
8000 افغانۍ	160 ټنه
7000 افغانۍ	140 ټنه

کولای شو چې د عرضې قانون په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

ketabton.com - The Digital Library

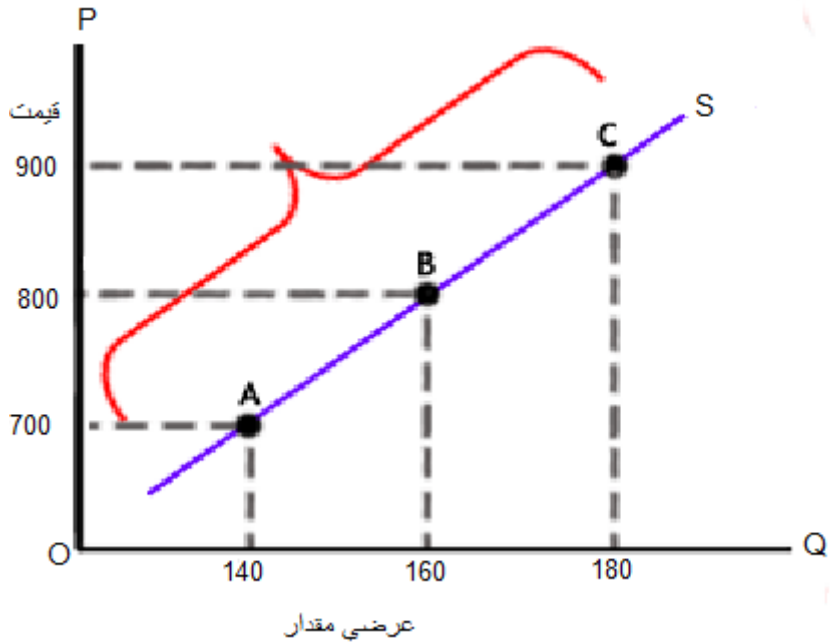

په پورتني ګراف کې تاسو وینئ کله چې قیمت **700** افغانۍ وي د عرضې مقدار **140** افغانۍ وي خو کله چې قیمت **800** افغانۍ کیږي د عرضې مقدار **140**له ټنو څخه **160**ټنو ته لوړه شي همداسې ادامه لري کله چې قیمت لوړیږي عرضه هم ورسره زیاتیږي .

د عرضې د قانون فرضیات

Assumptions of law of supply

ketabton.com - The Digital Library

د عرضې قانون د تقاضا قانون په څېر هر وخت سمه نه ثابتيږي بلکې هغه وخت دا قانون سمه ثابتيږي نور عوامل ثابت وي . چې دا نور عوامل د عرضې د قانون فرضيات دي که په دې فرضياتو کې تغير راشي د عرضې قانون سمه نه ثابتيږي .چې د افرضيات په لاندې ډول دي :

- د توليد لګښتونه : د عرضې د قانون د سمه ثابتولو لپاره بايد د توليد په لګښت کې توپير رانه شي ځکه که د توليد لګښت کم شي دې في واحد جنس کميږي خو په عرضه کې کموالی نه راځي او که د توليد په لګښت کې ډيرښت راشي نو دقيمت په لوړوالي سره سره بيا هم په عرضې کې ډيرښت نه راځي .
- د توليد ميتود : د عرضې د قانون د سم ثابتولو لپاره بايد د توليد په طريقه کې کې تغير رانه شي ځکه که توکيپه ښې او عصري طريقې سره توليد شي نو خامخا د توليد په لګښت کې کموالی راځي چې قيمت ورسره ټيټيږي خو په عرضې کې توپير نه راځي .
- د کانونو مقدار : د عرضې قانون د سم ثابتووالي لپاره اړينه ده چې د کانونو مقدار کې توپير رانه شي ځکه که تغير په کې راشي اومه مواد ارزانيږي او په قيمت اغيزه غورځوي چې په دې صورت کې د توکو قيمت ټيټيږي خو په عرضه کې تغير نه راځي چې په دې سبب د عرضې قانون سم نه ثابتيږي .

د عرضې د قانون استثنات

Exceptions of the law of supply

ketabton.com - The Digital Library

د عرضې قانون ځيني وخت سمه نه ثابتيږي چې د عرضې د قانون استثنات وايي :

- د پيسو اړتيا : بعضې وخت پلورنکي ته د پيسو اړتيا وي نو هغه د پيسو د لاسته راوړلو لپاره په کم قيمت هم بازارته توکي عرضه کوي تر څو پيسې لاسته راوړي چې د عرضې قانون سره سمون نه خوري .
- د راتلونکي په اړه ويره : که پلورنکي سره په راتلونکي کې د قيمتونو د ټيټوالي ويره وي نو خپل توکي سمدستي پلوري .
- د ځای لیږد : که کاروباريان له يو ځايه بل ځای ته ګډه وکړي او د توکو د ساتلو لپاره له ځانه سره ځوک ونلري نو ټول توکي پلوري چې دلته هم د عرضې قانون سم نه ثابتيږي.
- جنګ : د جنګ په حالت کې له خلکو سره د ځان غم وي نو ځکه په دې وخت کې سوداګر د خپلو توکو د خرڅلاو په فکر کې وي په کم قيمت هم خپل ټول توکي خرڅوي .

له پورتنيو استثناتو سره سره بيا هم دعرضې قانون د حقيقت څرګندوي چې که قيمت لوړ شي عرضه لوړيږي او که قيمت ټيټ شي عرضه هم کميږي .

په عرضې کې تغير Changes in Supply

د عرضې پراختيا او راټوليدل Extension and contraction in supply

ketabton.com - The Digital Library

د عرضې پراختیا او راټولیدل په قیمت پورې اړه لري کله چې قیمت لوړ شي ورسره په عرضه کې زیاتوالی راځي دې ته د عرضې پراختیا وایي او که قیمت ټیټ شي په عرضه کې کموالی راځي چې دې ته د عرضې راټولیدل وایي ..چې کولای شو په لاندې جدول کې هم ذکر کړو :

دعرضې پراختیا د عرضې راټولیدل

فـي کیلـو ګـراف قیمت	عرضه	فـي کیلـو ګـراف قیمت	عرضه
10 افغانۍ	200 کیلو ګرام	16 افغانۍ	500 کیلـــو ګرام
12 افغانۍ	300 کیلوګرام	14 افغانۍ	400 کیلـــو ګرام
14 افغانۍ	400 کیلو ګرام	12 افغانۍ	300 کیلـــو ګرام
16 افغانۍ	500 کیلو ګرام	10 افغانۍ	200 کیلـــو ګرام

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ کله چې قیمت 12 افغانۍ وي عرضه 300کیلو ګرامه خو کله چې قیمت 14افغانیو ته لوړ شي نو بیا عرضه 400کیلو ګرامه

ketabton.com - The Digital Library

کیږي چې دې ته د عرضې پراختیا وایي. خو کله چې قیمت **14** افغانۍ وي عرضه **400**کیلو ګرامه کله چې قیمت **12** افغانۍ کیږي عرضه **300** کیلو ګرامو ته را ټیټیږي چې دې ته د عرضې راټولیدل وایي.کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

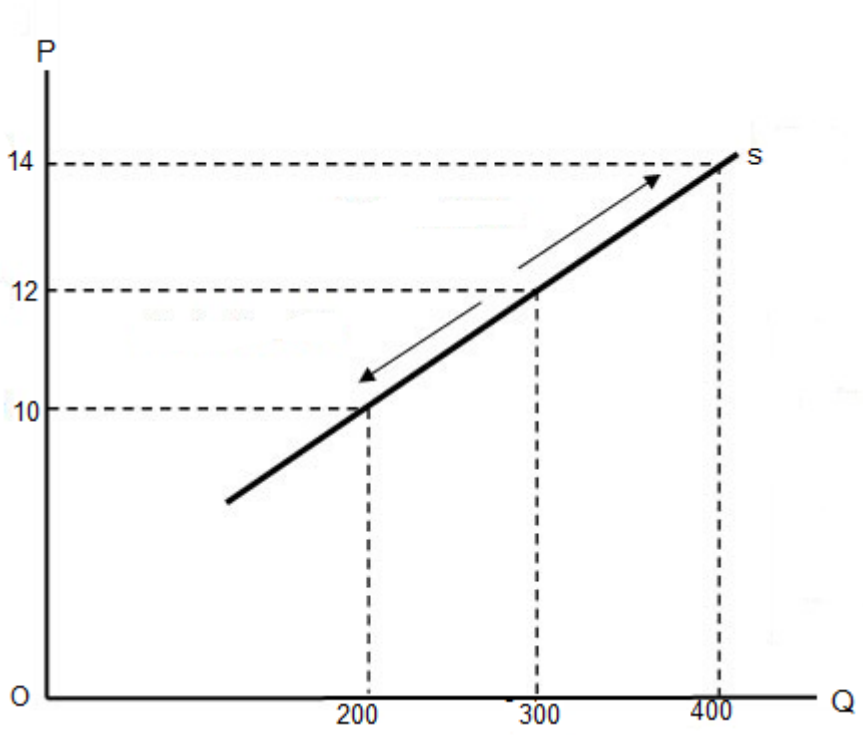

ketabton.com - The Digital Library

په پورتني ګراف کې کله چې قیمت 12 افغانۍ وي عرضه 300 کیلوګرامه خو کله چې قیمت لوړ شي 14 افغانیو ته عرضه 400ګرامه کیږي چې دې ته عرضې پراختیا وایي خو کله چې قیمت له 12 افغانیو څخه لسو افغانیو ته راښکته کیږي عرضه 200 کیلو ګرامه کیږي چې د عرضې راټولیدل ورته وایي.

د عرضې لوړیدل او ټیټیدل Rise and fall in Supply

که د قیمت له تغیر پرته په عرضې کې تغیر راشي او یا په قیمت کې تغیر راشي خو په عرضې کې تغیر رانه شي دې ته د عرضې لوړیدل او ټیټیدل وایي په عرضه کې لوړیدل لاندې دوه بڼې لري:

- قیمت پخوانی وي او په عرضې کې لوړیدا راشي: کولای شو په لاندې جدول کې موضوع ښه واضیح کړو:

في کیلو ګرام قیمت	عرضه
20 افغانۍ	100 کیلوګرام
20 افغانۍ	200 کیلوګرام
20 افغانۍ	300 کیلوګرام

په پورتني جدول کې ګورئ چې کله قیمت 20 شل افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ګرامه خو د ځینو عواملو له کبله قیمت هماغه پخوانی دی خو عرضه له 100څخه

ketabton.com - The Digital Library

200 ته لوړه شوې چې دې ته د عرضې لوړیدل وایي کولای شو په لاندې ګراف کې روښانه کړو :

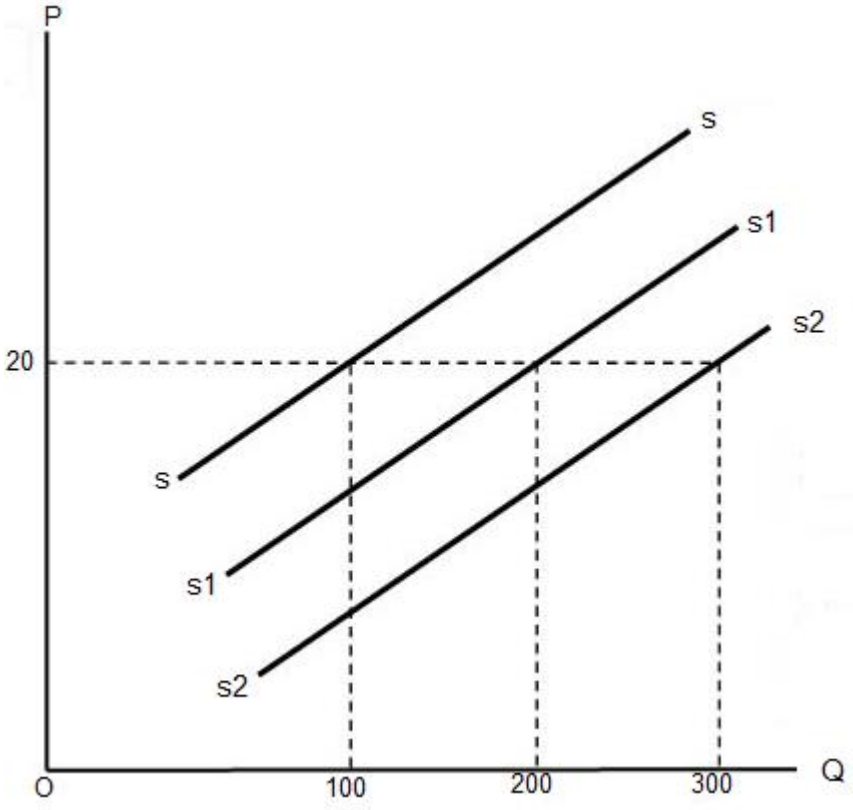

موږ او تاسو په ګراف کې ګورو چې قیمت ثابت دی خو په عرضه کې د بیلابیلو عواملو په تغیر سره په کې ډیرښت راغلی .په لومړي سر کې قیمت شل افغانۍ ده عرضه **100** کیلو ګرامه د ځینو عواملو له کبله قیمت ثابت دی خو عرضه له

ketabton.com - The Digital Library

سلو څخه دوه سوو کیلوګرامو ته لوړه شوی د عرضې ګراف له ssڅخه s1s1 ته تغیر خوري په همدې ترتیب له s1s1 څخه s2s2 ته انتقال مومي.

- قیمت کم شي او په عرضې کې تغیر نه وي راغلی :لاندې جدول ته ځیر شی :

عرضه	في کیلو ګرام قیمت
100 کیلوګرام	20 افغانۍ
100 کیلوګرام	16 افغانۍ
100 کیلوګرام	12 افغانۍ

په پوتني جدول کې ګوری چې په عرضه کې تغیر نه دی راغلی خو په قیمت کې تغیر راغلی کله چې قیمت شل افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ګرامه خو کله چې قیمت 16 افغانۍ کیږي عرضه هماغه پخوانۍ 100کیلو ګرامه پاتې کیږي. کولای شو په لاندې ګراف کې هم واضیح کړو :

ketabton.com - The Digital Library

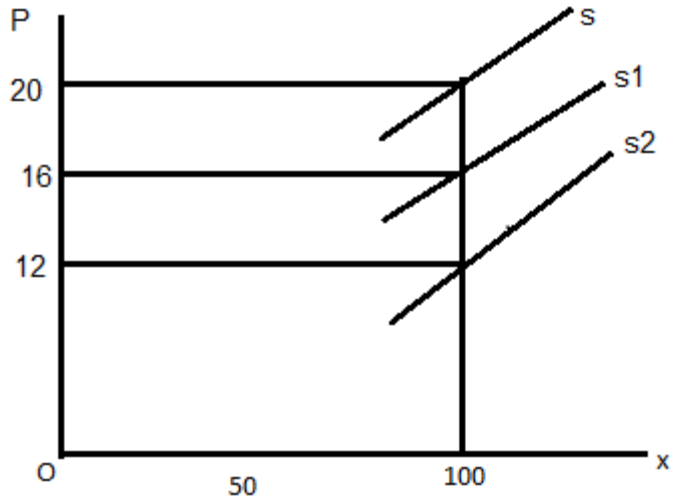

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې قیمت تغیر خوري خو عرضه بیا ثابته ده ځکه کله چې قیمت 12 افغانۍ وي نو عرضه سل کیلو ګرامه او د عرضې ګراف په s کې قرار لري خو کله چې قیمت له 12 څخه 16 افغانیو ته لوړ شي نو عرضه بیا هم پخوانۍ خو د عرضې ګراف له s څخه S1 ته انتقال مومي همدارنګه کله چې قیمت 20 افغانۍ کیږي عرضه یو ځل بیا ثابته ده او ګراف یې S2 ته تقرب مومي .

د عرضې تیټیدل لاندې دوه بڼې لري :

- قیمت پخوانی وي او په عرضه کې کمښت راشي :

عرضه	في کیلو ګرام قیمت

ketabton.com - The Digital Library

20 افغانۍ	100 کیلوګرام
20 افغانۍ	80 کیلوګرام
20 افغانۍ	60 کیلوګرام

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې قیمت ثابت خو د ځینو عواملو د تغیر له کبله د عرضې په مقدار کې تغیر راغلی کله چې قیمت 20 افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ،په همدې قیمت عرضه بیا 80 کیلو او وروسته بیا 60 کیلو ګرامو ته راښکته کیږي .

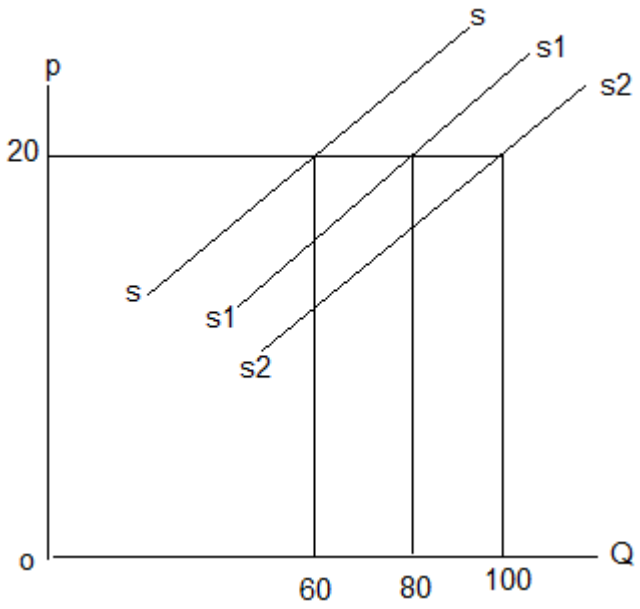

ketabton.com - The Digital Library

په ګراف کې تاسو ګورۍ کله چې قیمت 20 افغانۍ وي د عرضې مقدار 100 کیلو ګرامه او د عرضې ګراف په S2 دی خو کله چې قیمت تغیر نخوري عرضه ډیریږي 80 کیلو ته لوړیږي چې د عرضې ګراف له S2څخه s1 ته ټیټیږي په همدې ترتیب مخ ته ځي .

- قیمت لوړ شي او عرضه پخوانۍ وي

فې کیلو ګرام قیمت	عرضه
20 افغانۍ	100 کیلوګرام
25 افغانۍ	100 کیلوګرام
30 افغانۍ	100 کیلوګرام

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې د توکو عرضه ثابته ده او قیمت د تغیر په حال کې ځکه کله چې قیمت 20 افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ګرامه قیمت لوړیږي خو عرضه بیا هم ثابته ده په همدې ترتیب قیمت لوړیږي خو عرضه ثابته ده .

ketabton.com - The Digital Library

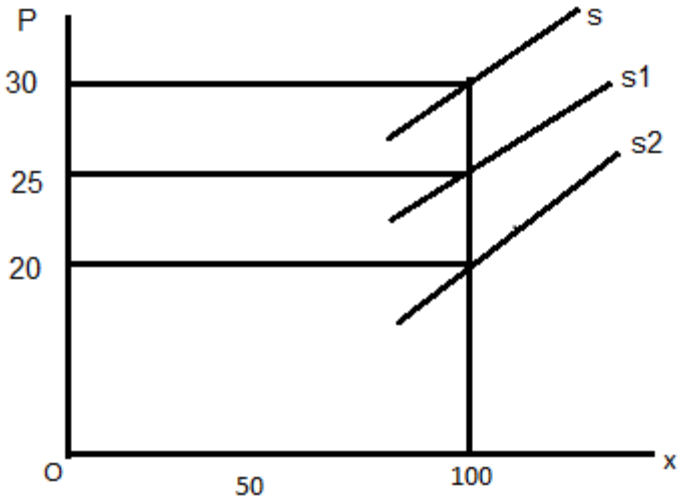

په پورتني ګراف کې تاسو وینئ کله چې قیمت **20** افغانۍ وي عرضه **100** کیلو ګرامه او د عرضې ګراف **s2** کې وي خو کله چې قیمت **25** کیږي عرضه خو ثابته ده د عرضې ګراف له **s2** څخه **s1** ته پورته کیږي په همدې ترتیب نور هم پورته ځي.

په عرضې کې د تغیراتو سببونه **Causes of Changes in Supply**

1. په عرضه کې پراختیا او راټولیدل: په عرضه کې پراختیا او راټولیدل په قیمت پورې اړه لري کله چې د توکو قیمت لوړ شي نو په عرضه کې زیاتوالی راځي چې دې ته د عرضې پراختیا وایي ددې برعکس کله چې د توکو قیمت ټیټ شي نو عرضه هم ورسره کمیږي چې دې ته د عرضې راټولیدل وایي.

ketabton.com - The Digital Library

2. د عرضې دلوړيدلو او ټيټيدلو سببونه : د عرضې لوړيدل او ټيټيدل لاندې سببونه لري :

- توليد لګښت : که د توکو د توليد په لګښت کې زياتوالی راشي او قيمت پخوانی وي نو عرضه يې کميږي د دې برعکس که د توکو د توليد په لګښت کې کمښت راشي او قيمت پخوانی وي نو عرضه يې ډيريږي .د توکو د توليد د لګښت د ډيرښت سببونه بيلابيل دي چې يو سبب يې د اومو موادو د بيې لوړوالی دی.
- طبيعي عناصر : د کرنيز توکو توليد ډيری وخت په طبيعي عناصرو پورې انحصار وي که په هيواد کې وخت په وخت باران وي ،طبيعي افات شتون ونلري په کرنه کې له ښې کيمياوي سرې ګټه واخيستل شي نو کرنيز توليدات ډيريږي .که په بازار کې د کرنيزو توکو قيمت لوړ نه شي خوبيا يې هم عرضه ډيريږي . د دې برعکس که طبيعي حالت ښه نه وي نو د کرنيزو توکو توليد کميږي .په بازار کې د قيمت په نه تغير سره بيا هم د توکو عرضه کميږي.
- بد امني : د بد امنی او خرابو حالاتو په وخت کې هم د توکو عرضه کميږي د مثال په توګه د جنګ په وخت کې د لومړنيو توکو کمښت په دې وخت کې ځينې کمپنۍ خپل توليدات بندوي او ځينې کمپنۍ جنګي وسايل جوړ وي په دې وخت کې د توکو قيمت تغير نه خوري خو عرضه يې کميږي د دې تر څنګ د قيمتونو په لوړو الي سره بيا هم عرضه کميږي .
- د کانونو کشفول : په هيواد کې د نوو کانونو له کشفولو سره د توکو په عرضه کې تغير راځي د ساري په ډول کله چې يو هيواد اومه مواد له بهر څخه را

ketabton.com - The Digital Library

واردوي خو کله چې همدا مواد په هيواد کې پيدا کيږي نو د توکو د توليد په لګښت کې کموالی راځي په پخواني قيمت ډير توکي توليديږي او عرضه يې هم ډيريږي .

- د ليږد راليږد د عصري وسايلو شتون : د ليږد راليږد د عصري وسايلو په شتون سره د توکو په لګښت کې کمښت راځي چې د توکو په عرضه کې ډيرښت راځي په دې صورت کې که د توکو قيمت لوړ هم نشي نو په عرضه کې ډيرښت راځي او دد برعکس که ښه وسايل ونه لري نو د توکو لګښت کې ډير والي راځي او عرضه يې کميږي .
- ماليه : که په هيواد کې په کورنيو توکو ماليه لوړه شي نو عرضه يې کميږي او که ماليه ټيټه شي عرضه يې ډيريږي.
- توليد طريقه : که چيرته د توليد طريقه سمه وي نو د توکو توليد لګښت کې کموالی راځي ،که قيمت لوړ هم نشي نو عرضه يې ډيريږي .
- د ځينو کمپنيو يو ځای والی : ځيني وخت د يو توکي د توليد لپاره يو څو کمپنۍ سره يو ځای کيږي او دا توکی په يو معين مقدار توليدوي . د توکو قيمت لوړيږي د قيمت په لوړوالي سره سره بيا هم عرضه نه ډيريږي .
- وارداتي پاليسۍ : حکومت ځينې وخت خپله وارداتي پاليسۍ ته تغير ورکوي په وارداتو لوړه ماليه وضعه کوي چې ورسره وارداتي توکي کميږي که قيمتونه پخواني وي خو بيا هم عرضه کميږي د دې برعکس که حکومت د ازادۍ سوداګرۍ پاليسۍ وضعه کړي نو واردات لوړيږي که قيمت پخوانۍ هم وي خو عرضه ډيريږي .

ketabton.com - The Digital Library

- د هیواد وضعیت : که یو هیواد سیاسي ثبات ونلري هلته توکي په لږه پیمانه تولیدیږي چې عرضه یې هم کمه وي خو په هیواد کې سیاسي ثبات وي امن شتون ولري نو کارګران له زړه نه کار کوي د توکو عرضه هم ډیریږي .

د عرضې ارتجاعیت Elasticity of Supply: د عرضې د قانون پر اساس که د یو توکي قیمت لوړ شي عرضه یې هم لوړیږي او د دې برعکس که قیمت یې ټیت شي عرضه یې هم کمیږي د عرضې هغه ځانګړتیا چې د قیمت د تغیر په وجه اغیزمن کیږي د عرضې ارتجاعیت ورته وایي یا د یو توکي هغه ځانګړتیا چې د قیمت په تغیر سره په عرضې یې کې تغیر راشي که د یو توکي د قیمت په تغیر سره په عرضې کې تغیرات راشي نو موږ بیا وایو چې دا توکی ډیر ارتجاعیت لري او که د کوم توکي په قیمت کې تغیر مګر په عرضې کې تغیر رانه شي نو موږ بیا وایو چې دا توکی ارتجاعیت نلري. د عرضې ارتجاعیت لاندې درې ډولونه لري :

1. ډیره ارتجاعیت لرونکي عرضه More elsatic supply: کله چې په قیمت کې ډیر لږ تغیر راشي او په عرضې کې زیات تغیر راشي دې ډول عرضې ته ډیره ارتجاعیت لرونکي عرضه وایي مانا دا چې که قیمت ډیر لږ ټیټ شي عرضه ورسره ډیره زیاته کمه شي اویا قیمت لږ لوړ شي خو په عرضې کې ډیر زیات ډیروالی راشي . کولای شو په لاندې جدول کې وګورو :

ketabton.com - The Digital Library

عرضه	في ټن قيمت
100 ټنه	7500 افغانۍ
50 ټنه	7400 افغانۍ
10 ټنه	7300 افغانۍ

په پورتني جدول کې ګورئ کله چې قيمت 7500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه وي خو کله چې قيمت ډير لږ ټيټيږي له 7500 څخه 7400 ته کيږي نو په عرضه کې ډير زيات تغيرات راځي او عرضه 50 ټنو ته راښکته کيږي .

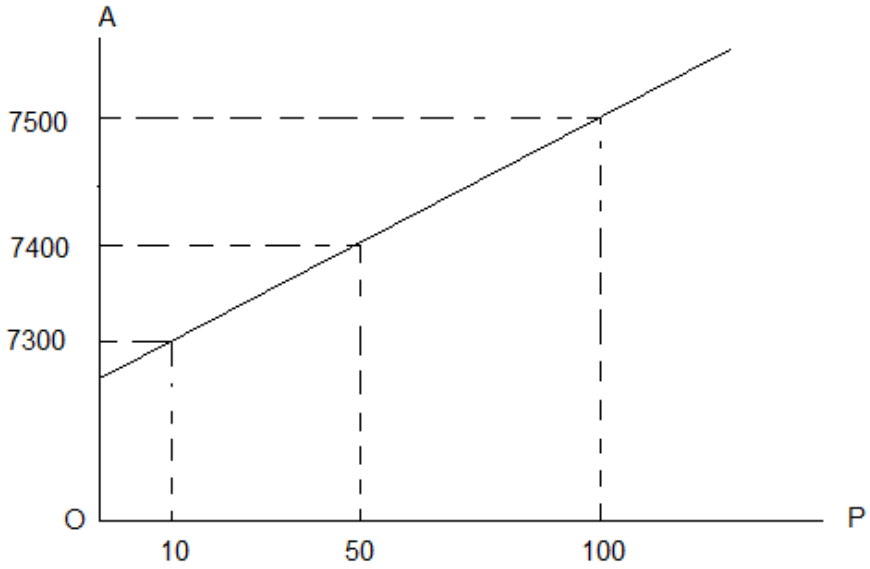

ketabton.com - The Digital Library

په ګراف کې تاسو ګورئ چې د قیت په لږ تغیر سره په عرضه کې ډیر تغیر راځي کله چې قیمت 7300 افغانۍ وي عرضه 10 ټنه خو کله چې قیمت ډیر لږ تغیر کوي 7400 ته لوړ شي نو عرضه 50 ټنو ته لوړیږي .

2. لږه ارتجاعیت لرونکې عرضه Less elastic supply: کله چې په قیمت کې ډیر تغیر راشي خو په عرضې کې ډیر تغیر رانشي نو دې ډول عرضې ته لږه ارتجاعیت لرونکې عرضه وایي مانا دا چې قیمت ډیر زیات ټیټ شي خو عرضه ډیره لږه کمه شي لاندې جدول ته ځیر شئ :

عرضه	في ټن قیمت
100 ټن	500 افغانۍ
90 ټن	300 افغانۍ
80 ټن	100 افغانۍ

پورتني جدول ته ځیر شئ کله چې قیمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه ده خو کله چې قیمت له 500 افغانیو څخه 300 افغانۍ کیږی عرضه ورسره ډیره لږ تغیر کوي عرضه یوازې له 100 څخه 90 ته راټیټیږي یانې ډیرلږ تغیر خوري .

ketabton.com - The Digital Library

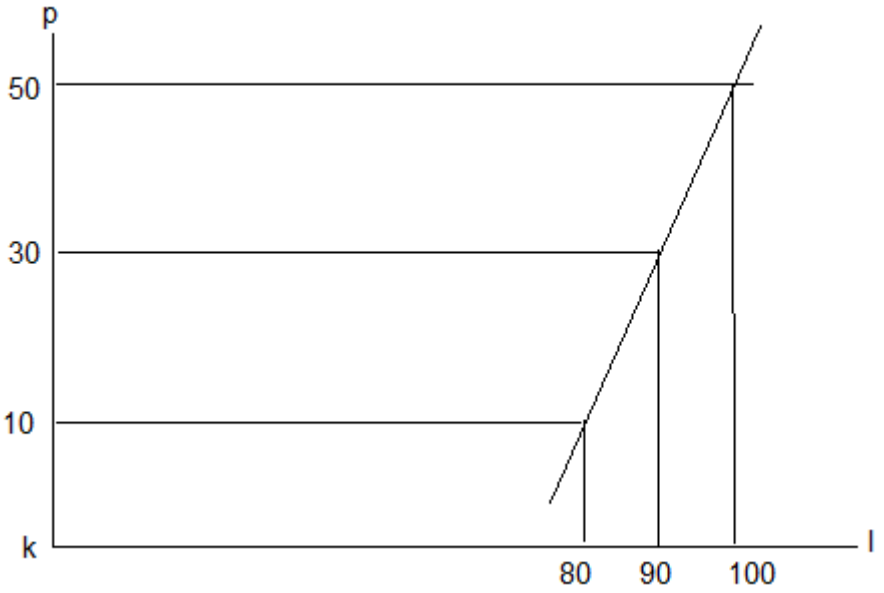

په پورتنې ګراف کې تاسو ګورئ چې کله قیمت **10** افغانۍ وي عرضه **80** کیلو خو کله چې قیمت ډیر لوړیږي ېانې **30** افغانیو ته لوړ شي نو عرضه ورسره ډیر لږ تغیر کوي له **80** څخه **90** کیلو ګرامو ته لوړیږي.

3. برابره ارتجاعیت لرونکې عرضه : که په عرضه او قیمت کې په یو نسبت تغیر راشي دې ډول عرضې ته برابره ارتجاعیت لرونکې عرضه وایي مانا دا چې که په قیمت کې دوه برابره زیاتوالی راشي په عرضې کې هم دوه برابره ډیرښت راشي .

لاندې جدول ته ځیر شئ :

ketabton.com - The Digital Library

عرضه	في ټن قیمت
100 ټنه	500 افغانۍ
200 ټنه	1000 افغانۍ
600 ټنه	3000 افغانۍ

په جدول کې ګورئ چې کله قیمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه خو کله چې قیمت 1000 افغانۍ کیږي عرضه ورسره مساوي لوړیږي 200 ټنو ته لوړیږي یانې قیمت او عرضه په یو نسبت تغیر خوري .

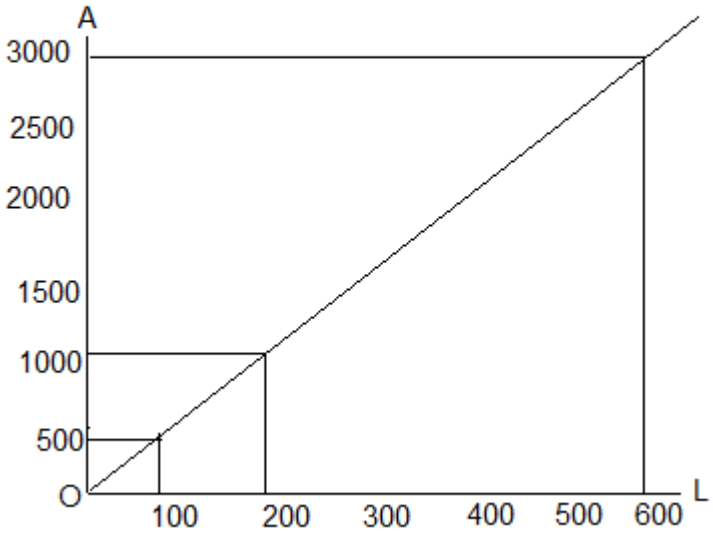

ketabton.com - The Digital Library

په همدې ډول په ګراف کې هم تاسو ګورئ چې قیمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه او کله چې 1000 افغانۍ شي قیمت عرضه 200 ټنو ته لوړیږي یانې د قیمت او عرضې د تغیر نسبت سره مساوي وي.

د عرضې د ارتجاعیت اندازه ګیري :

د له یوسره برابر ارتجاعیت : کله چې د یو توکي په عرضه کې د قیمت د تغیر په نسبت تغیر راشي دې ډول عرضې ته د یو سره برابر ارتجاعیت وایي د ساري په توګه د غنم قیمت د پخوا په نسبت نیم شوی او عرضه یې هم نیمه شوې ده کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو :

د فې ټن قیمت	عرضه
500 افغانۍ	100 ټنه
1000 افغانۍ	200 ټنه
3000 افغانۍ	600 ټنه

په پورتني جدول کې مورِ او تاسو وینو چې کله قیمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه وي خو کله چې قیمت 1000 افغانۍ شي عرضه هم ورسره 200 ټنو ته لوړه شي د دې خبرې مطلب دا چې په قیمت او عرضه کې یو شان تغیرات راځي

ketabton.com - The Digital Library

او يا په قيمت او عرضه کې مساوي تغيرات راځي .کولای شو په لاندې ګراف کې ښه روښانه کړو :

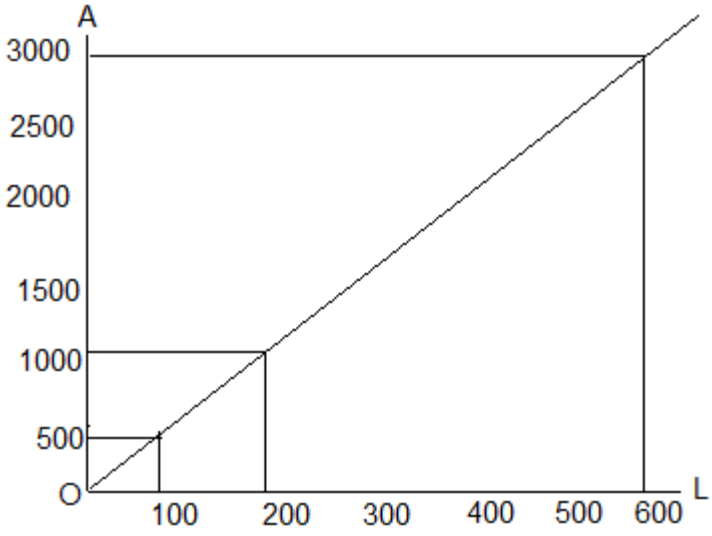

➢ له يوځخه کم ارتجاعيت : کله چې د يو توکي په عرضې کې د قيمت د تغير په نسبت کم وي يا د يو توکي قيمت لوړ شي خو په عرضه کې لږ ډيروالی راشي دې ډول عرضې ته له يو ځخه کم ارتجاعيت. وايي لکه په جدول کې :

د فې ټن قيمت	عرضه
500 افغانۍ	**100** ټنه

ketabton.com - The Digital Library

250 افغانۍ	90 ټنه
150 افغانۍ	80 ټنه

په جدول کې مورِ تاسو وینو چې کله قیمت 500 افغانۍ وي د توکو عرضه 100 ټنه خو کله چې قیمت ډیر تغیر خوري له 500 افغانیو څخه 250 افغانیو ته راټیټیږي عرضه ورسره ډیر لږ تغیر خوري له 100 ټنو څخه 90 ټنو ته راښکته کیږي . چې دې ډول ارتجاعیت ته له یو څخه کم ارتجاعت وایي چې په لاندې ګراف کې هم روښانه شوی .

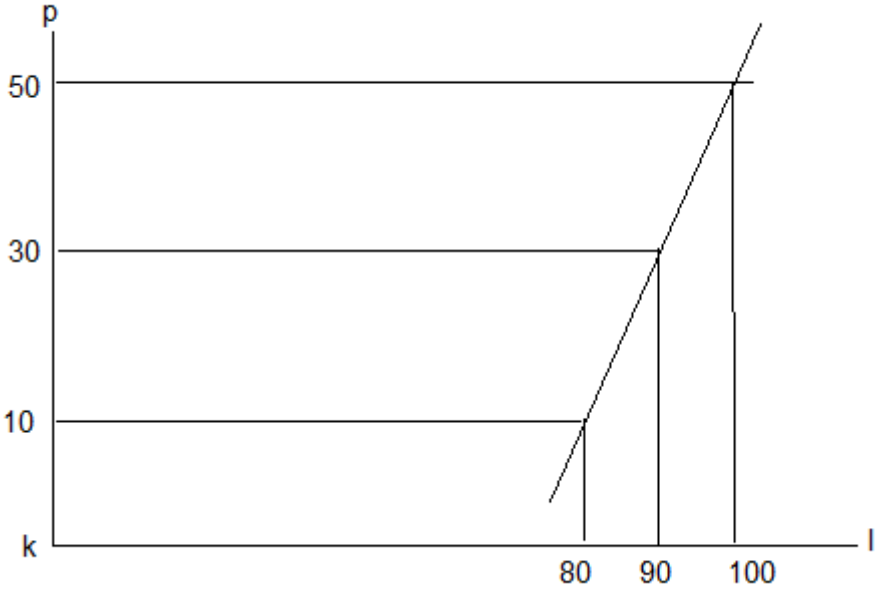

ketabton.com - The Digital Library

له یو څخه ډیر ارتجاعیت : کله چې د یو توکي عرضه د قیمت د تغیر له نسبت څخه لوړه وي دې ډول ارتجاعیت له یو څخه ډیر ارتجاعیت وایي لاندې جدول ته ځیر شئ :

د فې ټن قیمت	عرضه
50 افغانۍ	100 ټنه
25 افغانۍ	40 ټنه
15 افغانۍ	20 ټنه

په جدول کې ښکاري کله چې قیمت 50 افغانۍ وي عرضه 100 ټنه خو کله چې قیمت تغیر خوري 25 افغانیو ته راښکته کیږي عرضه ورسره ډیره تغیر خوري له 100 ټنو څخه 40 ټنو ته راښکته کیږي .

د عرضې د ارتجاعیت د اندازه ګیرۍ دویمه طریقه (حسابي فورمول) :

د عرضې ارتجاعیت = په عرضې کې تغیر / عرضه ÷ په قیمت کې تغیر/قیمت

او یا

د عرضې ارتجاعیت = په عرضې کې تغیر / عرضه × قیمت/ په قیمت کې تغیر

د پورتنیو فورمولو د وضاحت لپاره لاندې جدول ته ځیر شئ :

شمیره	فې ټن قیمت	عرضه
لومړی قیمت	50 افغانۍ	100 ټنه
دویم قیمت	25 افغانۍ	50 ټنه
دریم قیمت	20 افغانۍ	25 ټنه
څلورم قیمت	10 افغانۍ	20 ټنه

ketabton.com - The Digital Library

د فورمول تطبیق :

a) $100/50 \times 25/50 = 1.00$

b) $50/25 \times 5/25 = 2.50$

c) $20/5 \times 10/20 = 0.50$

د فورم له تطبیق وروسته که ځواب له یوه سره برابر راغلو نو مانا دا چې ارتجاعیت له یو سره برابر دی او که کوچني راغلو له یو څخه کوچني او که لوړ شو نو له یوه څخه لوړ دی .

i. په لومړي او دویم قیمت ارتجاعیت له یو سره برابر دی

ii. په دویم او درېیم قیمت ارتجاعیت یو څخه لوړ دی

iii. په درېیم او څلورم قیمت ارتجاعیت له یو څخه کوچنی دی

د عرضې د ارتجاعیت عوامل : د ځینو توکو د عرضې ارتجاعیت ډیر وي او د ځینو توکو ارتجاعیت کم وي د بیلابیلو توکو د عرضې ارتجاعیت په لاندې عواملو پورې تړاو لري :

- د توکي ښه : هغه توکي چې ژر له منځه ځي د هغوی د عرضې ارتجاعیت کم وي ځکه که دا توکي خرڅ نه شي له منځه ځی نو که قیمت هر څومره ټیټ شي د هغوی خرڅول پکار دي لکه شیدې ،ترکاري او نور . ددې په مقابل کې هغه

ketabton.com - The Digital Library

توکي چې ژر نه خرابيږي دهغوی د عرضې ارتجاعيت ډير وي ځکه د قيمت په ټيټ والي سره کولای شو چې زيرمه يې کړو او په عرضې کې لږ والی هم راولو .

- د تولید لګښت : که د يو توکي په توليد کې ډير لږ ډيرښت راشي او لګښت پرې ډير راشي او د قيمت ډيروالی دا لګښت پوره نه کړي نو ددې توکي ارتجاعيت کم دی ددې برعکس که د يو توکي په ډير توليد کې او لګښت پرې کم راشي او قيمت کې ډير پوره شي نو ددې توکي ارتجاعيت لوړ دی.
- د تولید طريقه : هغه توکي چې په اسانۍ سره توليديږي نو د هغوی ارتجاعيت ډير وي ځکه د قيمت په تغير سره په عرضه کې هم تغير راځي او هغه توکي چې په پيچيده طريقې سره پيدا کيږی ارتجاعيت يې هم کم وي .
- د تولید قوانين : هغه توکي چې د ډيرښت د قانون پر اساس توليديږي د هغوی ارتجاعيت ډير وي ځکه د قيمت په لوړوالي سره متشبث هڅه کوي تر څو ډيره ګټه تر لاسه کړي نو په ځمکه توليد ډيروي ددې برعکس هغه توکي چې د لګښتونو ډيرښت د قانون په وسيله پيدا کيږي کم ارتجاعيت لري .
- د تولید وخت : هغه توکي چې په لږ وخت توليديږي نو د هغو د عرضې ارتجاعيت لوړ وي او هغه توکي چې توليد يې ډير وي د عرضې ارتجاعيت يې هم کوچنی وي ځکه کله چې قيمت لوړ شي هغه ژر نه توليديږي .
- د پانګې اړتيا : د هغو توکو توليد چې ډيرې پانګې ته اړتيا لري د هغوی د عرضې ارتجاعيت هم کم وي لکه د الوتکو جوړول ځکه د الوتکو په قيمت کې که لوړوالی راشي ته مجبور يې نوې کارخانه جوړه کړې چې ډيرې پانګې ته اړتيا ده او همداسي که قيمت يې ټيټ شي بيا هم کميدای نه شي ځکه

ketabton.com - The Digital Library

د کارخانې په جوړېدو ډېر پانګه لګېدلې ده نو ځکه د عرضې ارتجاعیت هم کم وي د دې برعکس هغه توکو تولید چې لږې پانګې ته اړتیا لري د عرضې ارتجاعیت يې لوړ دی ځکه که قیمت لوړ شي ډېر توکو د تولیدو امکان وي .

څلورم څپرکی

بازار Market

په ټولیز ډول بازار هغه ځای ته ویل کیږي چې خلک د توکو د اخیستلو او خرڅولو لپاره پکې سره یو ځای کیږي د ساري په ډول لکه د غلو بازار،ترکاري بازار ،میوو بازار . خو د اقتصاد په علم کې بازار په پراخه توګه تر مطالعې لاندې نیول کیږي د اقتصاد په علم کې بازار کوم ځانګړي ځای ته نه ویل کیږي چې توکي په کې خرڅول یا اخیستل کیږي بلکې په دې کې ټولې هغه سیمې

ketabton.com - The Digital Library

دخيلي دي چې د اخيستونکي او خرڅونکي تر منځ په مخامخ ډول اړيکه نيول کيږي او د يو توکي قيمت په معين وخت کې ټاکل کيږي دا اړينه نه ده چې اخيستونکی او خرڅونکی د يو بل سره وګوري بلکې کولای شي د تيلفون ،ليک او نورو لارو څخه اړيکه ونيسي

فرانسوي عالم ښاغلي "کرناټ "بازار داسې تعريف کړی :له بازار څخه موخه هغه ځای نه دی چېرته چې اخيستونکي او خرڅوونکي سره يو ځای کيږي بلکې له بازار څخه موخه ټولې هغه سيمې دي چې اخيستونکي او خرڅوونکي په ازاده توګه يو له بل سره ګوري د يو توکي قيمت ټاکي . همدارنګه پروفيسور" کلی(Clay) "د بازار په اړه وايي : بازار يو داسې ځای دی چې ديو توکي قيمت ټاکل کيږي او دهغه د ليږد لګښتونه اضافه وي.ددې تعريف وضاحت مورږ داسې کوو د ساري په ډول که په لغمان ولايت کې د يو من وريجې بيه سل افغانۍ وي او په ننګرهار کې وريجې په يو سلولس افغانۍ وي که له لغمان څخه ننګرهارته د وريجو وړلو لپاره کرايه لس افغانۍ وي نو بيا په لغمان او ننګرهار کې د وريجو قيمت مساوي دی ځکه لس افغانۍ يې ليږد لګښت دی.

د بازار اړتياوې :

1. د توکي شتون : د بازار لپاره د توکي شتون اړين دی توکی بايد شتون ولري خيالي او فرضي نه وي .

ketabton.com - The Digital Library

2. د اخیستونکي او خرڅوونکي ترمنځ اړیکه : د بازار لپاره دا هم اړینه ده چې باید د اخیستونکي او خرڅوونکي ترمنځ اړیکه شتون ولري که اړیکه د تیلفون ،لیک یا نورو له لارې وي د دوی ترمنځ د لیږد لګښت په نظر کې نیولو سره د توکي قیمت یو شان وټاکي.

3. د اخیستونکي او خرڅوونکي شتون : د توکو داخیستلو او خرڅولو لپاره د اخیستونکي او خرڅوونکي شتون اړین دی د اخیستونکي او خرڅونکي لپاره اړینه نه ده چې دواړه یو ځای وي کیدای شي چې یو په افغانستان او بل په هندوستان کې وي.

4. د ځای شتون : د بازار لپاره د ځای شتون اړین دی که هغه کلی ،بانډه ،ښار که هر ځای وي.

د بازار ډولونه : د بازار ډولونه د لاندې ځانګړتیاوو په اساس ویشل شوي دي :

- و خت په لحاظ
- د ځای په لحاظ
- د توکو په لحاظ
- د سودا پر اساس
- د سیالۍ په سبب

ketabton.com - The Digital Library

چې هريو يې په لاندې ډول تر څېړنې لاندې نيسو :

د وخت پر اساس : دو خت په لحاظ بازار درې ډولونه لري :

1) ورځنی بازار : که د يو توکي قيمت په يوه ورځ کې د عرضې او تقاضا په اساس ټاکل کيږي دې ډول بازار ته ورځنې بازار وايي په ورځني بازار کې چې هر څومره توکي راوړل شي بايد په هماغه ورځ خرڅ شي ځکه که چيرته توکي دويمې ورځې ته پاتې شي نو بيا له منځه ځي او يا په ډير ټيټ قيمت خرڅيږي د ساري په ډول غوښې ،ترکاري او نورو بازارونه په ورځني بازار کې د توکو عرضه محدوده وي که تقاضا لوړه شي نو قيمت پورته ځي او که تقاضا کمه شي قيمت ورسره ټيټيږي.

2) لنډمهاله بازار : دا ډول بازار د څو اونيو او مياشتو لپاره وي په دې ډول بازار کې د توکو عرضه په بيلابيلو لارو کميږي او ډيريږي په دې ډول بازار کې د توکو قيمت د لنډ مهالې عرضې او تقاضا په اساس ټاکل کيږي لکه څرنګه چې پوهيږئ په دې ډول بازار کې وخت کم وي او د توليد په عواملو کې زياتوالی نه شي راتلای نو د تقاضا زياتوالی په قيمت ډيره اغيزه لري.

3) اوږد مهاله بازار : په دې ډول بازارونو کې د توکو عرضه هر څومره چې وغواړو کمه يا ډيره کړو په دې وخت نوې کارخانې هم جوړيږي ،نوي ماشينونه او نوي تعميرونه هم جوړيدلی شي چې د څو کالو وي د دې ډول بازارونو د عرضې او تقاضا توازن د اوږد وخت لپاره وي او کوم قيمت چې وټاکل شي د

ketabton.com - The Digital Library

ډيروخت لپاره وي په اوږد مهاله بازار کې د توکو عرضه د قيمت تعين باندې ډيره اغيزه لري.

د ځای پر اساس د بازار ډولونه

1) سيمه ايز بازار: که د يو توکي د خرڅلاو ځای د تولید په ځای يا په نژدې سيمه کې وي دې ډول بازار ته سيمه ايز بازار وايي چې يوې ځانګړې سيمې پورې تړلی وي مثلا د کبانو بازار، ترکاري اونور د سيمه ايز بازار ځانګړتياوې په لاندې ډول دي:

- په دې ډول بازار کې زيان منونکي توکي (شيدې، کبان، ترکاري) اخيستل او خرڅول کيږی.
- د داسې توکو اخيستل او خرڅول په کې کيږي چې د خلکو په دود دستور برابر وي.
- په دې ډول بازار کې سيمه ايز خلک د توکو اخيستل او خرڅول تر سره کوي د نورو ځايو خلک په کې ګډون نه کوي.

ملي بازار: که د يو توکي اخيستل او خرڅول د يو هيواد په داخل کې ترسره کيږي نو دې ډول بازار ته ملي بازار وايي چې لاندې ځانګړتياوې لري:

ketabton.com - The Digital Library

- اخیستونکی او خرڅوونکي دواړه په یوه هیواد پورې اړه لري بهرنې وګړي په کې ګډون نه شي کولای اوپه خپل منځ کې په ازاده توګه یو بل سره ګوري د قیمت په ټاکلو کې یو له بل سره سیالي کوي .

- په دې ډول بازار کې داسې توکي اخیستل او خرڅول کیږي چې مشتریان یې کورنۍ وي .

نړیوال بازار : که د کوم توکي د اخیستلو او خرڅولو ځای ټوله نړۍ وي او نړیوال اخیستونکي او خرڅوونکي یې پیري دې ډول بازار ته نړیوال بازار وایي په دې ډول بازار کې توکو ته په ټوله نړۍ کې تقاضا شتون لري د ساري په ډول سره ،سپین زر ،تیل او نور نړیوال بازار لاندې ځانګړتیاوې لري :

- په نړیوال بازار کې پایداره او قیمتي توکي اخیستل او خرڅول کیږي .

- په نړیوال بازار کې داسې توکي اخیستل او خرڅول کیږي چې په ټوله نړۍ کې تقاضا ولري .

- په نړیوال بازار کې د بیلابیلو هیوادونو اخیستونکي او خرڅوونکي د قیمت په ټاکلو کې سیالی تر سره کوي .

د توکو په اساس د بازار ډولونه :

عمومي بازار : داسې بازار چې بیلابیل توکي په کې اخیستل او خرڅول کیږي د ساری په ډول زمونږ په هیواد کې د ولسوالیو بازار ونه .

ketabton.com - The Digital Library

ځانګړی بازار : په ځانګړي بازار کې داسې توکي خرڅول کیږي چې یو ډول نوعیت ولري د ساري په ډول د میوې بازار،غلې بازار او نور.

نمونه یې بازار : په دې ډول بازار کې د دې پر ځای چې ټول توکي بازار ته راوړل شي یوازې د توکو نمونې راوړي په دې ډول بازار کې کرنیز او اومه مواد ډیر اخیستل او خرڅول کیږي.

درجه بندۍ بازار : دا ډول بازار د نمونه یې بازار پرمختللی ډول دی چې په دې ډول بازار کې د توکو نمونې ته هم اړتیا نه شته بلکې د توکو درجه بندي کوي د ساري په ډول پاک یا ناپاکه غنم،غټې یا نرۍ وریجې .

د سوداګرۍ په لحاظ د بازار ډولونه :

ټول پلوري: داسې بازار چې توکي په پراخه پیمانه اخلي او خرڅوي یې .

ټوک پلوري : په دا ډول بازار کې توکي په لږه پیمانه اخلي او خرڅوی چې ښه بیلګه یې زمونږ او ستاسو شاوخوا هټۍ دي .

د سیالۍ پر اساس د بازار ډولونه په لاندې ډول دي:

د مکملې سیالۍ بازار : په دې ډول بازار کې د اخیستونکي او خرڅونکو شمیر ډیر وي ،د بازار په هکله پوره معلومات لري، په بازار کې په مکمله توګه سیالۍ شتون لري نو له دې کبله د یو توکي قیمت په یو وخت کې ټاکل کیږي چې لاندې ځانګړتیاوې لري :

ketabton.com - The Digital Library

- په دې ډول بازارکې د اخیستونکو او خرڅونکو شمیر ډیر وي
- اخیستونکي او خرڅوونکي ته د بازار په هکله مکمل معلومات وي .
- په دې ډول بازارکې یو ډول توکي اخیستل او خرڅول کیږي .
- اخیستونکي او خرڅوونکي په اخیستلو او خرڅوولو کې یو له بل سره سیالۍ کوي .
- په دې ډول بازا ر کې د یوشي قیمت په یو وخت کې یو شان ټاکل کیږي .
- ازاده مداخله : سیالۍ هغه وخت زور نیسي چې د نوو کمپنیو داخلیدل بازار ته او د زړو په وتلو هیڅ ډول پابندي نه وي او هیڅ هټیوال زیات قیمت نه شي اخیستلای.
- د تولید د وسایلو لیږد : په سیالۍ کې اړینه ده چې تولید عوامل په مکمله توګه د لیږد وړ وي د پانګې لیږد له یو ځایه بل ځای ته د مزدور لیږد له یو ځایه څخه بل ځای ته که په هر ځای کې ګټه وي مور په اسانۍ سره وکولای شو چې ګټې ځای ته د تولید عوامل ولیږدوو زمور په عملي ژوند کې مکمل بازار شتون نه لري ځکه ددغه ټول شرایط په یو وخت کې شتون ناممکنه دي.

نامکمله بازار : غیرمکمل بازار هغه وخت پیدا کیږي چې د اخیستونکو او خرڅوونکو شمیر لږ وي په خپل منځ کې د لیدو ازادي ونه لري او نه د بازار به اړه بشپړ معلومات لري د توکو په لیږ رالیږد کې خنډونه شتون ولري

ketabton.com - The Digital Library

اخیستونکی د توکو اخیستو په وخت کې معیار په نظر کې نه نیسي . نو له دې کبله د توکو قیمت په یو وخت کې بیلابیل وي .

د نامکمل بازار ځانګړتیاوې :

- په دې ډول بازار کې د اخیستونکو او خرڅوونکو شمیر کم وي .
- اخیستونکو او خرڅوونکو ته د بازار په اړه پوره معلومات نه لري .
- په دې بازار کې د یو توکي قیمت په یو وخت کې بیلابیل وي .
- د تولید د عواملو په لیږد بندیز : په بعضې وختونو کې حکومت د تولید په عواملو بندیز لګوي چې دهغوی تبادله په ازاده توګه نه ترسره کیږي د نامکمل بازار ډولونه په لاندې ډول دي :

I. دوجاره (Duopoly) : کله چې د توکو عرضه ددو کمپنیو په لاس وي دا ډول بازار ته دوجاره وایي هره کمپنۍ د عرضې یوه لویه برخه تهیه کوي که هغه په عرضه کې کموالي راولي نو قیمت لوړیږي او که عرضه ډیره کړي قیمت ورسره ټیټیږي .که دواړو کمپنیو د تولید شوی توکو نوعیت یو شان وي نو دې ته خالصه دوجاره وایي او که توپیر ولري نو دې ته توپیري اجاره وایي .

II. څو جاره (Oligopoly) : کله چې د یو توکي عرضه د درېو څخه تر اوو کمپنۍ تر سره کوي نو دې ډول بازار ته څو جاره وایي په څو جاره کې د یوې کمپنۍ حیثیت نسبت دوجارې ته ضعیفه وي لیکن بیا هم که په عرضه کې تغیر

ketabton.com - The Digital Library

راشي قېمت حتماً اغيزمن کيږي .که ټولې کمپنۍ يو توکی توليدوي نو هغه ته خالصه څوجاره وايي او که د توکو نوعيت توپير ولري نو هغې ته توپير څو جاره وايي .

III. اجاره دارانه سيالۍ : که چيرته د توليدونکو او خرڅوونکو کمپنيو شمير ډير وي او هر کمپنۍ د خپل سوداګريز ننبنان سره بازار ته توکي عرضه کوي او د ټولو کمپنيو توکي يو له بل سره په مکمله توګه توپير لري چې دې ډول ته اجاره دارانه سيالۍ وايي .

اجاره داري : که په يو بازار کې توليدونکې او پلورنکې يوه کمپنۍ وي دې ډول بازار ته اجاره داري وايي د ساري په ډول په افغانستان کې بريښنا د افغانستان بريښنا شرکت په خلکو وويشي او هغه بل سيال نه لري . .چې لاندې ځانګړتياوې لري :

- د توکو پيدا کوونکې او خرڅونکې يوه کمپنۍ وي .
- کوم شي چې پلورنکي د هغه په وړاندې سيالۍ شتون نه لري.
- د اجاره دار په خپله خوښه د توکي قيمت ټاکي .

د اجارې ډولونه په لاندې ډول دي :

ketabton.com - The Digital Library

طبيعي اجاره : په طبيعي لحاظ يوه سيمه د يو توکي په پيد کولو کې اجاره ولري د ساري په ډول لکه د افغانستان انار چې نوره نړۍ د افغانستان په څير انار نه لري .

قانوني اجاره : که د يو هيواد قانون يو شخص يا اداري ته د يو توکي د اجارې صلاحيت ورکړي وي تر څو په هغه برخه کې پرمختګ وکړي د ساري په ډول د يو کتاب ليکونکي لپاره د هغه دليکلو حقوق د کتاب ليکونکي پورې اړه لري .

ټولنيزه اجاره : ځينې وخت د ټولنې د پرمختګ لپاره د يو توکي د توليد او ويش اختيار يوې اداري ته ورکول کيږي .

جوړه شوی اجاره : ځينې وختونه يو شمير متشبثين سره راټوليږي د اجارې يو ډول جوړوي چې دې ډول اجارې ته جوړه شوې اجاره وايي د ساري په ډول د ګرمې په موسم کې د يخ فابريکو ترمنځ ډيره سيالۍ او په دغې سيالې کې د دوی زيان وي نو ټول سره راټوليږي او يو څو کارخاني چلوي .جوړې شوې اجارې لاندې ډولونه لري :

پول (pool): کله چې متشبثين يا صنعتکاران د توکي د ترلاسه کولو قيمت يو ټاکي پول ورته وايي .

کارټل (Kartel) : که صنعت کاران يا متشبثين بازار په خپل منځ کې وويشي او هر متشبث خپل د اخيستلو او خرڅولو حد وټاکي .

ketabton.com - The Digital Library

ترسټ (Trust) :په دې ډول کې ټولې کمپنۍ خپل انفرادي حیثیت لمنځه وړي خپل ځانونه په لویه اداره مدغموي او هغه لویه اداره ټول کار مخ ته وړي .

د بازار پراختیا : د بازار له پراختیا څخه موخه هغه سیمه ده چې د توکي اخیستل او خرڅول په کې ترسره کیږي ،د ټولو توکو د بازار پراختیا یو شان نه وي د بعضې توکو بازار پراخه او د ځینو محدود وي د بیلا بیلو توکو د بازار پراختیا په لاندې عناصرو په پورې تړلې ده :

- توکي نوعیت : هغه توکي چې ډیر پایښت او قیمتي وي د هغوی بازار هم پراخه وي دساري په ډول تیل ،ګاز سره او سپین زر ددې برعکس هغه توکي چې ژر خرابیږي د هغوی بازار محدود وي د ساري په ډول ترکاري ،کبان او نور .

- د تقاضا نوعیت :کومو توکي ته چې تقاضا ډیره وي نو بازار یې هم پراخه وي لکه تیل اوکه د کوم توکي تقاضا یوې سیمې پورې اړه لري نو بازار یې محدود وي .

- عرضې نوعیت : د کوم توکي عرضه چې د تقاضا په اساس پورته لاړه شي نو د هغه بازار هم پراخیږي او که عرضه د تقاضا مطابق لاړه نه شي د هغه بازار محدود وي .

- د لیږد رالیږد وسایل : د بازار پراختیا تر ډیره بریده د لیږد رالیږد په وسایلو پورې اړه لري که د یو هیواد دلیږد رالیږد وسایل نوي عصري وي په

ketabton.com - The Digital Library

اسانۍ سره کولای شي توکي له يو ځای څخه بل ځای ته وليږدوي چې ورسره د توکو بازار پراختيا مومي .

- امنيت : که په يو هيواد کې امنيت ښه وي د جنګ خطر نه وي نو د توکو اخيستل او خرڅول پراخه توګه ترسره کيږي چې ورسره بازار هم پراختيا مومي .

- د حکومت پاليسۍ : که حکومت د ازادې سوداګرۍ پالسۍ څخه کار واخلي د توکو په صادرولو او واردولو پابندي نه وي په دې وخت کې بازار پراختيا مومي او که حکومت په سوداګرۍ بنديز لګوي نو بيا بازار پراختيا نه مومي .

- خبرتياوې : په تيلويزيون ،ورځپاڼو او نورو کې د توکو د خبرتياوو په خپره ولو سره د توکو بازار پراختيا مومي .

- د توليد طريقه : کوم توکي چې په نوو او ښه وسايلو توليد شي د هغوی بازار هم پراختيا مومي .

- د توليد اندازه : کوم توکي چې په ډيره پيمانه توليديږي د هغوی مصارف هم کوي او توليد ډير وي چې د ډير توليد لپاره د بازار لټول کيږي او ورسره بازار پراختيا مومي .

د بازار توازن

ketabton.com - The Digital Library

Market Equilibrium

توازن هغه حالت ته ویل کیږي چې په هغې کې مخالف او موافق ځواکونه برابر وي او هغه عوامل چې تغیر راولي هغه بې اغیزې وي .په اقتصاد کې توازن په بازار کې د قیمت ټاکل دي قیمت هغه توازن دی چې عرضه او تقاضا سره برابریږي د یو توکي د قیمت په ټاکلو کې عرضه اوتقاضا مرکزي رول ترسره کوي .عرضه او تقاضا دوه مخالف ځواکونه دي د قیمت په زیاتوالي سره تقاضا کمیږي او عرضه ډیریږي ،د قیمت په ټیټوالي عرضه کمیږي او تقاضا ډیریږي کله چې د یو توکي عرضه او تقاضا سره برابره شي نو دبازار توازن یا د عرضې او تقاضا توازن یې بولي د دې توازن له کبله چې کوم قیمت ټاکل کیږي دې ته متوازن قیمت (Equilibrium Price) وایي .

د عرضې او تقاضا توازن یا د قیمت ټاکل : د قیمت ټاکل نظریه د لومړي ځل لپاره مشهور اقتصاد پوه ډاکتر الفرډ مارشل وړاندې کړه د دې نظریې پر اساس د یو توکي قیمت هغه وخت ټاکل کیږي چې د توکي عرضه او تقاضا سره برابره شي د عرضې او تقاضا په برابریدو سره قیمت ټاکل کیږي ډاکتر الفرد مارشل د لاندې مثال په وسیله دا واضیح کړي دي لکه څرنګه چې د یو توکي د پرې کولو لپاره د قیچې د دواړو خواوو تر منځ توازن اړین دی همداسې د قیمت د ټاکلو لپاره هم د توکي عرضې او تقاضا باید برابره شي . د تقاضا د قانون پر اساس که قیمت لوړ شي تقاضا کمیږي او د قیمت په ټیټ والي سره تقاضا ډیریږي او د عرضې د قانون پراساس که قیمت لوړ شي عرضه هم ډیریږي او که قیمت ټیټ

ketabton.com - The Digital Library

شي عرضه هم کميږي . عرضه او تقاضا دوه متضاد قوتونه دي چې يو د بل خلاف کړنه تر سره کوي د قيمت په تغير سره چې په عرضه او تقاضا کې کوم تغير راځي دواړه قوتونه هڅه کوي چې يو له بل سره هم اهنګ شي کله چې دواړه قوتونه په يوه نقطه کې يو شان فشار ولري دې نقطې ته د توازن نقطه وايي . کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو :

في کيلو ګرام قيمت	د غوړويو تقاضا	د غوړيو عرضه
30 افغانۍ	6 کيلو ګرام	2 کيلو ګرام
35 افغانۍ	5 کيلو ګرام	3 کيلو ګرام
40 افغانۍ	4 کيلو ګرام	4 کيلو ګرام
45 افغانۍ	3 کيلو ګرام	5 کيلو ګرام

ketabton.com - The Digital Library

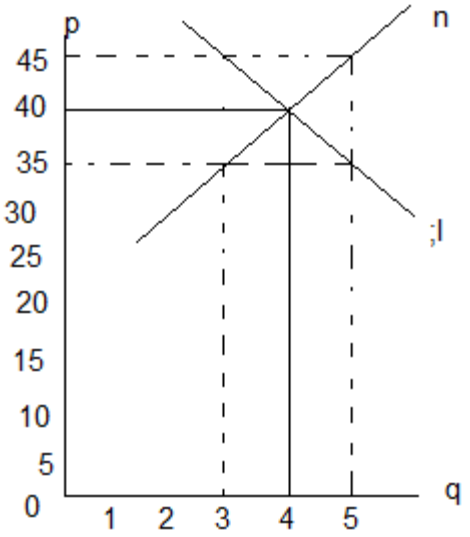

په پورتني جدول او ګراف کې تاسو ګورئ چې کله چې قیمت **35** افغاني وي نو عرضه درې کیلو ګرامه او تقاضا **5** کیلو ګرامه وي چې دلته عرضه تقاضا پر یو بل فشارونه واردوي متضاد قوتونه نه سره مساوي کیږي خو کله چې قیمت **40** افغانۍ شي د توکي تقاضا له **5** کیلو څخه ځلور ته راښکته کیږي او عرضه له دریو کیلو څخه ځلور کیلو ته لوړیږي چې دواړه ځلور کیږي دوه متضاد قوتونه سره مساوي کیږي چې دلته د توکي قیمت ټاکل کیږي او دې حالت د عرضې او تقاضا توازن وایي.

په توازن د عرضې او تقاضا تغیر اغیزې:

د یو توکي قیمت د عرضې او تقاضا د برابریدو په وجه ټاکل کیږي او کله چې دا توازن بر قرار نه شي نو د عرضې او تقاضا قوتونه خپلې اغیزې ښي او یو ځل

ketabton.com - The Digital Library

بيا توزان ټاکي لېکن ځيني وخت د عرضې او تقاضا قوتونه د تيرې نقطې پر ځای نوې نقطه ټاکي او نوی قيمت ټاکل کيږي . په توازن د عرضې او تقاضا اغيزې په لاندې ډول دي :

1. د تقاضا د تغير اغيزې : کله چې په عرضه کې تغير رانه شي او تقاضا تغير وخوري ورسره متوازن قيمت تغير خوري د تقاضا په زياتوالي سره د تقاضا کرښه پورته ځي د تقاضا په زياتوالي سره متوازن قيمت لوړيږي ،خو کله چې تقاضا کمه شي متوازن قيمت او خرڅلاو کميږي چې کولای شو په ګراف کې روښانه کړو :

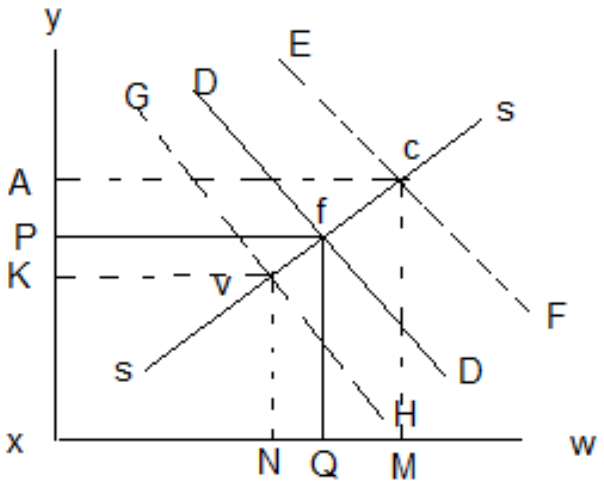

ketabton.com - The Digital Library

تاسو په پورتني ګراف کې دوه مستقيم خطونه د wx او xy ګورئ چې wx د عرضې مقدار او xy د تقاضا مقدار ښيي .DDد تقاضا مقدار او ssد عرضې مقدار چې دواړه د f په نقطه کې سره يو بل پرې کوي .چې همدا متوازن قيمت دی .خو کله چې عرضه پخوانۍ وي خو تقاضا کې ډيرښت راځي EFته رسيږي د عرضې خط په cکې سره پرې کوي چې له دې معلوميږي چې قيمت لوړيږي له fQځخه c M ته ځي او خرڅلاو له xQځخه xM لوړيږي .اوس که تقاضا د زياتولاي پر ځای کمه شي نو د تقاضا خط به له DD ځخه GH ته راښکته شي او د عرضې خط په v کې پرې کوي چې تقاضا د کموالي سره خرڅلا هم له QX ځخه NXته راښکته کيږي .

2. د عرضې د تغير اغيزې : که تقاضا تغير ونه خوري او په عرضه کې زياتوالی راشي نو دوه ډوله اغيزې لري :۱- قيمت ټيټيږي۲- خرڅلاومقدارلوړيږي . ددې برعکس که عرضه کمه شي قيمت لوړيږي اودخرڅلاومقدار کميږي .لاندې ګراف ته ځير شئ :

ketabton.com - The Digital Library

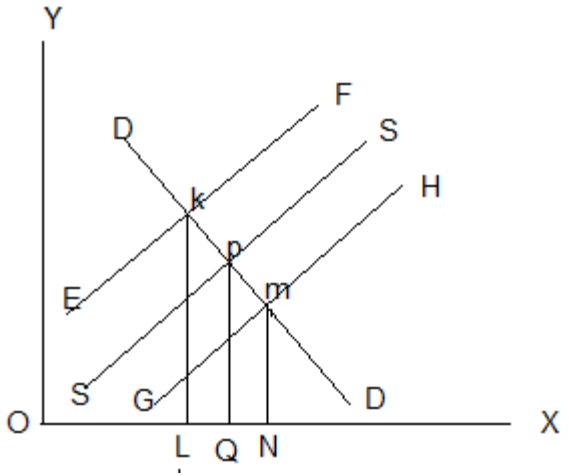

په پورتني ګراف کې تاسو ګورۍ چې DDد تقاضا خط او SS د عرضې خط چې دواړه د P په نقطه کې یو بل پرې کوي او متوازن قیمت دی. اوس که تقاضا پخوانۍ وي او عرضه لوړه شي GH ته ورسیږي نو د تقاضا m نقطه کې پرې کوي چې نوی متوازن قیمت m تاکل کیږي چې له Pڅخه کم دی خو خرڅلاو له OQ څخه ON ته لوړیږي .اوس که عرضه کمه شي نو خط له ssڅخه EF نقطې ته لوړیږي نو د تقاضا خط په k نقطه کې پرې کوي چې قیمت له p څخه k ته لوړیږي خو خرڅلاو له OQ څخه OL ته راټیټیږي.

په یو وخت کې د عرضې او تقاضا تغیر او په متوازن قیمت یې اغیز : ځینې وختونه عرضه او تقاضا په یو وخت کې تغیر غوري چې اوس موږ ګورو دغه تغیر په متوازن قیمت څومره اغیز لري چې دا اغیزې بیلابیلې بڼې لري :

ketabton.com - The Digital Library

- دعرضې په نسبت تقاضا کې ډېرښت : که چېرته په عرضه او تقاضا کې په یو وخت کې ډېرښت راشي او خو دا ډېرښت د عرضې په نسبت تقاضا کې ډېر وي نو قیمت ورسره لوړیږي او خرڅلاو هم ورسره ډېرښت پیدا کوي :

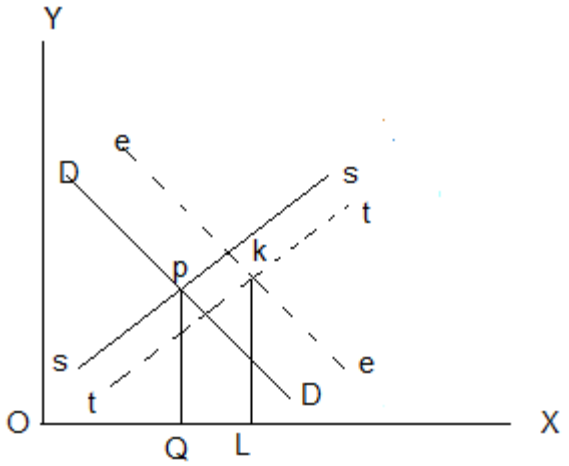

تاسو په پورتني ګراف کې ګورئ چې DD د تقاضا خط او SS د عرضې خط دی داوړه یو بل د P په نقطه کې پرې کوي چې متوازن قیمت ورته وایي اوس د عرضې نوی خط tt او د تقاضا ee دی چې د k په نقطه کې یو بل پرې کوي چې تاسو ګورئ چې د عرضې په نسبت په تقاضا کې ډېر زیاتوالی راغلی چې قیمت له P څخه لوړیږي k ته پورته کیږي او د خر څلاو مقدار له OQ څخه OL ته لوړیږي .

ketabton.com - The Digital Library

- دعرضې په نسبت تقاضا کې کم کمښت : په دې برخه کې په عرضه تقاضا کې ډېرښت راځي خو دا ډېرښت عرضې نسبت تقاضا لوړوي چې متوازن قیمت کمیږي او د خرڅلاو مقدار ډیریږي :

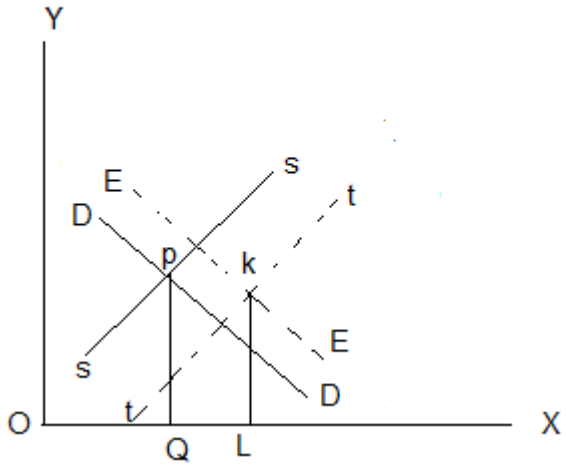

په پورتني ګراف کې وینی چې DD د تقاضا خط او ss د عرضې خط چې دواړه د p په نقطه کې یو بل پرې کوي چې متوازن قیمت دی .خو کله چې د عرضې په نسبت تقاضا کې کم کمښت راشي چې قیمت له Pڅخه را ټیټږي k ته رسیږي چې خرڅلاو له OQ څخه LO ته لوړیږي .

ketabton.com - The Digital Library

- په عرضې او تقاضا کې مساوي ډیرښت : کله چې عرضه او تقاضا مساوي ډیرښت وکړي څومره چې د عرضې په ګراف کې تغیر راځي په همدې مقدار د تقاضا په مقدار کې هم ډیرښت راځي او لاسته راغلی قیمت په پخواني معیار وي لاندې ګراف ته ځیر شی :

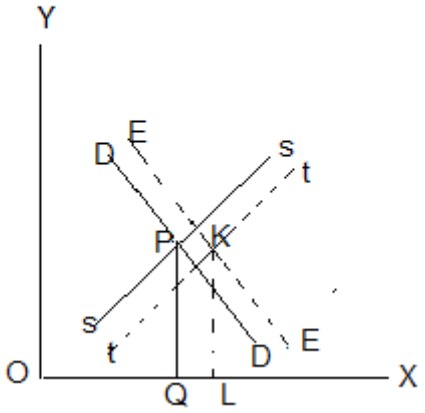

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې عرضه او تقاضا کې یو مساوي ډیرښت راغلی چې قیمت په پخواني معیار ټاکل کیږي P څخه k لیږد مومي خو په عرضه او تقاضا کې ډیرښت راځي OQ څخه OL ته لوړیږي.

- د عرضې په نسبت په تقاضا کې ډیر کمښت : که د یو توکي په عرضې او تقاضا کې تغیر راشي خو دا تغیر د عرضې په نسبت تقاضا کې ډیر کم وي په

ketabton.com - The Digital Library

دې وخت کې نود توکي قیمت ټیټیږي او د خر څلاو مقدار هم کمیږي لاندې ګراف ته ځیر شئ :

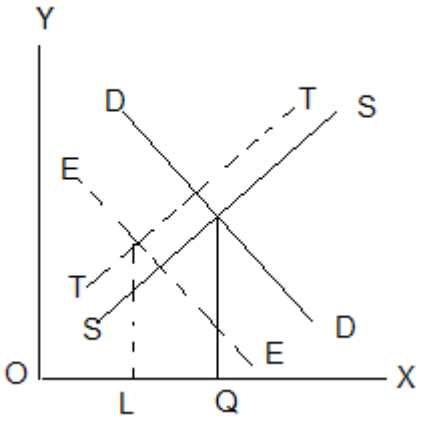

په ګراف کې تاسو وینئ چې DDد تقاضا خط او ssد عرضې خط په P یې یو بل پرې کوي او متوازن قیمت ټاکي .له دې وروسته د عرضې په نسبت تقاضا کې ډیر کمښت راځي چې نوی قیمت K ته راښکته کیږي چې ورسره د خرڅلاو مقدار له OQ څخه LO ته راښکته کیږي .

- د عرضې په نسبت تقاضا کې ډیر کمښت : که په تقاضا کې د عرضې په نسبت ډیر کمښت راشي قیمت ټیټیږي او د عرضې او تقاضا په مقدار کې هم کموالی راځي .

ketabton.com - The Digital Library

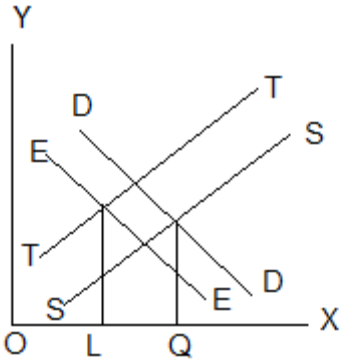

په پورتنی ګراف کې ګورئ چې د عرضې په نسبت تقاضا کې لږ کمښت راځي DD د تقاضا مقدار ss د عرضې مقدار دواړه د P په نقطه کې یو بل پرې کوي چې متوازن قیمت دی خو کله چې په عرضه کې کمښت راشي نو قیمت لوړیږي k ته رسیږي او خر ځلاو له OQ څخه OL ته را ټیټیږي.

- په عرضې او تقاضا کې مساوي کمښت : په عرضه اوتقاضا کې مساوي کمښت لکه څرنګه په ګراف کې ښکاري په عرضه او تقاضا کې مساوي کمښت راشي قیمت په پخواني معیار ټاکل کیږي خو د عرضې او تقاضا په مقدار کې کمښت راځي .

ketabton.com - The Digital Library

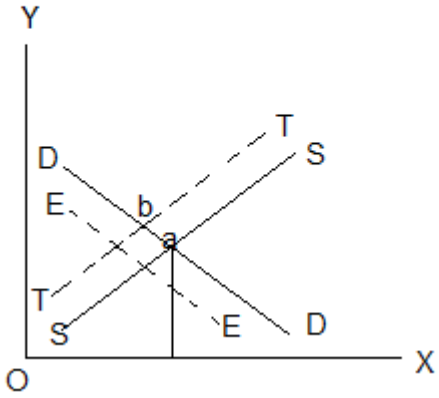

په پورتني ګراف کې ښکاري کله چې په عرضه او تقاضا کې مساوي کمښت راشي متوازن قیمت تغیر خوري دا قیمت د پخواني قیمت په معیار تاکل کیږي یانې **b** قیمت د **a** په معیار تاکل کیږي خو د عرضه او تقاضا په مقدار کمښت رامنځته کیږي.

ketabton.com - The Digital Library

اخځليکونه

۱. ايوبي کندهاری،محمدنادر،اقتصادي نظريات،صحاف نشراتي موسسه،۱۴۲۴هـ ق

۲. ای ، حميد شاهد ،جزياتي معاشيات،علمي کتاب خانه ، لاهور،2007

۳. شيخ،محمد منظور علي،کتاب معاشيات،علمي کتاب خانه،لاهور،2005

۴. حسين، خادم،ابتدايي معاشيات، راو نويد عالم، فيصل اباد ، 2002

۵. الخطيب ، دکتور محمود(رحماني ،پوهندوی مولوي محمد شريف)، من مبادئ الاقتصاد الاسلامي (د اسلامي اقتصاد اساسات)،رياض،1409 هـ ق ،1388 ه ش

۶. دولتشاهی ، دوکتر طهما سب محسم ، مباني علم اقتصاد ، جعفر يکرنگيان ، تهران ،1388

۷. موحد ، پوهنيار حسيب الله ، اقتصاد ميکرو (خرد) کابل ، 1385 ه ش

1. http://www.rohi.af/fullstory.php?id=13636(2011)
2. http://www.investopedia.com/terms/m/microeconomics.asp (2014)
3. http://economics.about.com/cs/studentresources/f/microeconomics.htm2014
4. http://www.investorwords.com/1396/demand.html2014
5. http://en.wikipedia.org/wiki/Supply_and_demand2014
6. http://smallbusiness.chron.com/economic-definition-four-factors-production-3941.html2014
7. http://www.businessdictionary.com/definition/cost.html 2014
8. http://www.investopedia.com/terms/l/land.asp2014

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English